

Ștefan AFLOROAEI, *Fabula existențială. Cu privire la distanța dintre a trăi și a exista și alte eseuri*, Iași, Editura Polirom, 2018, 225 p.

După *Metafizica noastră de toate zilele* (2008) și *Privind altfel lumea celor absurde* (2013), *Fabula existențială* înscrie câteva noi repere în tematica hermeneuticii practicate de filosoful și profesorul Ștefan Afloroaei. Spre deosebire de precedentele lucrări invocate aici, care aveau mai degrabă un aspect de construcții ridicate „monolitice” în jurul câte unei idei fundamentale, analizată în ramificațiile sale pe multiple planuri, de la istoria filosofiei, până la hermeneutica literară și cea a cotidianului, ultima carte are structura unei antologii, reunind textele unor eseuri publicate în cursul ultimilor ani, cu diverse modificări, în câteva reviste culturale și volume colective. Trebuie spus, însă, că nu fragmentarismul este nota dominantă a lucrării, așa cum ne-am putea aștepta în cazul unei antologii, ci o surprinzătoare coerență, reflectând o înaintare organică în cadrul orizontului de înțelegere pe care autorul l-a deschis de mult. Stilistic, cartea este o suită de eseuri „dense”, marcate ca titluri de capitole și compuse, la rândul lor, din subcapitole care formulează, analizează, reiau și problematizează ideile din titluri.

Primul dintre acestea, *Lumea, o reprezentare dramatică*, pornește de la alegerea hamletiană între o posibilă răzbunare „simplă”, imediată, a uciderii tatălui său și o alta, complexă, mult amânată, intens interogată sub aspectul sensului și, în cele din urmă, pusă în scenă cu maxim rafinament de către prințul-regizor sub forma cunoscutei piese de teatru în teatru, care are ca finalitate pedepsirea făptașilor numai după recunoașterea integrală a vinovăției lor. Ștefan Afloroaei citește textul lui Shakespeare ca un filosof, nu ca un om de litere sau de teatru, așadar, atent nu la compoziție ori la sugestiile tehnicii „teatrului în teatru”, nucleu al dramei shakespeariene, ci la problema libertății prințului (omului), singura capabilă să dea un sens faptelor sale, mai ales atunci când moartea – proprie, a celorlalți sau a ființei umane în genere – vine să lumineze cu puternicele ei reflectoare „contextul” în care s-a produs „comentariul” vieții (vezi Anexa acestui capitol, intitulată *Viața, comentariu al unor texte anonime*).

Al doilea capitol, *Proba celor irepetabile*, vizează raportul omului cu timpul propriei vieți. Se examinează sub mai multe unghiuri ideea eternei reînțarceri, așa cum a fost ea formulată de către Friedrich Nietzsche (pentru care proba decisivă privind valoarea clipei stă în dorința noastră de a o repeta ca atare) și regândită de Milan Kundera (pentru care mitul eternei reînțarceri induce gândul că, dacă toate s-ar repeta în mod identic la nesfârșit, ceea ce s-ar impune minții omului ar fi efemeritatea – „insuportabila ușurătate” – a ființei astfel înțelese, care ar deveni ca atare sursa unei teribile angoase). Ștefan Afloroaei aduce în discuție „însemnătatea memoriei”, „conștiința vinii” și „așteptarea”, pe care le contrapune imunității morale date fie de un comerț permanent cu răul – „Nu răul însuși revine și produce în noi obișnuințe căzute, ci lucrurile se petrec invers, unele dispoziții și obișnuințe, ce par de înțeles în primă instanță, fac loc pe nesimțite răului ca atare. Se reface în noi înșine atitudinea de indiferență, un mod neutru de raportare la celălalt și la lume, ca într-o moară uitată a istoriei” (p. 52) – fie de estomparea ororilor prin simpla lor trecere în domeniul trecutului. Soluția constă în conștientizarea fulgurantă a caracterului irepetabil al individualelor („semnul celor irepetabile”), care generează o privire „să-i spunem pe verticală, când devine sesizabil ceea ce are propriu – eventual impropriu – un mod de viață” (p. 55), odată cu

deschiderea spre un răspuns autentic la întrebarea „ce facem noi cu restul vieții noastre?” (p. 56). O reală neliniște răzbate din acest avertisment.

Capitolul al treilea, *Metafizica oaspetelui nocturn*, propune cititorului un *vade mecum* hermeneutic. Buna așezare a ideilor în corpul discursului, tonul temperat, dar neezitant în afirmarea unor adevăruri grave, cursivitatea textului, firescul expresiei constituie dovezi ale unei statornice meditații în jurul întâlnirii nocturne a lui Ivan Karamazov cu alter egoul său diabolic. Același îndelungat exercițiu se întrevide în ceea ce privește posibilele interpretări ale cogitoului cartezian. Autorul scrie despre toate acestea cu o bună, matură ușurință, care se transmite involuntar cititorului – căci, deși pus în fața unor chestiuni-limită pentru conștiință, acesta nu vede abisul lor, ci, grație ghidului-hermeneut care le-a frecventat îndelung, află o cale de acces neașteptat de ponderată în marele „scandal” metafizic.

Al patrulea capitol, *Memorie, nume și percepție a timpului*, reunește unele dintre cele mai fascinante eseuri din volum. Printre acestea ne-a reținut atenția în mod special *Transparența ireală a timpului*. Plecând de la problema *prezentului*, care funcționează ca sursă a sensului atât pentru viitor, cât și pentru trecut în viziunea augustiniană, sau, dimpotrivă, poate acționa ca distrugător al oricărui sens al vieții în clipa când avem percepția fulgurantă a inevitabilului propriei morți, și de la opoziția lui Hans-Georg Gadamer între un timp gol și un timp plin sau propriu, Ștefan Afloroaei conchide că „prezentul își arată mereu aici forța lui uriașă, decisivă. Nu se lasă ușor estompat, învins, iar când se petrece totuși acest lucru, arareori, urmările sunt realmente dramatice” (p. 99). Neputând accepta ca verdictul negativ camusian – toți vom muri, cu certitudine, deci viața nu are niciun rost – să reprezinte ultimul cuvânt în discuția asupra sensului vieții, îi opune „o altă certitudine trăită acum – să zicem, a minunii faptului de viață sau a «cerului senin» de desupra” (p. 99); cu discreția stilistică bine-cunoscută cititorilor săi, autorul transmite prin aceste câteva cuvinte un autentic „strigăt mut”: de ce să ne predăm absurdului, când însăși existența noastră, deși trecătoare, își revelează uneori caracterul de miracol? Despre o altfel de prezență a omului în prezent și despre neobișnuita transparență a acestuia în spațiul culturii japoneze va vorbi în paragrafele imediat următoare, prin intermediul unor comentarii *sui-generis* la romanul lui Yasunari Kawabata *O mie de cocori* (*Senbazuru*, titlu tradus și *Stol de cocori*), în care arată că grație secularei practici a ceremonialurilor, activă la toate nivelurile, inclusiv – sau mai ales – în plan cotidian, cultura japoneză cunoaște „forme libere de raportare la timp în chiar lumea preocupărilor de zi cu zi, [...] libere, necalculate și nesupuse unei voințe anume” (p. 103), prin care însăși umanitatea noastră este salvată.

Următorul capitol este intitulat *Ceea ce nu se vede*. Tocmai nevăzutul orientează comprehensiunea atunci când, de exemplu, într-o operă de artă plastică precum *Scaunul lui Vincent* absența personajelor și straniețea obiectelor înfățișate ne transmit de fapt însingurarea artistului și, odată cu ea, regăsim întregul său destin. Arta apare atunci ca o cale de acces spre „absența însăși ce face semn cu fiecare lucru care se vede” (p. 118). Transfigurarea poate fi citită însă și în sens invers – ceva transfigurat camuflează realul însuși (teoria eliadescă a camuflării sensului sub aparențe neînsemnate). Continuând acest ultim demers, Ștefan Afloroaei ajunge să cerceteze adecvarea diverselor *Nume ale adevărului* într-unul dintre cele mai importante texte din volum, curajos până la „incorectitudine politică”, căci, ironizând prejudecata de a atribui adevărului doar un sens epistemologic („rezervăm adevărul doar științei, așa cum rezervăm imaginația artei, atitudinea reflexivă – filosofiei, iar credința – conduitei religioase; ca și cum doar știința ar face posibil adevărul, doar arta s-ar livra în chip liber imaginației, doar filosofia ar fi reflexivă și doar conduita religioasă ar solicita actul personal de credință”, p. 123), autorul cere ca în mod practic să ne raportăm nereductiv la adevăr, să-i lărgim înțelesurile și, mai ales, să îi recunoaștem transparența metafizică fundamentală – cu alte cuvinte, să conștientizăm prezența adevărului în tot ceea ce, pătrunzând aici, printre cele „văzute”, le transfigurează, deschizându-le spre cele „nevăzute”.

Al șaselea capitol, *Paradoxul celor desăvârșite*, se desfășoară în jurul regimului ontologic al frumuseții: constatare de primă instanță („senzație fizică”, „strălucire simplă și evanescentă”, evidență simplă, imediată, care „se oferă deodată și în întregime”, provocând entuziasmul celui care o percepe astfel), ea este în același timp unul dintre marile principii metafizice, „frumusețea în sine” (platonicianul *kath'auto*, frumosul în sine). În cazul frumuseții, paradoxul de a fi simultan atribut și substanță este resimțit de filosof ca un miracol, unul care edifică interior ființa umană, căci „un anumit fel de a privi devine activ doar în relație cu un anumit fel de a fi” (p. 138), „experiența frumuseții presupune o anume sensibilitate, un *pathos*, adică percepție și emoție, trăire și afectare de sine” (p. 142), „iar cel care o contemplă ajunge cu adevărat liber în fața timpului și a morții” (p. 143). Fără a mai aminti celebra frază dostoevskiană despre frumusețe, Ștefan Afloroaei își construiește demersul în consens cu sugestiile ei. Ceea ce străbate dincolo de cuvinte este experiența stării de grație trăită la întâlnirea cu frumosul. Eseurile din acest capitol oferă cititorului mărturia ale purității privirii, în fraze de o sinceritate atășantă: „noi recunoaștem în dese rânduri ceva frumos grație jocului său liber, într-o privință fără loc și fără timp; ca și cum acel lucru ne-ar invita într-o altă lume” (p. 145), printr-o „grație pură a survenirii ei [frumuseții], o gratuitate neobișnuită, sau o discreție cu totul aparte, ceva care se sustrage ordinii comune a lucrurilor” (p. 151). Întrebându-se *În ce privință am putea vorbi de ceva în sine*, autorul se așază în răspăr față de relativismul care populează până la saturație spațiul postmodernismelor curente și răspunde: în privința acelor fenomene care „din când în când, își descoperă caracterul lor «necondiționat»” (p. 147). Printre acestea – experiența survenirii frumosului în sine, resimțită „cu tot sufletul și trupul” (p. 151), ale cărei ecouri ni le împărtășesc paginile de față.

Penultimul capitol, *Distanța dintre a trăi și a exista*, operează cu un sens „slab” al verbului *a trăi* și cu un sens „tare” pentru *a exista*. Insul neproblematic, lipsit de autoreflexivitate, cu totul supus fie forței instinctelor proprii, fie celei a cutumelor sociale rezumate în impersonalul *se*, nu ajunge la „faptul de existență”: „deși trăiește, nu există ca atare” (p. 168). Aici ar trebui făcută o paranteză: pentru uzul curent al limbii, verbul *a trăi*, având drept corespondente atât infinitivul substantival *trăire*, cât și substantivul *viață*, este cel „tare”, mai ales în lumina tradiției biblice referitoare la Dumnezeu cel viu, care spune „trăiesc Eu în veci”, ori la credința că omul curat și împărtășit cu taina euharistică nu moare, ci „va trăi în veac”; de asemenea, *a fi*, cu derivatul substantival *ființă*, are o milenară carieră metafizică; din acest punct de vedere, pentru care ar putea fi invocate nenumărate ocurențe, desfășurate în cultura europeană și iudaică de câteva milenii încoace, așteptările noastre sunt contrariate de accepțiunea filosofică „slabă” a termenilor *a fi* și *a trăi*, considerați inferiori față de *a exista*, după cum *ființă* și *viață* sunt inferiori lui *existență* – probabil, pe linia existențialismului și a fenomenologiei –, încât am fi tentați să respingem întreaga argumentație, gândindu-ne, de pildă, la contraargumentul că obiectelor și fenomenelor neînsuflețite li se atribuie *existența*, nicidecum *ființa* sau *viața*. Cu această rezervă privind resemnificările terminologice, dar având în minte în același timp și explicitările pe care autorul însuși le-a oferit într-o lucrare anterioară (*Metafizica noastră de toate zilele*, 2008), vom putea totuși parcurge capitolul *Distanța dintre a trăi și a exista* cu deplin folos, atenți la ideile exprimate, la nuanțele și distincțiile propuse de autor, dincolo de termenii-pivot în jurul cărora se discută: legătura dintre persoană și autoreflexivitate, sporul nebănuț al acesteia din urmă în experiențele de limită cum ar fi deportarea, exilul, singurătatea, detenția în lagărele politice sau apropierea morții, faptul că între *a trăi* (viața cotidiană) și *a exista* (printr-o experiență autoreflexivă) nu poate fi vorba de o separație, „ci mai curând de un contrast” care presupune o conjuncție prealabilă a lor și face loc tensiunii ce va ajunge să le opună pe una la celelalte: „ar trebui să vedem, cel puțin uneori, inegalitatea uriașă dintre faptul de viață și cel de existență, dezacordul dintre ele, felul în care se ocultează reciproc” (p. 179).

Ultimul capitol chestionează polisemia extinsă a cuvântului *este*, sugerată aici prin titlul *Intervale și stări ale existenței*. Sunt frecvenți autori precum Friedrich Nietzsche, Tzvetan Todorov, Martin Heidegger, Immanuel Kant, Gilles Deleuze, Hans-Georg Gadamer, Dionisie Areopagitul sau Emil Cioran, pe urmele cărora Ștefan Afloroaei invocă unele dintre cele mai splendide – dacă le putem numi așa – dificultăți născute în speculația europeană asupra ființei: a *exista* se cere definit în diferență față de a *subzista* (abstracțiunile subzistă) și de a *abzista* (absurdele abzistă), neantul și abisul ființei primordiale își clamează drepturile ontologice, indeterminatul, ireductibilul și irepetabilul individualelor își impun regimul propriu de interpretare ș.a. Cartea se încheie cu asumarea deciziei de a vedea sensul și libertatea active în spațiul omenesc care ne-a fost rezervat: „doar sub semnul anumitor limite se anunță puterea omului de a se deschide dincolo de sine, tocmai acestea lasă să se întrevadă, dincolo, ceea ce animă la nesfârșit liniile de orizont ale existenței sale” (p. 209).

Stilistic, autorul manevrează cu ușurință instrumentele atractivității discursului, cum ar fi expresivitatea și o anume turnură literară a ideilor – „încă face din sine însuși o pasiune totală și turbulentă” (p. 90), „credem că totul e ușurat de sânge și pământ prin simpla trecere a timpului” (p. 59), „discret și tăcut, asemenea unui simțământ aproape gratuit în aerul târziu al serii” (p. 92), „un ritm în care trecutul apare frecvent și pe neașteptate din față. Coboară de nu se știe unde, de obicei curat și ușor, reface prezentul și își aruncă umbra străvezie peste cele viitoare” (p. 100), „absența însăși ce face semn cu fiecare lucru care se vede” (p. 118), „[paradoxul] fixează, pur și simplu, febra unei încordări, imobilizează nervul unei neliniști” (p. 159) –, ironia – „oaspetele nocturn [al lui Ivan Karamazov] procedează în multe privințe asemeni unui intelectual modern. Pare trecut deja prin școala liberei cugetări și a noilor experimente filosofice” (p. 74) – sau abilitatea de a formula maxime în cuvinte simple: „nicio dorință nu poate fi satisfăcută deplin” (p. 106), „cu orice mod concret de viață este în joc un înțeles al faptului de a fi” (p. 193), „numai în lumina îndepărtată și pură a unui dincolo devine posibilă o mai bună înțelegere a felului propriu de a fi” (p. 207) ș.a. Deloc gratuită, plasticitatea textului reflectă tonul interior al vocii auctoriale, iar cititorii care cunosc și cadența discursului oral al lui Ștefan Afloroaei o vor regăsi, inconfundabilă, în paginile de față.

Structura compozițională a lucrării reflectă maniera care în muzică se numește „temă cu variațiuni”. Astfel, unele subcapitole precum *Locul celui care a părăsit propria cetate*, *Un analogon al vieții omului* sau *O concretețe carnală a ființei* le dublează pe cele imediat precedente, făcând trimitere la aceiași autori, la aproximativ aceleași texte, de multe ori apelând chiar la aceleași citate; o frază precum „Devenim distanți față de ceea ce, deși cumplit altădată, se tot estompează cu timpul” (p. 51) re apare, variată subtil, câteva pagini mai încolo: „Devenim înțelegători față de ceea ce, deși teribil în sine, se tot estompează cu trecerea timpului” (p. 60). Nu sunt repetiții involuntare. Pare că autorul insistă astfel asupra unui mod de a face filosofie: prin reveniri, revizitări, reformulări ale gândului, lăsat să își desfășoare propria libertate, care nu poate fi decât indiferentă față de canoanele publicisticii. Ștefan Afloroaei pune, astfel, rigorile condiției de gânditor deasupra oricăror comandamente formale, oferindu-i cititorului ocazia să devină, mai mult decât simplu „beneficiar” al produsului finit al gândirii – ideea, textul, pagina de carte –, un martor privilegiat al drumului gândirii, în chiar momentele configurării sale.

Astrid Cambose
Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Iași
România

“Arts Trek. Cross-Artistic Approaches” (II), Issue no 8 of Concordia Discors vs Discordia Concors: Researches into Comparative Literature, Contrastive Linguistics, Cross-Cultural and Translation Strategies, Suceava, “Ștefan cel Mare” University Press, 2016, 161 p.

“Concordia Discors vs Discordia Concors: Researches into Comparative Literature, Contrastive Linguistics, Cross-Cultural and Translation Strategies (CDDC)” is a self-supporting peer-reviewed open access annual academic journal of international scope, whose guiding motto reads *Nam concordia parvae res crescunt, discordia maxumae dilabuntur* (Sallustius, *Bellum Iugurthinum*, X, 6), and whose editors, acutely aware of the challenging task they have taken on in an effort to efface “one of the consummate ironies of history[,] that Comparatists, for so long the fringe radicals of academe, have become the ultimate insiders of 21st century cultural studies” (Redmond 2003: *Comparative Literature in the 21st Century*), firmly believe that their journal will open up new vistas, promote thought-provoking approaches and, above all, provide nimble minds with *the rare opportunity to apply and assert themselves in the fascinating – if, alas, still underpopulated – province of comparative philology and humanities* (cf. <http://condisdiscon.blogspot.ro/2015/02/aims-and-scope.html>).

Like its predecessor (“Arts Trek. Cross-Artistic Approaches (I)”), issue no 8 of CDDC is idiosyncratically themed to cover a vastly transdisciplinary area, “viewed as dialogue between different media, combination between textual messages and non-verbal systems, permutation that intermingles texts and images, interpenetration, interference of languages of art, on the one hand, and of these and verbal language, on the other”, as well as “bring together researches from various artistic fields which, in the spirit of Robert Frodeman’s simple definition of *interdisciplinarity*, choose to focus outward, away from their group of peers (Frodeman, 2014, *Sustainable Knowledge. A Theory of Interdisciplinarity*, p. 36)” (cf. CFP 7, 8 <http://condisdiscon.blogspot.ro/2015/02/call-for-contributions.html>).

The issue under review is divided into five current-topic-related sections (*Proemial Study*, p. 7–25, *Cross-Artistic Approaches: Literature vs Music*, p. 25–53, *Cross-Artistic Approaches: Literature vs Film/Cinematography*, p. 53–71, *Artistic Creativity and Psychopathology*, p. 71–109, *Deploying Translation Strategies in Reflecting the Art of the Novel*, p. 109–129), followed by *Reviews* (p. 129–156), and with two further sections postfixed: *Notes on Contributors* and *Index of Keywords, Topics and Topic-Related Subjects*.

Authored, as a rule, either by a guest editor or one of the Advisory Board’s members, the proemial study of this issue is contributed by advisory editor Marta Fernández-Morales, who holds a fully tenured position as an Associate Professor of literature, culture, and gender studies at the University of Oviedo, as well as membership of the “Representation, Ideology and Reception in Audiovisual Culture” research unit at the University of the Balearic Islands. *Congo Cancer: Eve Ensler’s Reconstruction of the Self through Auto/pathography* painstakingly charts the traumatic journey of American playwright and activist Eve Ensler through her inner selfhood in a desperate effort to reconcile body and mind. “Situated within feminist epistemology and with a methodology based on close reading” (cf. Fernández-Morales, p. 7), the study anatomizes Ensler’s seminal writings (*Vagina Monologues*, 1998, *In the Body of the World*, 2013) viewed as cathartic re-examinations of her victim-cum-self-rehabilitator status¹. All in all, Fernández-Morales argues, Ensler “creates a relational

¹ Eve Ensler was an innocent victim of her father’s abuse at a distressingly early age, and diagnosed with uterine cancer decades later (2010) in the Congo, while fiercely campaigning against gender violence.

narrative of uterine cancer” and, as a concomitant thereof, a close bond between victimized fellow women around the world.

The second section features Eleonore De Felip’s fascinating contribution on avant-garde music and literature, *Die Sehnsucht nach Stille und ihre ‚Übersetzung‘ in Poesie bei Friederike Mayröcker* [The Longing for Silence As Transposed by Friederike Mayröcker into Poetry]. A senior research scientist at University of Innsbruck’s Brenner-Archiv and Elise-Richter-Scholarship-Holder, De Felip goes with a fine-tooth comb through one of Mayröcker’s heavily auto-reflexive and metapoetical writings – the focus of her habilitation thesis – , namely “«auf der Suche nach der verlorenen Stille» John Cage”, analyzing in effect the very birth of quintessential metaphor, i.e. of the poem. As an added incentive, facing the researcher is the daunting challenge of Mayröcker’s dauntless attempt at overt cross-artistic transcontextualization, which she magnificently effects by transposing the musical into the poetical, more precisely, by adopting John Cage’s stance on silence² when creating her poetry.

A brief word contributed by the reviewer. The conversion of one form of art into another is accompanied, we might add, by a secondary one, of energy types, with this magic double interplay – of music and literature, on the one hand, and of silence and words, on the other – achieving the unparalleled effect of bringing out novel meanings, in particular connotations which not even the boldest literary critic could ever dream of reading into the lines of a poem³. “«auf der Suche nach der verlorenen Stille» John Cage”, De Felip claims, has thus come to incorporate “both the longing for silence as the premise for creative writing and the transformation of silence into words”, in addition to “equally absorb[ing] the inspiring presence of real and imagined acoustic perceptions as well as that of outer and inner voices” (cf. De Felip, p. 25).

Representing the third section is *Edgar Allan Poe et la fiction meurtrière* (“Edgar Allan Poe and the Murderous Fiction”), authored by Corina Ifimia, an Assistant Professor in the Department for Foreign Studies at *Ștefan cel Mare* University of Suceava, researcher affiliated to the Centre for Discourse Analysis, and a skilled translator from French. In her transfictionality-oriented contribution, Ifimia zooms in on one of the many adaptations inspired by Poe’s *The Raven*, namely James McTeigue’s 2012 movie based on Hannah Shakespeare & Ben Livingstone’s script featuring John Cusach as Poe. Foregrounded in the preliminary section of the article is the constant shift from fictionality to reality and the other way round, with the rather thin line separating the two frequently blurred to reflect the angle proposed by the emerging genre to which Richard Saint-Gelais attached the label “transfictionality”. While in section two the author discloses the major issues being addressed by the film (writing, reception, responsibility-taking), in the concluding section she argues that cinematographic rewriting can best be viewed as reflecting a recent trend called “cultural recycling”, a stance Ifimia made explicit as early as the first page via the following *motto* which she prefixed to her article: “We are not done yet, as long as we have a good story to tell and someone to listen to it” (Alessandro Baricco, *Novecento Pianiste; apud* Ifimia, p. 53).

² The composer views silence as relative, i.e. “there is no absolute silence” (cf. De Felip, p. 25), hence « auf der Suche nach der verlorenen Stille » (“on the quest for the lost silence”).

³ Cf. “[...] in völliger/Leere völliger Wortstatt des Fleisches die Flecken,/ intermittierenden Fenster des Kaktus, blühend mit roten/Krallen selten das Haus/verlassend ohne Visage-Staffierung you know / stehe/vor einem Rätsel wenn ich zu schreiben beginne / stürze/kopfüber in einen Flügel der sich in seiner Schwärze/auftut vor mir in seiner Haaresbreite während mein Haar/knistert ins Innere des Instruments und du mit zagem Finger/an meiner Schläfe entlang nämlich streifst gegen den Wind wo doch kein/Wind ist/sondern ein liebstes Tier oder Nadelklang (Strähne) [...]”, *apud* De Felip, p. 31–32.

The approaches included in the fourth section of the present issue showcase artistic creativity at its ripest from a psychological vantage point.

Turning the spotlight on Latin American novel writing, the Argentinian in particular, is Emilia Deffis – a Professor of Hispanic literature in the Department of Literature, Theatre and Cinema at Laval University, and former president of the Canadian Association of Hispanists (2001-2009). Laura Alcoba and Jenny Erpenbeck, too, “have a good story to tell” in their *The Rabbit House* (2008) and *The Blue of the Bees* (2014), and *The Book of Words* (2007), respectively, more precisely that of “post-dictatorial historical memory” (cf Deffis, p 71), and they both chose to tell it through the eyes of a girl (*Con ojos de niña: el arte de la traducción, de la memoria y de la ficción en las novelas de Laura Alcoba y Jenny Erpenbeck* (“Through the Eyes of a Girl: the Art of Translation, Memory and Fiction in Novels by Laura Alcoba and Jenny Erpenbeck”). Though at first blush taken to demand undivided attention, the issue of memory, Deffis holds, is only second most important when compared to the extremely complex one raised by novels originally written in a language different from that spoken by the targeted Argentinian readership, hence liable to convey meanings covertly. As do, we might add, the repressed fear, anger and guilt lacerating the heart of an innocent child when constantly exposed to violence in a ‘wide-shut-eyed’ society. The ultimate goal of the research under review, therefore, is “to reflect on the artistic representations of childhood experiences that take on special importance in redefining the imperatives of duty pertaining to memory in the current socio-historical perspective” (cf. Deffis, p. 71).

As if intent on demonstrating that social deprivation and physical violence as forms of overt hostility endemic in authoritarian regimes are far less dangerous than affluence-generated consumerism, Cornelia Macsiniuc – holding an Associate Professorship in English literature at the University of Suceava, and showing a keen research interest in postmodernism and poststructuralism – exposes to the unsuspecting reader via her transaesthetic approach still a further social evil in disguise in *Consumerism and the Aestheticisation of Violence in J. G. Ballard’s Kingdom Come*. Briefly put, consumerism, as fiercely denounced by Ballard in his last novel, is “an aestheticised form of violence, with a fascist-like, totalitarian ethos, a characteristic product of an age of de-differentiation and loss of meaning, dominated by media-generated messiahs” (cf. Macsiniuc, p. 89).

The managing editor of the issue, Assistant Professor Daniela Marțole, chose to end the topic-related sections on a more optimistic note with *Image et goût de la madeleine dans la traduction roumaine du chef-d’œuvre proustien* (“The Image and Taste of the Madeleine in the Romanian Translation of Proust’s Chief Masterpiece”), authored by Raluca Balațchi, who currently holds a fully tenured position as an Associate Professor of French Language and Linguistics at the University of Suceava, and has conducted extensive research in literary translation and translatology. Good old gastronomy is substituted for evil present-day consumerism, with Balațchi diachronically scanning Radu Cioculescu’s (1945), Vladimir Streinu’s (1968) and Irina Mavrodin’s (1987) Romanian renditions of one of Proust’s key fragments in *A la recherche du temps perdu* – the madeleine-tasting-induced involuntary memory episode – for both the difficulties encountered and for the strategies deployed when translating terminology, in particular source-culture-related vocabulary, and with attention refocused onto the aforementioned language province and away from syntax as the root of all evil in translation.

Since a highly skilled translator should be “interculturally competent” (cf. Neubert 2000⁴: 10), i.e. effectively obliterate the pockets of resistance – or ‘rich points’, in languacultural terms (cf. Agar 1994⁵) – (s)he is most likely to run into while domesticating

⁴ Cf. A. Neubert, “Competence in Languages, and in Translation”, in Schäffner, Chr., Adab, B. (eds.), *Developing Translation Competence*, Amsterdam, John Benjamins, 2000, p. 3–18.

⁵ Cf. M. Agar, *Language Shock: Understanding the Culture of Conversation*, New York, William Morrow, 1994.

the source- or alienating the target text, Cioculescu's translation – the 'eldest' of the family – is by no means, Balațchi argues, also the most strikingly old-fashioned one. Quite the contrary, due to the crafty recourse to thoroughly assimilated borrowings and creative languacultural 'matchmaking', this first translation, the author of the article claims, still looks – and sounds – as fresh and exotic as ever. Wisely approaching the two retranslations in a differential-*cum*-deferential manner (cf. Armstrong: 2005⁶, *apud* Hăisan 2014⁷), Balațchi then rigorously documents and compares Streinu's naturalizing, ethnocentric strategy to Mavrodin's inward-looking, microtext-oriented *modus operandi*.

The sixth section is featuring a movie and two books (*Engarce y diálogo interartístico. Una aproximación a Los mundos sutiles*, Eduardo Chaperó-Jackson, España, 70 min (p. 129–138); *Borges's Poe. The Influence and Reinvention of Edgar Allan Poe in Spanish America*, Emron Esplin, The University of Georgia Press, Athens, GA 2016, xi+217 pp (p. 138–146); *On Writers as Translators/ Sur les écrivains-traducteurs*, Daniela Hăisan, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2016, 280 p. (p. 146–156)), reviewed by Al. I. Cuza University's PhD Candidate Lavinia Ienceanu, Ștefan cel Mare University's Associate Professor Daniela Hăisan and Assistant Professor Ioana Rostoș, respectively.

Faithfully reflecting both the thematic focus and the thought-provoking title of the journal, the issue's front cover graphically depicts the four elements – *aer*, *aqua*, *ignis* and *terra* – central to the doctrine developed by Heraclitus. And so are, for that matter, the sections graphics, closely following the Heraclitian *panta rhei* and the Horatian *concordia rerum discors* alike.

All things considered, both contents- and form-wise, "ARTS TREK. Cross-Artistic Approaches (II)" seems to have risen to the challenge issued by its editors and, in so doing, to have proved Dennis Redmond's claim right, that "Where most fields construct canons and invent jargons to keep visitors out, Comparatists assemble libraries – and invite the public in" (*Comparative Literature in the 21st Century*, 2003, web).

Gina Măciucă

"Ștefan cel Mare" University, Suceava
Romania

Cristian BĂDILIȚĂ, Laura STANCIU, **Geniul greco-catolic românesc**, București, Editura Vreamea, 2019, 288 p.

În preajma Centenarului Marii Uniri și a vizitei Papei Francisc în România atrage atenția un volum apărut în condiții grafice deosebite, la Editura Vreamea din București: Cristian Bădiliță, Laura Stanciu, *Geniul greco-catolic românesc*. Albumul evocă aproape cincizeci de personalități din lumea culturală, ecleziastică, filologică, lingvistică, istorică, științifică etc. a ultimelor trei secole, liantul constituindu-l apartenența la Biserica Română Unită cu Roma, „prima instituție românească, de peste munți, care a lansat, *acum peste trei sute de ani*, «proiectul de țară» valabil și astăzi: *occidentalizarea* la nivel de civilizație, cultură și spiritualitate” (p. 9). Această afirmație este prefațată de academicianul Ioan-Aurel Pop, care remarcă, pe bună dreptate, că Școala Ardeleană și „Biserica ortodoxă catolică»

⁶ Cf. N. Armstrong, *Translation, Linguistics, Culture. A French-English Handbook*, Clevedon, Multilingual Matters, 2005.

⁷ Cf. D. Hăisan, *Proza lui Edgar Allan Poe în limba română*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2014.

română, organizată între anii 1697–1701, ne-a[u] reaşezat pe harta Europei în locul cuvenit și indicat de sorgintea noastră, făcând din români o veritabilă punte de legătură între cei doi «plămâni» creștini ai vechiului continent” (p. 7). Din perspectivă lingvistică, „strategia sistematică, uneori, poate, exagerată, *de recuperare a propriei identități latine, române și creștine*” (p. 9) a dus la reroanizarea limbii române, plasându-ne, astfel, alături de celelalte limbi romanice, care, însă, au cunoscut procesul similar în epoca Renașterii, cu câteva secole mai devreme. Din perspectivă religioasă, „Biserica Greco-Catolică este instituția care a contribuit în mod decisiv la deșteptarea sentimentului național românesc, mai întâi în Transilvania, ulterior în Regat, existența ei afirmând, ca pe o evidență, *europenitatea românilor*” (p. 13). Așa cum observă Cristian Bădiliță, „românismul transilvan, ca temă politică și filozofică, se naște odată cu Biserica Greco-Catolică”, devenind, practic, „o mărturisire de credință, o *religie*” (p. 13). Din perspectivă culturală, corifeii Școlii Ardelene „au proclamat nu doar legitimitatea drepturilor istorice ale poporului nostru în Transilvania, ci și identitatea noastră europeană. Națiunea română, marginalizată de cele trei națiuni privilegiate din arhiducat, își afirmă *ses lettres de noblesse* prin înrudirea, istorică, lingvistică și spirituală (de credință), cu marile popoare occidentale: italian, francez, spaniol. Latinitatea devine astfel un vector politic. Afirmându-și latinitatea, românii își afirmă, implicit și răspicat, europenitatea” (p. 13).

Volumul este gândit în patru secvențe principale, precedate de o parte introductivă despre *Nașterea Bisericii Greco-Catolice. Unirea ortodocșilor din Ardeal cu Roma* (p. 24–30) și *Episcopii/mitropoliții greco-catolici* (p. 16–23). Opțiunea autorilor pentru inversarea celor două capitole este legată de așezarea personalităților în prim-planul istoriei, forța celor ce au păstorit această confesiune primează evenimentelor istorice, contrar vorbelor cronicarului Miron Costin: „nu sunt vremile sub cârma omului, ci bietul om sub vremi”.

Cea dintâi secvență este intitulată *Prima generație de aur: Școala Ardeleană* și evocă personalitățile lui Inochentie Micu-Klein, Petru Pavel Aron, Gherontie Cotone, Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior, Ioan Budai-Deleanu, Efreu Micu-Klein, Vasile Aron, deopotrivă cu *Supplex Libellus Valachorum*. Aceștia nu doar au păstorit o biserică, ci au creat o cultură națională, au deschis școli pentru ardeleni și i-au trimis (cu burse) la studii în Viena, Budapesta, Roma, Trnava etc., „permițând românilor accesul la un statut social superior și la educație” (p. 40). Totodată, au fost creatori de istorie, teologie, lingvistică, filozofie (Samuil Micu), de literatură (Budai-Deleanu), de filologie (Șincai, Maior), de artă (Efreu Micu-Klein). Spirite enciclopedice, cărturarii greco-catolici au (re)modelat destinul Transilvaniei, au modernizat-o, oferindu-i un loc bine definit în cadrul Imperiului Habsburgic (Austro-Ungar).

A doua generație de aur: pașoptiștii aduce în lumină portretele și operele lui Simion Bărnuțiu (profetul naționalist și preotul anticlerical), Timotei Cipariu (un Cantemir greco-catolic), Aron Pumnul (un Don-Quijote greco-catolic), Andrei Mureșanu (autorul imnului național), Ioan Axente Sever (eroul fără glorie), Aaron Florian (emigrantul necesar), August Treboniu Laurian (profesorul care a introdus latina în școli), Alexandru Papiu-Ilarian (ideologul pașoptismului românesc). Chiar dacă sunt caracterizați succint, uneori nonconformist, încă din denumirile capitolului, lectura fiecărui studiu monografic oferă adevărata imagine a elitei transilvănene, care, însă, a avut repercusiuni și în celelalte provincii locuite de români: Bărnuțiu a fost profesor la Academia Mihăileană și, apoi, la Universitatea din Iași (1855–1864); Cipariu a elaborat prima gramatică a limbii române și „a publicat numeroase manuale, dicționare, cărți de cult” (p. 95); Aron Pumnul a fost lingvist, istoric, critic literar, teolog, profesor al lui Eminescu la Cernăuți; viziunea lui Axente Sever „implică uniformizarea limbii literare, generalizarea folosirii alfabetului latin în toate zonele locuite de români” (p. 109); Florian „are meritul de a fi transplantat «ideologia» și metoda educativă a Școlii Ardelene în Muntenia” (p. 112), fiind profesor la nou înființata Facultate de Litere din București; Treboniu Laurian „contribuie în mod substanțial la întemeierea

Academiei, a Universității din București (a fost primul decan al Facultății de Litere), precum și a Bibliotecii Academiei” (p. 117); Papiu-Ilarian rămâne în memoria colectivă nu doar ca „ideologul revoluției române de la 1848” (p. 122), ci și ca „ministru al justiției în cadrul guvernului condus de Mihail Kogălniceanu” (p. 123).

A treia generație de aur: memorandiștii oferă imaginea intelectualilor precursori ai Marii Uniri: Ioan Micu Moldovan, Iosif Vulcan, Ioan Bianu, Iacob Mureșianu, Augustin Bunea, Alexandru Grama, Vasile Lucaciu, dinastia Rațiu, Aron, Nicolae și Ovid Densușianu⁸, George Coșbuc. Ioan Micu Moldovan a fost un preot filantrop, care a oferit burse de studii absolvenților Seminarului (ex. Agârbiceanu, Bianu), „a scris manuale de istorie și geografie [...], a lansat prima campanie sistematică de «colectare» a literaturii populare din Ardeal” (p. 131). Iosif Vulcan, scriitor prolific, ziarist, editor (revista „Familia”), activist cultural român, a rămas în memoria colectivă drept „nașul” literar al lui Eminescu. Ioan Bianu a ctitorit Biblioteca Academiei Române. Compozitorul Iacob Mureșianu „a fost întemeietorul școlii de muzică din Transilvania” (p. 143). Augustin Bunea, deși mai puțin cunoscut, a rămas în memoria națională ca sacerdot, cărturar, profesor, istoric, predicator de geniu și bun prieten al lui Nicolae Iorga. Alexandru Grama, un doct, rafinat și poliglot teolog blăjean, s-a remarcat drept „mare inchizitor” al poeziei eminesciene. „Răutatea” *Studiului critic*, „atât de puțin evanghelică, a întezit cultul pentru Eminescu și pentru poezia acestuia” (p. 155). Vasile Lucaciu, în calitate de profesor și preot angajat în lupta națională, a fost unul dintre cei mai fanatici promotori ai limbii și culturii române în spațiul Imperiului. Totodată, de numele său se leagă și extinderea Bisericii Greco-Catolice în America. Următoarele capitole ilustrează două familii ilustre: Rațiu (nobili români încă din veacul al XIV-lea, simboluri ale demnității naționale până în zilele noastre) și Densușianu – cu reprezentanți de frunte în ce privește latinitatea, istoria românilor, istoria limbii și a literaturii, folclorul. Ultimul capitol îl are ca protagonist pe George Coșbuc, fiu de preot greco-catolic, poet, eseist, pedagog și traducător genial.

A patra secvență a enciclopediei scoate în evidență *Generația Marii Uniri și a martirilor de după 1948*. De numele lui Alexandru Vaida-Voevod se leagă nu doar Unirea Transilvaniei cu Regatul României, ci și o carieră politică sinuoasă, la cel mai înalt nivel. Iuliu Maniu rămâne în memoria colectivă ca simbol al moralității în viața publică, al rezistenței anticomuniste. Ion Agârbiceanu a susținut „o activitate supranaturală ca preot [...], scriitor, predicator, dar mai ales ca ziarist”, opera sa fiind comparabilă cu a lui Tolstoi, „nu doar ca dimensiune, ci și ca profunzime” (p. 199). Iuliu Hossu, cel care a citit proclamația Unirii la 1 decembrie 1918 și primul cardinal român – numit *in pectore* –, a reprezentat un simbol al verticalității morale, al crezului în credința greco-catolică și în modelele ilustre ale înaintașilor. Augustin Maior s-a remarcat în prima universitate românească de după Unire, ca profesor de fizică teoretică și tehnologică din cadrul Facultății de Științe, pe care a și păstorit-o între 1929 și 1946. Epurat din învățământul superior, a rămas în universalitate prin „câmpurile gravitaționale și magnetism”. Dintre savanții transilvăneni cu impact nu doar la nivel național mai putem aminti pe Emil Hațieganu (jurist, rector al universității clujene și om politic de frunte), Iuliu Hațieganu (rector, medic și om de știință), Alexandru Borza (creatorul primelor grădini botanice din România), mai mulți membri ai familiei Moisil, academicieni originari din Țara Năsăudului. Zenovie Păclișanu a avut o activitate pastorală, publicistică și politică, sfârșind ca martir la Jilava. „După Coșbuc, Liviu Rebreanu este al doilea scriitor genial născut într-o veche familie greco-catolică, pe plaiurile Năsăudului” (p. 233). Nu sunt omiși Pavel Dan – profesor de limbi clasice și remarcabil literat –, frații Octavian și Ovidiu Bârlea – teolog și etnolog.

⁸ Am respectat ortografia existentă în carte, chiar dacă, așa cum recunoaște Cristian Bădiliță în prolog, există mai multe variante ale numelor purtate de personalitățile ardelene (p. 10).

Ultima parte a cărții este dedicată prigoanei împotriva Bisericii Greco-Catolice, care, la 1 decembrie 1948, este scoasă în afara legii. Episcopii au fost arestați: o parte și-au găsit sfârșitul în închisorile comuniste, câțiva și-au trăit ultimii ani în regim de detenție în mănăstiri ortodoxe. Activitatea pastorală și tăria în credință i-au adus în postura de a fi ridicăți la cinstea altarelor, fiind trecuți în rândul fericiților (2019). Ultimele figuri evocate în enciclopedia de față sunt ale cardinalului Alexandru Todea, ale omului politic Corneliu Coposu și ale disidentei Doinea Cornea. Toți s-au remarcat printr-o credință de nestrămutat, prin verticalitate morală, curaj și intransigență.

Volumul nu este unul encomiastic, în care să fie zugrăvite doar aspectele pozitive. În ciuda admirației fățișe față de preoții, călugării, filologii, oamenii de litere și de știință adepți ai Bisericii Greco-Catolice, peste tot se poate desluși un spirit obiectiv, critic pe alocuri: au existat conflicte între adepții episcopului Ioan Lemeni și un grup de profesori și studenți blăjeni disidenți (Papiu-Ilarian, A. Sever, A.T. Laurian); preotul Aron Pumnul a renunțat la celibat în capitala Bucovinei și s-a căsătorit; Andrei Mureșanu nu a avut o căsnicie perfectă, iar în ultima parte a vieții a înnebunit ș.a. *Amicus Plato, sed magis amica veritas...*

Stilul nu este unul academic, pretențios, ci unul accesibil, apropiat cititorului contemporan, dornic să se informeze, dar reticent la prelegeri docte, *ex cathedra*. Câteva exemple elocvente: „greco-catolicii români sunt *ortodocși* cu ADN *occidental*” (p. 11); „tradiția populară a păstrat cel puțin trei aspecte pozitive despre «nătărău» [Ioan Bob]”; „În ce privește simplitatea modului său de viață, se spune că trimișii care au venit să-i anunțe numirea în funcția de episcop l-au găsit... mestecându-și mămăliga” (p. 74); „Enoriașii bisericii ortodoxe Sfânta Treime din Șcheii Brașovului au refuzat să-l înmormânteze [pe A. Mureșanu] în cimitirul «lor», pe motivul că poetul era greco-catolic. O delegație a «preacuvioșilor frați» s-a dus în audiență la Andrei Șaguna. Auzind enormitatea, acesta a exclamat: «Proștilor, ce mai întrebați? Îngropați-l și tacă-vă gura!»” (p. 105); „Aaron Florian reia platforma ideologică a Școlii Ardelene, ale cărei teme le dezvoltă până la obsesie (latinătate, continuitate, origini)” (p. 114); „calitatea fundamentală a Mureșienilor [...] rămâne patriotismul, dus până la șovinism” (p. 143). Astfel de pasaje trimit cu gândul la poveștile lui Neagu Djuvara, la modalitatea sa de a scrie lucrări istorice, astfel încât să devină bestselleruri, îndrăgite chiar și de tinerii din zilele noastre.

Concluziile acestei cărți converg spre simbioza dintre cultură și teologie, știință și politică. Cristian Bădiliță le formulează astfel: „timp de trei sute de ani, de la Inochentie Micu la Corneliu Coposu, Doina Cornea – trecând prin generația martirilor de la 1948, anul în care Biserica Greco-Catolică română a fost interzisă de regimul comunist – occidentalismul, patriotismul (adesea accentuat, dar niciodată fariseu), enciclopedismul, reflexul pedagogic (cultura ca armă politică) reprezintă constante ale «geniului greco-catolic românesc»” (p. 15). Scriitura curge fără cusur, în manieră enciclopedică, iar numeroasele fotografii ilustrează și completează conținutul volumului, deopotrivă cu fragmente *mise en abîme* excerptate din opera autorilor citați sau din referințe critice. Prin modalitatea de abordare, convergentă în jurul unei idei religioase, *Geniul greco-catolic românesc* întregeste într-o manieră originală peisajul cultural autohton și completează bibliografia de specialitate, punând sub aceeași umbrelă personalități diferite, dar unite de un crez comun, de un ideal național și spiritual, în același timp. Religia se împletește cu filologia, cultura cu lingvistica, istoria cu politica, umanismul cu enciclopedismul. Îndemnul iezuit *ad maiorem Dei gloriam* s-ar putea transpune, în volumul de față, în *ad maiorem maiorum gloriam* „spre mai marea slavă a înaintașilor”.

Oliviu Felecan
Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca
Centrul Universitar Nord Baia Mare
România

Dorian BRANEA, Statele Unite ale românilor. Cărțile călătoriilor românești în America în secolul XX, București, Humanitas, 2017, 404 p.

Dorian Branea is a most appropriate essayist to write about intellectual travel writing given the fact that he himself spent many years of his life in diplomatic missions abroad, especially in the anglosphere. The book represents a doctoral thesis at his *alma mater*, the West University in Timișoara, where he also graduated in Letters. A translator and director of the Romanian Cultural Institute in London since 2010 and newly appointed the head of the New York branch, Branea studied in both the United States and England, and managed to experience first hand the discovery of the New World through Romanian eyes.

The author takes on the rather understudied theme of Romanian transatlantic travel writing, pointing out the importance of a group of books for the emergence of a cultural and intellectual dimension of North America in the Romanian consciousness. It is not just the respective American travelogues that deserve the literary world's attention, but the entire genre of traveling memoirs, Branea believes, even though the subjective literature does seem to receive strong popularity in Romania after the communist decades, following a trend shared by many national literatures.

Totally seduced by his subject, the diplomat thinks "the America of transatlantic travelogues is actually our most kaleidoscopic and expressive America" (p. 11). It is in these writings that are stored the most interesting and revealing and original Romanian ideas about American culture, especially during communist times when most of the free forms of expression on the subject of Western cultures were drastically restricted. For his analysis, he selects the transatlantic travelogues published between 1900 and 2000 that describe fairly extensive travel to the United States. The roughly 35 works thoroughly describe their authors' visits to main American sites having common themes such as: self-perceived ethnic identity, the main American cultural institutions such as religion and faith, politics, civic morals, history and the cult of the past, economics, lifestyle, social class division, relationship between the sexes, racial divisions, public ceremonies, child education, the job market, the arts, leisure activities, diet and cuisine, cultural preferences of the youth, pop culture, natural sites, climate, geology. All these themes are presented as thoroughly defining the Romanian Americanness, even though they are appropriated by a group of writers that is highly eclectic from the point of view of style and generic literary qualities. In order to prepare for this unavoidable diversity, Branea needs to make use of a diverse range of analytic tools, from stylistic ones to those belonging to the fields of cultural studies and imagology. It is not just these specific writings that demand a flexibly critical point of view, but the genre of the travelogue itself that inherently combines literature, journalism, cultural history, and ethnography.

The structure of the research follows a classic format. The first chapter familiarizes the reader with the literary and expressive features of the travelogue and its role within the broader context of Romanian literature. The actual analysis covers most of the volume and describes, one-by-one, the selected writers' American memoirs in historical order. A concluding section unfolds the major American cultural characteristics as treated by the respective Romanian travelers. The book ends with a short afterword.

While selecting only 20th century transatlantic Romanian travel writers, Branea does not neglect similar writings from other centuries, given the scarcity of such literature prior to his chosen period. For economic and historical reasons, Romanians did not generally have the opportunity of sending adventurers, scientists and explorers to the New World, which limits their more meaningful encounters with the American culture to as late as the 19th century. For Romanians, therefore, traveling to America comes as a sign of modernity and

internal evolution, and belongs to a more substantial tendency to discover new places and cultures, and of translating foreign literatures.

It is interesting to note in Branea's selection that even if the formal characteristics of Romanian travel writing changed over the studied period, the themes did not. From the more didactic and descriptive style to the more subjective and that of high literary quality, from the more professional travel writers to professionals of other fields, these writings manage to tell a similar story. It is the story of a great discovery of a world totally different from the one left at home, with the author appropriately titling the first chapter of his book, "The Emergence of a Fascination". He carefully highlights the different perspective of this fascination in beholding a modern and progressive society, a phenomenon apparently repetitive when we view it from one travel writer to the next, but that nevertheless receives new and significant touches according to each author's personal philosophy, life experiences or time of travel. It is Dorian Branea's merit to set apart each travel experience from the others, effectively separating specific groups of writers that resonated in a similar way to one cultural feature or another.

The first main group of travel writers are from the interwar period – a time of new beginnings and discoveries for Romanian intellectuals. Having strong impressions and explanations of the cultural shock, lacking anticipation due to the poor information on their travel destination beforehand, these memoirs are some of the most profound and inquisitive within Romanian literature. Given the great differences between the Romanian and American cultures in terms of economic evolution, this particular type of travel is „not just a movement in space, but also they are travels, more or less problematic, in time” (p. 23).

For Romanians, the interwar period represents the establishment of the great American themes to which these volumes studied by Branea contributed greatly. These travelogues would familiarize their readers with the most important American cities of the time (New York, Washington, Chicago, Detroit, with San Francisco receiving the unofficial title of the most beautiful American city), provided insights on the inevitable fascination at the wild American nature and grand landscapes (the rural Midwest, the Great Canyon, California, the South, Arizona), highlighted the peculiar elements of American popular culture (jazz, Hollywood movies). The authors also recount the state of art of Romanian migrant communities, and discuss the racial discontent or the indigenous people.

Like their communist-era counterparts, the interwar travelogues are very diverse in literary style and in the political vision expressed by their authors through travel impressions. According to Branea, the most profound and sophisticated author of this group is Petru Comarnescu, who likely offered the best accounts of American culture ever written by a Romanian, consecrating the author as the first Romanian Americanist. The travel notes of Nicolae Iorga, the most important political figure in Romania at the time and a competent travel writer already, though full of interesting observations, are affected by the bias of a conservative thinker towards the best embodiment of the capitalist spirit. The authors most skilled and qualified in terms of registering with talent and insightfulness details of the transatlantic experience are surrounded by the less exceptional ones – mere tourists sharing with readers back home only prosaic or colorless ideas and the excitement of a great adventure.

Endowed with the capacity to deeply understand the reality unfolding in front of them, some of the communist time writers give a precious and almost painful critique of a world far away in terms of freedom and economic development from their communist Romania. Fully realizing the striking terms of this opposition becomes the starting point of an irreversible inner transformation. When describing the best transatlantic travelogues, Branea readily acknowledges that these particular authors write less and less about external things and more about their own personal journey, telling the story of how they become American in spirit. This transfiguration was undertaken by Comarnescu, and is also seen in Dan Grigorescu and Stelian Tănase.

This exuberant travelers stand in a strong contrast to the ideologically imposed limitations of the so-called “anti-American authors” – people favored by the regime and sent to the United States by the Romanian Communist Party. They concentrated only on achieving a very precise mission: depicting the negative elements of the American civilization, shown as an industrial hell that also killed a great number of their countrymen who had hoped for a better life through transatlantic migration. Surprisingly, these authors are found not only in the communist period, but also in the other two groups. Though acknowledging the advantages in lifestyle and opportunities offered by the United States, some interwar travelers are taken aback by the Americans’ lack of familiarity with the important trademarks of European civilization. Though disadvantaged by their Eastern European geography, the Romanians feel superior due to their European identity.

On the other hand, the admitted superiority of the American culture leads others to assign to their travelogue a pedagogical quality. Lawyer Victor Stanciu, for example, in his memoir published in 1928, depicts the “American exceptionalism” with the hope of inspiring his countrymen to leave behind their centuries-old “oriental apathy” (p.71). A real “ethnographic novel” is Jean Bart’s American diary due to a less personal and more objective style, with the content organized around some traditional anthropological themes: women, sexuality, labor, relationship between races. Towards the middle of the century it is likely that the travelogues tended to have exhausted the original subjects and to revisit the same topics.

The second category of transatlantic travelers had to wait for their debut until the middle of the 1950s. Many of these authors are, according to Branea, professional propaganda agents, intentionally mystifying the description of their travels at the expense of clear ideological purposes to be conveyed to readers back home. Leaving aside these biased travelogues set on demolishing all the accomplishments of capitalism, this group consists also of extremely inspired and empathetic travelers, equipped with stylistic refinement and the intellectual capacity to express their observations in highly qualitative texts. In the middle of the 1970s, Dan Grigorescu explores the culture and society of the United States for no less than 5 years, offering, similarly to Comarnescu as Branea points out, not only a travel description, but an itinerary of his conversion to the American dream. Constantin C. Giurescu is similarly profound and sophisticated, and Romulus Rusan gives the most expressive and original postwar insight among this second category of Romanian authors.

Branea perceptively notices the recurrence of certain American features among different writers. For example, the Americans’ polite smile when in a social context is judged by some as a sign of cold etiquette or social hypocrisy, by others as a reliable strategy to protect their own intimacy or appreciated as a courteous demeanor. Romanian travelers tend to judge similarly the Amerindians’ physical beauty and proud poise, set in comparison with the imposing attitude displayed by the peasants back home. In front of some picturesque American natural sites, such as the New England ones, Romanians feel suddenly carried away to the bucolic green hills of their native countryside. The mandatory visit to admire Brâncuși’s works dispersed in the most important American art museums on the East Coast often acquires the features of a pilgrimage and culminates in strong expressions of national pride and affectionate tears.

The third category – the travel writings that span the decade 1989–2000 should have meant a return to the freedom of thought and sentiment of the interwar period, but they prove to be not as free as one expects. Branea notices with surprise that many still follow a pervasive anti-capitalist tone. He also realizes the difficulty these travelogues face in identifying new and original topics and perspectives at the end of a century of travelogues. The text that embodies the exuberance of the newly acquired freedom is that of Ion Parhon; the author attributes to every aspect of the American society the highest qualities and leaves the Atlantic in tears. It is also the time of the first woman publishing a transatlantic

travelogue, Adina Arsenescu, and also the introduction of Hawaii as a destination in Ion Dinu's text. Within this category, Stelian Tănase's travelogue represents the most impressive by subtlety and lucidity thanks to his critique of both the society's good and bad aspects. However exciting the American liberties for an individual who spent the most important years of his life under an oppressive regime, Tănase openly highlights the excesses of the American radical Left. As with Comarnescu or Grigorescu, America refashions Tănase's own understanding of the world and of himself.

Through his selected authors, Dorian Branea is able to depict how these travelogues configure both a good and a bad America, the highest achievements and the shortcomings of a complex society, the combination of puritanism and consumerism. The general conclusion is however a positive one – the American people representing a new human condition with freedom as a supreme value. Both propaganda agents and empathetic writers highlight the faults of this society, such as high consumerism, pollution, obesity. Together, these travelogues give the reader a most compelling and useful introduction to American studies from a Romanian point of view, a perspective on how America was discovered and rediscovered by Eastern Europe by pointing out of the important differences between the two parts of the world. With this pertinent landscape in mind we can better understand the solid impact of the American cultural model on the Romanian lifestyle, political visions or popular culture. Branea's selection is certainly and appropriately meant to show that American realities were so similarly uncovered by different generations of Romanian intellectuals that it is surprising that they span such a long period of time. With Branea as a guide, these travelogues are a useful tool for grasping the Romanian inventory of images, ideas, opinions, prejudices on the American culture. Besides Americanists, the book would be definitely of interest to researchers of travelogues as a distinct literary genre.

Ioana Repciuc

*“A. Philippide” Institute of Romanian Philology, Iași
Romania*

Gh. CHIVU, Cătălina VĂTĂȘESCU (eds.), **Omagiu profesorului Grigore Brâncuș la 90 de ani**, Editura Universității din București, 2019, 602 p.

Volumele de omagiere a personalităților lumii contemporane la vârsta de 90 de ani sunt apariții de excepție pentru că fac dovada puterii umane de creație până la vârste considerate „patriarhale”. Dar mari creatori cu activitate de un asemenea ambitus imens au existat dintotdeauna și este o aspirație a geniului uman pentru o viață cât mai îndelungată și deplină în realizări. Omagierea este semnificativă pentru climatul intelectual al epocii, pentru că reflectă legătura dintre generații și prezența/ permanența în conștiința celor mai tineri a renumelui pe care personalitatea respectivă o are printre congeneri. Circulația operei sale, cât de mult este cunoscută/ citată, cuantifică prezența printre contemporani a persoanelor care ating această vârstă continuând activitatea științifică, de cercetare și predare (în învățământ). Plaja foarte largă a preocupărilor științifice pe care sărbătoritul o acoperă prin opera sa este un alt criteriu de apreciere. Însă definitorie este excelența și harisma celui omagiat.

Profesorul Brâncuș este un ilustru savant care de peste 60 de ani reprezintă o referință pentru știința lingvistică românească și sud-est europeană din diferite domenii: istoria limbii, gramatică, dialectologie, lexicologie/ etimologie, filologie, istoria limbii literare, stilistică și enumerarea poate continua. Domnia sa a fost și unul dintre redactorii statornici ai *Dicționarului limbii române* pentru verificarea și redactarea etimologiilor. Iar atenția principală pe care a acordat-o fondului autohton al limbii române, pentru a cărui cunoaștere

apelul la limba albaneză este absolut necesar dar nu suficient, desenează, într-o perspectivă integratoare, ariile de cuprindere a spiritului său cercetător.

Scrierile și realizările sale sunt cunoscute de lumea academică internațională, de aceea vom depăși relatările unui *curriculum* pentru a analiza ce au vrut să transmită cei care l-au omagiat. În primul rând au ținut să-și exprime prin rezultatele propriilor cercetări, apartenența la școala lingvistică românească; de la București, am avut tendința să specificăm, dar ne dăm seama că ar fi o restrângere a legăturilor științifice pe care profesorul le are cu lingviștii din toate provinciile românești și cu specialiști din alte țări. Apoi au ilustrat proiectele de cercetare în curs, contribuțiile inedite pe care fiecare colaborator le consideră elocvente pentru propriile realizări. Foarte mulți dintre autorii acestui volum sunt foști studenți, masteranzi sau doctoranzi formați în preajma și în colaborarea cu profesorul Brâncuș. Dar nu lipsesc cei care se revendică drept discipoli sau admiratori, deși i-au cunoscut doar scrierile. Comunitatea științifică dezvăluie, cu asemenea ocazii, o dinamică internă a legăturilor dintre participanții la cercetare prin natura subiectelor comune dar și o polarizare/ centrare a autorității pe care o exercită personalitățile care ilustrează domeniile prin lucrările proprii.

De-a lungul activității sale didactice profesorul Grigore Brâncuș a predat istoria limbii române și cursuri de limba albaneză și a fost 18 ani șeful Catedrei de limba română a Universității București. Este firesc ca florilegiul de contribuții preponderente din acest volum să fie consacrate istoriei limbii române și legăturilor ei în special cu limba albaneză. Problematika morfologică este tratată de studiile despre flexiunea nominală (Gabriela Pană-Dindelegan, *Despre flexiunea nominală. Substantiv vs adjectiv*), verbele de mișcare (Anda Boioc, Adina Dragomirescu, *Verbele de mișcare construite cu un complement predicativ în limba română veche*), viitorul ipotetic (Rodica Zafiu, *Viitorul ipotetic românesc [condiționalul sintetic]. Contexte și valori*), pronumele (Andra Vasilescu, *Observații asupra cuantificatorilor indefiniți*), adverbul (Daniela Teleoacă, *Tipare propoziționale cu adverbul „cum”*). *Aspecte particularizatoare în context romanic*), articolul (Ștefan Găitânaru, *Articolul, operator de cuantificare în limba română*). Nu lipsește o abordare computerizată a adnotării morfologice automate a limbii române: Verginica Barbu Mititelu, Dan Tufiș, *Prelucrarea morfologică automată a limbii române. Reușite și provocări*. Au fost, astfel, create corpusuri ce servesc pentru analiza diverselor aspecte morfologice.

Contribuțiile de etimologie sunt, însă, cele mai numeroase (10 din cele 52 de articole), completate cu cele referitoare la probleme de lexicologie; de aceea, în economia acestei prezentări este greu să le cităm. Vom observa că apar ipoteze inedite, sustenabile, pe baza unor argumente științifice irefutabile, și printr-o metodologie interdisciplinară, de largă cuprindere informațională (de exemplu, Dragoș Moldovanu, *Un cuvânt de origine veche iranică în limba română: „stăpân”*). O amplificare a perspectivei etimologice se întâlnește în studiul Oanei Uță Bărbulescu și Mihaelei Zamfir, *Noțiunea „a sfârși” în limba română. Problema straturilor etimologice (cu privire specială asupra familiei adverbului „gata”*). Abordarea aspectelor dialectale ale limbii române se face prin prismă lexicologică sau gramaticală. Aportul studiilor de antroponimie tinde să capete preponderență în perspectiva unor proiecte de amploare (Emanuela Dima, *Antroponimie românească în context romanic. Un proiect în derulare*).

Istoria limbii române a fost întotdeauna fundamentată de Grigore Brâncuș pe studiul substratului și al comparației cu limba albaneză. Iar cercetarea substratului limbii române, comparația între elementele românești și cele albaneze și analiza datelor pe care le aduce recentul atlas dialectal al limbii albaneze s-au concretizat în contribuții perene, valoroase, referitoare la relațiile dintre limbile albaneză și română. Lingviștii din Albania apreciază lucrările profesorului Brâncuș atingătoare de limba lor, așa după cum aduce mărturie Viorel Stănilă în articolul *Receptări albaneze recente ale operei acad. Grigore Brâncuș* (p. 461–477). V. Stănilă, fost ambasador al României în Albania, a analizat, pe baza unei bogate informații, studiile albaneze care discută contribuțiile savantului român în dezvoltarea cercetărilor de

substrat asupra limbii albaneze, în relație cu limba română, considerate de către specialiști din Albania „cu multiple dimensiuni și de înaltă valoare” (p. 471) și a constatat că: „față de marele albanolog român există o justificată simpatie în rândul opiniei publice albaneze” (p. 472). Sunt sesizate însă mistificările privind originea și istoria dialectului aromân din literatura lingvistică albaneză și, pe baza argumentelor din studiile lui Grigore Brâncuș, este combătută distorsionarea deliberată a realității istorice „care îi caracterizează pe unii autori din Albania”. Contribuțiile publicate în volumul de față sunt cercetări importante în problematica relațiilor albanezo-române: Ina Arapi, *Concordanțe albano-române în formarea cuvintelor. Prefixele comune*; Bahri Beci, *Les traits communs aux langues balkaniques à la lumière des données de la langue albanaise*; Bardhyl Demiraj *Inscripțiile în albaneză și în română de pe gravura de la Ardenița*; Gjovalin Shkurtaj, *Schimbările fonetice ale împrumuturilor în limba albaneză*; Nicolae Saramandu, *Despre forma de feminin a numeralului „trei” în dialectul aromân și în limba albaneză*. Studiul comparat al realităților din cele două limbi formează obiectul de studiu al unor cercetări de lexicologie, semantică, onomasiologie sau stilistică: Cătălina Vătășescu, *Sensuri comune referitoare la realități de cultură tradițională în română și albaneză (rom. „a călca”, alb. „shkel”)*; Manuela Nevaci, *Concordanțe lexicale româno-albaneze pe baza „Atlasului Lingvistic al Dialectului Aromân”*; Renata Topciu, *Metafora fonică ritmată, un procedeu stilistic comun în frazeologia română și albaneză*. Studiul comparativ este ilustrat și de articolele despre dialectele sud dunărene și relațiile lor cu dacoromâna: Gh. Chivu, *Elemente aromânești în texte literare de la începutul sec. al XIX-lea*; Maria Aldea, *Elemente lexicale sud-dunărene în „Lexiconul de la Buda” (1825)*.

Limba română (contemporană). Manual pentru studenții străini de Gr. Brâncuș, Adriana Ionescu și Manuela Saramandu este, de mai bine de 40 de ani, principalul mijloc de difuzare a limbii române, prin ediții succesive, de mare succes. O mărturie a preocupărilor acestui manual, de a prezenta comparativ situații similare din alte limbi, este ilustrată de Manuela Saramandu, *Concordanțe frazeologice între română și franceză*.

Problematica este completată cu studii care au tangență cu alte preocupări importante ale lui Gr. Brâncuș. Aducerea în actualitate a contribuțiilor înaintașilor filologi și lingviști a fost una dintre trăsăturile de demnitate deontologică a profesorului pentru mediul academic și pentru generațiile următoare. Domnia sa a retipărit în ediții critice lucrările lui Bogdan Petriceicu Hasdeu, care își ocupă locul în panteonul culturii române datorită studiilor prof. Brâncuș. La fel, a reeditat, cu studiu critic, *Dicționarul etimologic al limbii române* de I.-A. Candrea și Ovid Densusianu. În acest context se încadrează articole de evocare a unor personalități: Petru Maior (Eugen Pavel), B.P. Hasdeu (Luiza Marinescu, Z. Mihail) sau, indirect, redactorii *Bibliei de la București (1688)* (Mihaela Marin); identificarea și analiza unor manuscrise inedite: *O redacție românească inedită a Visului Maicii Domnului* (Manuela Timotin) sau a unei psaltiri în versuri din 1846, de la Biblioteca Academiei Române (Eugenia Dima).

Grigore Brâncuș a fost și traducător din limba albaneză, tipărind, în 1967, *Migjeni. Fructul oprit*. Luan Topciu a ilustrat această direcție în articolul său: *Biserica „Sfânta Sofia” – un simbol androgin al lumii creștine și musulmane. Despre proza „Biserica Sfânta Sofia” de Ismail Kadare*.

Elogiile aniversare ale acad. Eugen Simion, acad. Alexandru Boboc și ale doi discipoli – Maria Marin și Marius Dobrescu – sunt pline de cordialitate colegială și de admirație sinceră. Ele sunt completate de omagiile subînțelese pe care i le-au adresat cei peste 120 de contemporani în *Tabula gratulatoria*.

Zamfira Mihail

*Institutul de Studii Sud-Est Europene al Academiei Române, București
România*

Florica DIMITRESCU, **Aspecte din istoria limbii române (sfârșitul sec. al X-lea – începutul sec. al XXI-lea)**, București, Editura Universității din București, 2018, 468 p.

Florica Dimitrescu este profesor emerit al Universității din București și membru de onoare al Academiei Române. A predat sau a ținut cicluri de conferințe în Polonia, Cehoslovacia, Germania, Italia, Suedia, Danemarca, Franța.

Profesorul Florica Dimitrescu și-a dedicat întreaga viață studierii istoriei limbii române, cartea de față fiind o continuare a preocupărilor sale de cercetare din ultimele decenii. Specialistă în istoria limbii române, Florica Dimitrescu a publicat până în prezent nenumărate articole în țară și străinătate și mai multe volume de autor privind diferite aspecte din evoluția limbii române, cum ar fi *Locuțiunile verbale în limba română* (1958), *Tetraevanghelul Diaconului Coresi (1561) comparat cu Evanghelia lui Radu de la Mănăcești* (1963), *Introducere în fonetica istorică a limbii române* (1967), *Contribuții la istoria limbii române vechi* (1973), *Introducere în morfosintaxa istorică a limbii române* (1974), *Istoria limbii române* (1978; redactor responsabil), *Dicționar de cuvinte recente* (1982; reeditat în 1997 și 2013), *Dinamica lexicului românesc – ieri și azi* (1995), *Din dragoste de carte* (2001), *Drumul neîntrerupt al limbii române* (2 volume, 2002–2003), *Din lexicul limbii române vechi (și nu numai)* (2014) și *Teme lexicale actuale (începutul secolului al XXI-lea)* (2014).

La fel ca în cazul tuturor celorlalte lucrări semnate de Florica Dimitrescu, și celei de față i se pot atribui etichetele de rigoare, diversitate și inovație: rigoare – prin analizele amănunțite la care sunt supuse faptele de limbă urmărite, diversitate – prin subiectele abordate și inovație – prin punctele de vedere originale exprimate în fiecare studiu.

În cele cincisprezece studii, publicate anterior în volume de autor, colective sau omagiale, autoarea abordează subiecte privind aproape zece secole de limbă română: *Din istoria numelor duble de persoană în române veche* (p. 11–35), *Dicționarul limbii române din secolul al XVI-lea* (p. 36–44), *Extrase din macheta DLR XVI* (p. 45–48), *Asupra prelucrării automate a textelor românești scrise cu caractere chirilice* (p. 49–56), *Indice lexical paralel din secolul al XVI-lea* (p. 57–196), *Din lumea culorilor lui Mihai Eminescu. O perspectivă lingvistică* (p. 197–244), *Tendențe în formarea cuvintelor în limba română literară actuală* (p. 245–249), *Din istoria prenumelor multiple în limba română (sec. al XIX-lea–al XX-lea)* (p. 250–287), *Din onomastica românească actuală, cu privire specială asupra prenumelor multiple* (p. 288–298), *Portretul unui prefixoid în expansiune: cyber-* (p. 299–313), *Despre denumirile multiple de profesiuni în româna actuală (2013–2017)* (p. 314–332), *Sintagme recente alcătuite cu termeni cromatici* (p. 333–340), *Din noutățile lexicale ale limbii române. „Recolta” lunii martie 2016* (p. 341–358), *Din peisajul cromatic românesc actual (2013–2017)* (p. 359–392) și *Observații asupra poziției românei printre limbile romanice* (p. 393–396). Dintre acestea, studiile *Despre denumirile multiple de profesiuni în româna actuală (2013–2017)* (p. 314–332) și *Din peisajul cromatic românesc actual (2013–2017)* (p. 359–392) sunt inventariate de autoare ca *texte inedite* (p. 332, 392).

Numele de persoană par a fi pentru cercetătoare o preocupare centrală a studiilor sale, dovadă cele trei studii consistente reunite în această carte: *Din istoria numelor duble de persoană în române veche* (p. 11–35), *Din istoria prenumelor multiple în limba română (sec. al XIX-lea–al XX-lea)* (p. 250–287) și *Din onomastica românească actuală, cu privire specială asupra prenumelor multiple* (p. 288–298).

În primul studiu menționat (p. 11–35) autoarea inventariază și descrie mai multe nume duble de persoană din secolele XIV–XVI. „Concluzia cu cea mai mare pondere” (p. 33) privitoare la materialul analizat este că, începând cu secolul al XVI-lea, „sistemul numelor de persoană (...) evoluase către o formă stabilizată, în care denumirile creștine sau laice aveau un rol hotărâtor pentru prenume, iar porecele pentru patronime” (p. 33–34).

Pentru obținerea unor rezultate relevante privitoare la sistemul numelor duble de persoană din româna veche, autoarea recomandă în finalul articolului cercetarea secolelor al XVI-lea și al XVII-lea.

În cel de-al doilea studiu amintit autoarea scoate în evidență faptul că „prezența prenumelui multiplu este un fenomen relativ recent care s-a răspândit destul de rapid, mai întâi prin modă, mai apoi tot prin modă, dar dublată de necesitatea practică a unei defalcări între denumiri identice sau foarte apropiate. Cu timpul, s-au manifestat unele tendințe: prenumele duble devin prioritare la orașe în raport cu satele, în primul rând la numele feminine în comparație cu cele masculine și, din ce în ce mai mult, se aleg cu precădere prenume laice care iau, încetul cu încetul, locul unora dintre prenumele calendaristice” (p. 286). În cel de-al treilea studiu evocat cercetătoarea observă unele tendințe privitoare la onomastica românească actuală: „creșterea semnificativă a prenumelor multiple, în special la persoanele feminine, laicizarea prenumelor și departajarea între originea rurală sau urbană a purtătorilor de prenume multiple” (p. 296–297).

În al doilea studiu al lucrării, *Dicționarul limbii române din secolul al XVI-lea* (p. 36–44), Florica Dimitrescu descrie structura acestui dicționar. În opinia sa, acesta se deosebește de toate celelalte lucrări lexicografice existente prin următoarele caracteristici: „1. Corpusul care stă la baza DLR XVI cuprinde totalitatea textelor – manuscrise și tipărite – cunoscute ca aparținând secolului al XVI-lea; 2. Se înregistrează totalitatea ocurențelor lexicale (în totalitatea situațiilor) și se clasifică tipurile și variantele lor; 3. Se stabilesc primele atestări ale cuvintelor; 4. Se înregistrează seriile paradigmatic complete ale cuvintelor din secolul al XVI-lea; paradigmele se reconstituie exclusiv pe baza atestărilor” (p. 43). Structura *DLR XVI* este exemplificată în cel de-al treilea studiu (p. 45–48) cu câteva machete lexicale: *arhisinagog, iaspie, maț, meni, menit, mâine și obicini*.

În cel de-al patrulea studiu (p. 49–56) autoarea își exprimă unele îndoieli cu privire la eficiența prelucrării automate a textelor românești scrise cu alfabet chirilic. În opinia sa, „scrierea continuă”, „prezența cifrelor în texte”, „literele aruncate” și „abrevierile” (p. 53) reprezintă operații imposibile de realizat cu ajutorul tehnicilor electronice de calcul.

În cel de-al cincilea studiu (p. 57–196), care este și pilonul de rezistență al acestei lucrări, cercetătoarea inventariză un număr de aproximativ 5000 de cuvinte identificate în nouă texte din secolul al XVI-lea: *Psaltirea Scheiană, Codicele Voronețean, Evengheliarul slavo-român, Tetraevanghelul, Liturghierul, Psaltirea, Cazania a doua, Palia de la Orăștie, Pravila ritorului Lucaci*. Scopul elaborării acestui indice a fost „să scoată în evidență dimensiunile parțiale (...) ale lexicului limbii române din secolul al XVI-lea și să propună cercetării ulterioare o serie de alte aspecte: utilizarea cu precădere a unor cuvinte în anumite texte, prezența altora într-un număr redus de texte, cuvintele ce apar îndeosebi în texte provenind din anumite regiuni, termeni atestați o singură dată” (p. 57).

Termenii cromatici sunt abordați de Florica Dimitrescu în două studii consistente: *Din lumea culorilor lui Mihai Eminescu. O perspectivă lingvistică* (p. 197–244) și *Din peisajul cromatic românesc actual (2013–2017)* (p. 359–392). În primul studiu menționat autoarea se focalizează asupra structurii termenilor cromatici din opera eminesciană, urmărind derivatele și substitutele acestora, precum și poziția termenului cromatic în raport cu elementul lexical determinat, tipurile de asocieri lexicale cromatice, etimologia și ocurența termenilor cromatici (p. 199). Autoarea remarcă preferința pentru termenul cromatic *alb* (463 de ocurențe), imposibilitatea ca *verde* și *violet*, culori complementare, să apară „îngemănate” și inexistența termenului *portocaliu* (p. 242). În cel de-al doilea studiu sus-amintit Florica Dimitrescu are în vedere productivitatea unor termeni cromatici și frecvența cu care sintagmele care îi conțin sunt folosite în limba română actuală.

În următorul studiu (p. 245–249) autoarea analizează procedeele de formare a unor creații lexicale recente și arată că, în cea ce privește limbajul presei, „începe să se facă simțită trecerea unui tip tradițional (derivativ) la un tip structural nou, în care predomină

compunerea și utilizarea prefixoidelor” (p. 248). Cât despre limba literară, Florica Dimitrescu remarcă „evoluția rapidă spre compunere și abandonarea pe planul al doilea a derivării” (p. 248).

Limba română actuală este, de asemenea, o preocupare de cercetare a autoarei, ilustrată de cele trei studii dedicate productivității prefixoidului *cyber-*, dinamicii numelor de profesii sau creațiilor lexicale recente, numite de autoare „noutăți” (p. 341): *Portretul unui prefixoid în expansiune: cyber-* (p. 299–313), *Despre denumirile multiple de profesioni în româna actuală (2013–2017)* (p. 314–332) și *Din noutățile lexicale ale limbii române. „Recolta” lunii martie 2016* (p. 341–358).

În ultimul studiu autoarea exprimă unele puncte de vedere de maximă relevanță privind locul limbii române printre limbile romanice. În opinia sa, „izolarea” (p. 393) geografică și culturală a limbii române în raport cu celelalte limbi romanice, „întârzierea” (p. 394) scrierii textelor în limba română, prin comparație cu alte spații lingvistice romanice și „recuperarea” (p. 395) întârzierilor determinate de contextul geopolitic și istoric al formării și evoluției limbii române individualizează limba română ca limbă romanică.

Aspectele din istoria limbii române tratate de Florica Dimitrescu în lucrarea de față oferă o panoramă asupra dinamicii limbii române, într-o perspectivă comparativ-diacronică, studiile autoarei întemeindu-se pe cercetări solide, monografice. Sobrietatea științifică a lucrării este probată și de bibliografia amănunțită folosită de autoare (p. 397–405), bogăția și varietatea exemplurilor inventariate, densitatea informațiilor și claritatea analizelor, cartea dovedindu-se de un real interes pentru toți cei interesați de evoluția unor fenomene lexicale, mai vechi sau mai noi.

Alina-Georgiana Focșineanu
Universitatea din București
România

Dorin DOBRINCU, Dănuț MĂNĂSTIREANU (coord.), **Omul evanghelic. O explorare a comunităților protestante românești**, Iași, Editura Polirom, 2018, 798 p.

Volumul apărut în 2018 la Editura Polirom, coordonat de Dorin Dobrinu și Dănuț Mănăstireanu, în care semnează nu mai puțin de 19 autori, reprezintă o premieră în peisajul intelectual autohton. Dincolo de valoarea pedagogică și euristică a întreprinderii, această publicație se remarcă și prin aceea că produce o „ruptură” în tradiția academică locală. Spațiul cultural și confesional evanghelic, aflăm din studiul semnat de Dorin Dobrinu și intitulat *Sub puterea Cezarului. O istorie politică a evanghelicilor din România (a doua jumătate a secolului XIX – 1989)*, a fost persecutat și discriminat fără întrerupere, în grade și moduri diferite, vreme de mai bine de un secol, iar această atitudine politică a influențat masiv și atitudinile academice față de aceste comunități, făcându-le „invizibile” pentru investigația academică, în ciuda numeroaselor caracteristici (sociologice, culturale, demografice, teologice etc.) interesante pe care minoritățile în discuție le prezentau. Altfel spus, subiectul acestei cărți a fost considerat – printr-un suspect consens tacit și general – drept neserios, nesemnificativ, ba chiar (potențial) imoral de explorat. Cartea de față are meritul de a dinamita această prejudecată tocmai pentru că vorbește *serios* despre evanghelici, utilizând limbajul riguros (neconfesional, despovărat de sarcina hegemonică și naționalistă), teoretic omologat de mai multe tradiții intelectuale prestigioase. În sine, ca gest cultural, acest comportament reprezintă o modalitate de scoatere din întuneric, de semnalare a prezenței/ existenței evanghelicilor ca subiect serios de investigație academică, într-un

mediu în care – se cuvine să o repetăm – perspectiva politică a modelat semnificativ agenda/ selecția preocupărilor intelectuale, a temelor care merită atenție discursivă. Iar a vorbi serios, în limbaj academic relevant și consacrat despre ceva, reprezintă în ordine simbolică un mod de a atribui prestigiu obiectului respectiv, prin integrarea problematicii ca atare în ordinea și în spațiul de joc al discursului.

Volumul e impunător și, deși nu e exhaustiv, are aspect enciclopedic. Pe lângă o introducere consistentă în care coordonatorii explică titlul cărții și motivează cultural și teologic opțiunea pentru „omul evanghelic” – expresie sub care se regăsesc patru culte ale protestantismului evanghelic (bapțiștii, creștinii după Evanghelie, creștinii după Scriptură și pentecostalii), lucrarea are patru părți generoase. În partea I, *Ecclesia semper reformanda*, găsim studiul istoricului Dorin Dobrințu, mai sus citat, și alte două cercetări ale teologilor Dănuț Mănăstireanu, *Identitatea evanghelicilor români: rădăcini, actualitate, perspective*, și Dănuț-Vasile Jemna, *Criza de identitate a omului evanghelic român*. În partea a II-a, intitulată *Oamenii cărții*, se găsesc studiile semnate de Octavian C. Baban, *Biblia în viața evanghelicilor români: o perspectivă teologică și culturală*, Emanuel Conțac, *O perspectivă istorică asupra traducerilor Bibliei circulate în spațiul evanghelic românesc*, Radu Gheorghiu, *O incursiune în hermeneutica evanghelică*, Eugen Matei, *Teologia evanghelicilor români: rădăcini și perspective*, Corneliu Constantineanu, *Semnificația socială a reconcilierii în context românesc – rolul bisericilor în arena publică*. Partea a III-a, *Zoonpolitikon*, reunește studiile scrise de Sorin Gog și Claudiu Herțeliu, *Sociodemografia confesiunilor evanghelice din România – o analiză a valorilor și practicilor religioase*, Nicolae Geantă, *Dinamica teritorială a bisericilor evanghelice din România*, Josef Kovacs, *Evangheliile din cadrul minorității maghiare din România*, Mihai Curelaru, *Convertirea religioasă în comunitățile evanghelice – o perspectivă psihologică* și Daniel Barbu, *Invizibilitatea politică a omului evanghelic*. În sfârșit, în partea a IV-a, *Provocarea culturii*, se pot citi studiile semnate de Augustin Ioan, *Arhitectura ca instrument al Reformei – arhitectura evanghelică din România contemporană*, Mircea Păduraru, *Dominantele imaginarului literar evanghelic*, Marin Marian Bălașa, *Muzica în cadrul bisericilor minore: funcții, identități și roluri socioculturale*, Vilmos Kis-Juhász și Iulian Teodorescu, *Bazele închinării evanghelice – cazul evanghelicilor din România*. Lucrarea, care acoperă nu mai puțin de 800 de pagini, se încheie cu o bibliografie a evanghelicilor din România, semnată de Dorin Dobrințu, și cu un foarte util index de nume.

Pentru intelectualul român care cunoaște foarte puțin despre evanghelici, și acest puțin este el însuși codificat în clișee generalizatoare și de expresivitate peiorativă, lectura cărții produce un șoc. Densitatea studiilor, mulțimea distincțiilor conceptuale, de mare subtilitate, și nivelul absolut respectabil al construcțiilor teologice și sociologice, relevanța discuțiilor din jurul Bibliei (problematica traducerii și rolul Sfintei Scripturi în viața acestor comunități) și istoria traumatică a evanghelicilor, plină de revelații neplăcute și tulburătoare, complexitatea investigației despre convertire, ca și analizele despre formele și funcțiile artelor în cadrul acestor comunități, toate aduc în față o multitudine de probleme, teme, sensuri, tensiuni culturale și morale. Toate acestea, complet necunoscute, poate că nici măcar bănuite, intră acum pe scena culturii române. În fața acestei bogății de sensuri, intelectualul român cred că poate încerca un justificat sentiment de jenă în raport cu propria-i ignoranță față de fenomenul evanghelic de lângă el, dar și, poate, un difuz sentiment de inconfort moral, căci invizibilitatea evanghelicului nu este rezultatul alegerii sale, ci efectul unui proces intenționat și îndelungat de discriminare și marginalizare, care proces – aflăm din studiul absolut revelator al lui Dorin Dobrințu –, instrumentalizat de către stat și de către Biserica majoritară, s-a petrecut totuși în mijlocul societății românești în ansamblul ei.

Omul evanghelic poate fi citită și cu o curiozitate etnografică. Majoritatea studiilor își tratează subiectul în detaliu, exemplificând masiv și la firul ierbii. Astfel, nu lipsesc referirile la teologiile populare care ghidează experiența religioasă a acestor comunități, pe lângă cele

instituționale, interviurile, observațiile despre ritualitatea cultivată de evanghelici, interpretările directe ale spațiului de cult și arhitecturii, funcțiile muzicii și valoarea cultică a scrisului și cititului/recitatului performativ-public. Toate acestea și multe altele oferă un peisaj necunoscut, străin, care poate fi citit cu o curiozitate comparabilă cu aceea cu care, în alte vremuri, occidentalii citeau studiile despre Australia, India sau Amazonia. Efectul de șoc, doza de surpriză la revelația bruscă a străinului din mijlocul nostru justifică comparația cu spațiile exotice, căci domeniul evanghelicilor a fost până acum un fel de *terra incognita*.

Remarcabilă este și eleganța scriiturilor, atât în sens retoric, stilistic, cât și în sensul atitudinilor conciliante, de eleganță și curtoazie intelectuală a autorilor, mai ales când se referă la confesiunile majoritare. De asemenea, remarcabil este și efortul de contextualizare care străbate întreg volumul și care intenționează tocmai să faciliteze accesul cititorului la problematica și nuanțele fenomenului evanghelic.

Prin seriozitatea intelectuală și prin semnificația sa morală, cred că volumul *Omul evanghelic* este una dintre cele mai relevante apariții din zona studiilor social-umaniste din România anului 2018.

Mircea Păduraru
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
România

Germanistische Beiträge, Sibiu/ Hermannstadt, Verlag der „Lucian Blaga“ Universität, Band 43, 2018, 235 S.

Der vorliegende Band ist Professor Dr. Gerhard Konnerth zu seinem 80. Geburtstag gewidmet und enthält 14 Beiträge, 10 davon zur Literaturwissenschaft und 4 zur Sprachwissenschaft. Der Band hat als Themenschwerpunkt die Identitätssuche, die Selbstbestimmung, das Emigrantenschicksal und die Herausforderungen des Miteinander- und Nebeneinanderlebens mehrerer Ethnien in den verschiedensten geographischen, geschichtlichen und sozio-kulturellen Kontexten. Im Folgenden werden 9 Beiträge resümiert und ihre Eingliederung in die Thematik reflektiert.

Der Band beginnt mit den Gedanken von Doz. Dr. Dana Dogaru: sie würdigt *Herrn Professor Dr. Gerhard Konnerth*, den weitblickenden und tatkräftigen Wissensvermittler, den sein Lebenslauf von der Temeswarer Universität über die Heltauer Schule und ein Hermannstädter Lyzeum zur verantwortungsvollen Leitung der 1971 in Hermannstadt eingerichteten Fakultät für Philologie und Geschichte der „Babeș-Bolyai“ Universität geführt hat. Die Entwicklung und das Werden der Hermannstädter Germanistik sind ihm zu verdanken, einem Menschen, der sich ein Leben lang mit großer Sachkenntnis und Hingabe dem Gedeihen des Lehrstuhls für Germanistik gewidmet hat.

Der Beitrag von Doz. Dr. Graziela Predoiu von der West-Universität Temeswar analysiert *Grenzerfahrungen: Zu Dimitré Dinevs interkulturellem Roman Engelszungen*. Dimitré Dinev, geboren 1968 in Bulgarien, der 1990 selbst als Flüchtling in Österreich angekommen ist und sich als freischaffender bulgarisch-österreichischer Schriftsteller durchgeschlagen hat, stellt in den Mittelpunkt seines Familienromans *Engelszungen* zwei antithetisch aufgebaute Protagonisten, die als Flüchtlinge aus Bulgarien nach Österreich den Wechsel vom totalitären Lebensmodell zum kapitalistischen auf zwei verschiedene Weisen zu meistern versuchen. Die zwei Lebensläufe schildern die schmerzhaft Suchende nach Identität in einer fremden Welt, die Unsicherheit einer pendelnden Existenz. Ziel des

Beitrags ist „innere und äußere Grenzen ausfindig zu machen, auf identitäre Grenzüberschreitungen einzugehen“ (S. 41), was dem Leser auch gut nachvollziehbar ist.

Doz. Dr. Sunhild Galter von „Lucian Blaga“ Universität Hermannstadt geht im ersten Teil ihres Beitrags *Das Bild der zornigen jungen Frau in Fatma Aydemirs Debütroman Ellbogen* auf die widersprüchliche Rezeption eines Romanes ein, der wiederum die Problematik der Identitätssuche thematisiert. Der Leser bekommt einen Überblick über die unterschiedlichen Stimmen der Rezensenten, vom Lob bis zur durchaus negativen Beurteilung, wobei die Autorin des Beitrags sich der Meinung anschließt, dass dieser Debütroman definitiv die Identitätssuche der verschiedenen Jugendlichen und ihre Bemühungen darstellt, die eigenen Koordinaten in der Gesellschaft zu bestimmen. Im zweiten Teil bekommt der Leser einen minutiösen Einblick in die Handlungsstränge des Romans. Die Schwierigkeiten der Selbstbestimmung der türkischen Einwanderer in Deutschland werden aus der Perspektive der Ich-Erzählerin Hazal entfaltet. Der Beitrag regt den Leser an, durch das Buch zu einem besseren Verständnis der Existenz- und Identitätsproblematik der Einwanderer und Flüchtlinge gelangen zu wollen.

Der vierte Beitrag *Vorkämpfer der literarischen Moderne? Adolf Meschendörfer (1877–1963) und sein Roman Leonore* von Mag. BA Johannes Teichmann von der Universität Wien gliedert sich in drei Teile. Auf eine kurze Einführung folgt im ersten Teil die *soziokulturelle Bestandaufnahme der Siebenbürger Sachsen Ende des 19. Jahrhunderts*. Eine sozial-geschichtliche Untersuchung dieser Zeit gibt dem Leser Anhaltspunkte, warum das Kulturleben der Sachsen stagnierte, ohne die „neue[n] Kunst- und Gestaltungsformen, die in ganz Europa Konjunktur erlebten“ (S. 70), wahrzunehmen. Der zweite Teil, *Die Aktivitäten des jungen Meschendörfer* fokussiert auf sein gesamtes Bemühen die Siebenbürger Sachsen zur kulturellen Moderne hinzuwenden. Überzeugender Beleg dafür ist die Herausgabe der Halbjahreszeitschrift *Die Karpathen*, in der auch sein Roman *Leonore* veröffentlicht wurde. Der dritte Teil „*Leonore*“ und die „*Literarische Moderne*“ analysiert das Werk *Leonore. Roman eines nach Siebenbürgen Verschlagenen* aus der Perspektive der Ansätze literarischer Moderne und verortet es in „der neuen Richtung in der sächsischen Literatur“ (S. Schullerus, Heinz: Adolf Meschendörfers Siebenbürgische Zeitschrift „Die Karpathen“, 1907–1914, Zeulenroda 1936, S. 59).

Der nächste Beitrag stammt von Dr. Ana Karlstedt von der Universität Bukarest und setzt sich mit dem Film *Offset* auseinander. „*Die deutsch-rumänische Freundschaft trägt offensichtlich Früchte.*“ *Fremd- und Selbstbilder im Film Offset* heißt der Beitrag über den kontroversen Spielfilm von Didi Danquart. Nach einem kurzen Exkurs über Selbst- und Fremdverstehen durch das Medium Film befindet sich der Leser mitten in der Handlung: die Liebe zwischen einer Rumänin und einem Deutschen kann sich nicht verwirklichen, da die kulturelle und soziale Verschiedenheit und die Kluft zwischen den zwei Welten so krass ist. Der Film ist von Stereotypen durchdrungen und schildert die unüberbrückbaren Grenzen, die Vorurteile und festes Selbst- bzw. Fremdbild schaffen.

Das Emigrantenschicksal im Roman „Arc de Triomphe“ von Erich Maria Remarque von Asist. Drd. Alexandra NICOLAESCU von der Universität Bukarest legt die psychologischen Tiefen des Emigranten-Daseins dar. Die Autorin zerlegt die Qualen des Protagonisten Ravic in ihre Einzelheiten, genau was der Arzt Ravic bei seinen Operationen tut, und sie deutet auf die Relativierung universeller Werte wie Menschlichkeit und Gewissen hin: „Die psychologischen Problemstellungen der Emigranten erscheinen hier immerhin viel schwerwiegender als die äußeren problematischen Umstände, wie zum Beispiel die implizite oder explizite Feindlichkeit der Franzosen“ (S. 89).

Literatur und kulturelle ›Wir-Phantasmen‹ in Europa. Überlegungen am Beispiel Iris Wolfs roman So tun, als ob es regnet von Dr. Nadjib SADIKOU, Europa-Universität, Flensburg. Der Beitrag gliedert sich in zwei Teile und geht von der Prämisse aus, dass Europa gegenwärtig unter dem Einfluss zweier Ich-Frontstellungen steht: „ein auf Inklusion

basierendes weiches Wir sowie ein exkludierendes hartes Wir.” (S. 113) Die Erläuterung der Wir-Problematik erfolgt im ersten Teil anhand von zwei Texten des deutsch-iranischen Autors Navid Kermani. Im zweiten Teil wird der Frage der Zugehörigkeit nachgegangen, basierend auf den Roman der rumäniendeutschen Schriftstellerin Iris Wolff *So tun, als ob es regnet*. Die Autorin meint, Iris Wolff gestalte „eine Ästhetik der Entgrenzung (...) zwischen der rumänischen, österreichischen und deutschen Kultur und Sprache” (S. 120).

Robert Flinkers Romane und die Erfahrung der Psychiatrie von Drd. Iulia PETRIN, „Alexandru-Ioan-Cuza“-Universität Jassy/Iași. Dieser Beitrag widmet sich der psychoanalytischen Untersuchung zweier Romane Flinkers, des Psychiaters und Romanciers aus der Bukowina. Der Beitrag gliedert sich wie folgt: Einführung in das geschichtliche und literarische Milieu der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts, Überblick über Flinkers Biographie und literarisches Schaffen bzw. nähere Betrachtung der Romane *Der Sturz* und *Fegefeuer* unter besonderer Berücksichtigung von psychoanalytischen Merkmalen der Protagonisten. Der Beitrag wird seiner Zielsetzung gerecht, indem die Autorin eine minutiöse Bestandaufnahme vieler psychiatrischen Symptome der Charaktere macht. Dadurch, dass die beiden Werke identitäre Konfusion und Selbstsuche zum Thema haben, gliedert sich der Beitrag in die Konferenzthematik gut ein.

Scherz, Satire & Ironie – Internet-Meme als öffentliche Kritikform von Doz. Dr. habil. Doris Sava, „Lucian-Bloga“-Universität Sibiu/Hermannstadt. Der erste sprachwissenschaftliche Beitrag des vorliegenden Bandes richtet sich an das sehr verbreitete und beliebte aber kommunikationswissenschaftlich und linguistisch umso weniger diskutierte Phänomen der Internet-Meme, betrachtet als eine Form der Internetkultur. Der Aufbau in vier Kapiteln führt den Leser von Forschungsstand und generellen Charakteristiken über vielfältige Beispiele und Ausdrucksabsichten zum Fazit: sprachliche Meme entstehen absichtlich „Äußerungen auf schriftlicher, lautlich-grammatischer oder inhaltlicher Ebene” (S.21), zielen auf starke Emotionen ab und sind „variabel einsetzbar“ (S. 21). Der Beitrag kann durch seine leserfreundliche Art den Leser an eine deutend-kritische Betrachtung der Internet-Meme heranführen.

Als Fazit lässt sich feststellen, dass viele Beiträge einen eigentümlichen Bezug auf die Thematik darstellen und diese jeweils unter besonderer Beleuchtung untersuchen um dadurch ein umfassendes Kaleidoskop zur existenziellen Frage der Identität entstehen zu lassen. Diese Homogenität wird einigermaßen von außerthematischen Beiträgen durchbrochen, ohne aber das Einheitsgefühl des Lesers zu beeinträchtigen.

Tănase (Lukács) Andreea
Transilvania Universităţii, Braşov
Rumänien

Ofelia ICHIM, Emanuela ILIE, Marius-Radu CLIM (eds.), **Dan Mănuacă 80. In memoriam**, Bucureşti, Editura Tracus Arte, 2018, 383 p.

Volumul *Dan Mănuacă 80. In memoriam*, coordonat cu profundă străduinţă de Ofelia Ichim și Emanuela Ilie, a apărut la Editura Tracus Arte din Bucureşti în anul 2018, când cercetătorul Institutului de Filologie Română „A. Philippide” – Filiala din Iași a Academiei Române (pe care l-a condus timp de nouăsprezece ani, 1990–2009), dar și *dascălul* Catedrei de Literatură Română „G. Ibrăileanu” a Universităţii „Alexandru Ioan Cuza” din Iași ar fi implinit vârsta de 80 de ani.

Editorii (Ofelia Ichim, Emanuela Ilie, Marius-Radu Clim) au găsit de cuviință ca în partea liminară a volumului, pentru a nu scăpa ceva din bogata activitate a Domnului Profesor Dan Mănuță, să reediteze articolul despre Domnia Sa din *Dicționarul General al Literaturii Române*, ed. 2, coord. Acad. Eugen Simion, precum și biografia care a avut la bază cartea *Dan Mănuță. Bibliografie*, alcătuită de Catinca Agache, Cătălin Bordeianu, Constantin Acozmei, Iași, Editura Princeps Edit, 2008 și *Bibliografia Națională Română. Articole din publicații periodice. Cultură*, Editura Bibliotecii Naționale a României. Editorii menționează că prefețele, postfețele, traducerile, interviurile, receptarea critică nu au fost cuprinse în bibliografie.

În prima secțiune a volumului s-a reușit o restituire autentică a imaginii Omului Dan Mănuță și a activității prolifrice a Domniei Sale. Dialogurile avute de către Cassian Maria Spiridon cu cercetătorul și publicate în „Convorbiri literare” scot în evidență gândirea profundă a criticului și istoricului literar. Principiile după care s-a ghidat în exegeza textelor sunt surprinse de Cornel Munteanu în *Dan Mănuță – discursul critic polivalent* – „a abordat literatura din perspectiva criticii ideologiilor, ca formă de discurs social, luând în calcul nu doar datele estetice, pentru o poziționare pe orizontala descriptiv-tematică, ci și câmpul parental al genezei ideilor vehiculate de literatură, motivând astfel caracterul permanent deschis al operei” (p. 87) sau de Diana Vrabie, *Dan Mănuță: o conștiință și o vocație* – „analiza și interpretarea fenomenelor literare nu înseamnă plonjarea la suprafața lucrurilor, ci sondarea aceluia strat profund de unde derivă semnificațiile edificatoare, criticul arătându-se interesat de deslușirea modalităților de evoluție a textului literar” (p. 131). Așa se explică și interesul pentru „literatura de limbă germană din Bucovina, de la al cărei model funcțional s-au revendicat unii scriitori români” (p. 138), lucru evidențiat de Horst Fassel în *Despărțirea de un prieten al Bucovinei: Dan Mănuță*. Profesionalismul de care a dat dovadă omul de știință este conturat și de Emanuela Ilie în *Dan Mănuță. Fidelitățile istoricului literar* – „profesorul Dan Mănuță a însemnat, fără doar și poate, materializarea (meta)didactică a ideii de cercetător științific de cea mai aleasă ținută” (p. 83). Iar Alexandru Ruja remarcă în articolul *Dan Mănuță – vocația criticii* faptul că profesorul „a făcut parte dintr-o promoție exemplară a Filologiei ieșene (1960) pentru care respectul culturii și cultura scrisului au devenit dimensiuni ale existenței” (p. 117).

Articolul *Dan Mănuță. Despre materialitatea literei* semnat de Doris Mironescu oferă amintiri despre bunătatea magistrului devenit coleg, evidențiind între altele faptul că „Profesorul Dan Mănuță a fixat un reper în filologia ieșeană”, așa încât „Foști studenți și colegi, îi suntem profund recunoscători pentru asta” (p. 68). Personalitatea profesorului și colegului este remarcată și de Mircea Păduraru în *Dan Mănuță, temperamentul* – „Dan Mănuță rămâne o personalitate a cărei descriere nu poate fi făcută decât în relație cu repertoriul virtuților clasice, la care trebuie adăugată emfatic o particulară bunătate umană” (p. 105). Ofelia Ichim în *Directorul Dan Mănuță* subliniază rolul hotărâtor pe care l-a avut din funcția de conducere al Institutul de Filologie Română „A. Philippide” – Filiala din Iași a Academiei Române în derularea unor proiecte și în susținerea celor preocupați de științe „a continuat și a încurajat realizarea proiectelor fundamentale și prioritare ale Academiei Române în fiecare departament al Institutului. Totodată, a fost preocupat de lărgirea colectivelor angajând prin concursurile organizate mulți tineri cercetători” (p. 69).

Preocupările criticului pentru Junimea sunt reliefate de Mihai Cimpoi în *Junimismul canonic în viziunea lui Dan Mănuță* – „s-a impus ca un exeget de marcă al junimismului, căruia i-a făcut un *portret vivant* ce conglomerază mai multe portrete individuale” (p. 71); de Antonio Patraș în *Sensul tradiției și farmecul discret al istoriei literare* – „cercetările domniei sale s-au focalizat precumpănitor asupra Junimii și junimismului doctrinar, în care tradiția «criticismului» (și a «moldovenismului») – atitudine psiho-mentală reflectând o ideologie conservatoare) și-a găsit expresia cea mai pură și mai caracteristică” (p. 99) sau de

Crișu Dascălu care-l consideră „cel mai dăruit și serios istoric al fenomenului junimist, cu care s-a confundat într-atât” (p. 141).

Dintre junimiști, o atenție deosebită criticul i-o acordă lui Mihai Eminescu, fapt remarcat de Constantin Cubleşan în *Oglinzi paralele (Dan Mănuță)* – „a continuat să rămână un atent observator al fenomenului eminescian, comentând ediții din opera acestuia” (p. 77) ori de Vasile Spiridon în *Leccióni eminesciene* – criticul aduce „multe nuanțe noi în cadrul eminescologiei actuale, unde, uneori, în virtutea comentariului de tip foiletonistic, s-au comis multe aproximații interpretative, s-au făcut multe editări defectuoase” (p. 129).

Un alt pol de interes al activității profesorului ieșean este de urmărit în studiul lui Mircea Popa, *Dan Mănuță la oficiul critic al „Convorbirilor literare”*: „Dan Mănuță se identifică de multă vreme cu programul revistei „Convorbiri literare”, unde, de mai bine de două decenii deține rubrica de cronică literară [...] Dan Mănuță este unul dintre puținii noștri cronicari literari care nu s-a lăsat prins în mrejele foiletonismului de tip impresionist și nici a criticii subiective practicate cu zel de o bună parte a instanței critice actuale”.

Cea de-a doua secțiune a volumului, *Critică și istorie literară*, reflectă efortul coordonatorilor de a da dinamism și coerență demersurilor propuse de către autorii studiilor ce readuc în atenție nume de referință din literatura universală și română: Mircea Anghelescu, *Începuturile literaturii românești moderne. O recapitulare*; Lora Bostan, *Ilie Torouțiu – un cititor bucovinean al istoriei noastre literare*; Bogdan Crețu, *Mihail Kogălniceanu: literatură și ideologie*; Mariana Dan, *Centre and Periphery with Emil Cioran and Mircea Eliade*; Mircea A. Diaconu, *I.L. Caragiale și conștiința dublei apartenențe*; Horst Fassel, „*Acta comparationis litterarum universarum*”: *prima revistă de literatură universală din lume*; Keith Hitchins, *Lucian Blaga, Nietzsche and Zamolxe*; Roberto Merlo, „*Getica*” *între istorie și filozofie: V. Pârvan, L. Blaga și răstălmăcirile ideologiei*; Virginia Popović, *Circulația revistelor în Banatul sârbesc la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX*; Adrian Dinu Rachieru, *Regionalism și identitate națională*; Ana Alexandra Sanduloviciu, *Ioan Pop Florantin, precursor al fantasticului românesc*; Adriana Senatore, *La Scuola latinista di Transilvania: ideologia, finalità e protagonisti*; Monica Spiridon, *Holy Sinners: Narrative Betrayal and Thematic Machination in Thomas Mann's and Thomas Pynchon's Novels*; Adrian Tudurachi, *Nașterea unui mare scriitor național din ruinele Imperiului*; Gisèle Vanhese, *Île et topographie symbolique dans l'oeuvre de Mihai Eminescu*; Felicia Vrânceanu, *Scrisori de la Dumnezeu: romanul-testament al lui Dragoș Vitencu*; Alain Vuillemin, *Jalons pour une périodisation des littératures sud-est européennes d'expression française*; Remus Zăstroiu, *O „scrisoare deschisă”. N. Gane și Anatole France*.

În esență, prezentul volum dedicat personalității emblematică ieșene reușește să surprindă imaginea dascălului și cercetătorului Dan Mănuță, dar și să adune la un loc preocupările cercetătorilor care au dorit să-i aducă un omagiu.

Adela Drăucean
Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad
România

Cornelia ILIE, Stephanie SCHNURR (eds.), **Challenging leadership stereotypes through discourse**, London, Springer, 2017, 270 p.

This book is a temerarious attempt at including the latest discoveries into the already dense repositories of discourse analysis. The book takes a deeper look at the work relationships focusing on the role, position, attributes, language and liaising of leaders in a

rather new context. The aforementioned new context is a new, deconstructive approach of the already grounded stereotypes of leadership. In the preamble to the book the editors, Cornelia Ilie and Stephanie Schnurr, clarify some terminological issues such as the distinction between manager and leader. They underline the change in focus between who the leader is and what the leader can do (somehow these concerns belong to the past) and “how leadership is practiced in various communities” (p. 2). Another focal change that the two editors have identified is that leadership is no longer a state; it is rather a process which stands out by its dynamic character, “it’s more like a relationship between people” (p. 3). Besides the strictly behaviour-bound character of leadership, the editors emphasize the importance of language in building leadership as process as leaders need “to use language to articulate their vision and communicate it convincingly” (p. 3).

The book is structured into two parts, each of them covering an important aspect in research. Part I entitled “Challenging Stereotyping Discourse Practices in Leadership Conceptualization and Performance” represents the theoretical fundamentals and illustrations of various pieces of research into leadership. Part II called “Case Studies on Exposing and Problematising Gender Stereotypes in Leadership Discourse Practices” is a practical investigation of leadership in a highly sensitive area related mainly to gender-based issues. The book contains a number of 11 articles which deal with interesting problems in leadership and gender-marked leadership.

A famous researcher of gender-bound linguistics, Janet Holmes, reviews the literature on gender stereotypes and she claims that societal norms are the ones that underlie the formation of stereotypes. Moreover, she deems that social behaviour cannot be personally chosen or dictated by one’s way of being as it is ideologically imposed by the society at large. She sets to analyze the stereotype of the “hero leader” in a number of case studies where both men and women are the leaders. What she is actually interested in is the degree to which masculine and feminine leaders remain within the prototypical and stereotypical social perception of masculine and feminine leaders. In her analysis, Holmes brings into discussion the tension between the individual agency (how the leader sees and represents oneself) and the wider social context (how the others expect a leader to behave, interact or speak) which she encapsulates into the concept of “critical realism”. Holmes professes that the influence of the situational context, that of being a leader, is inescapable and unavoidable, it is like a beforehand tailored position. When comparing the leadership differences between women and men, Holmes uses Connell’s concept⁹ (1987) of “gender order” which is a strong ideological constraint that influences what is regarded as appropriate behaviour for women and men in different contexts.

Jonathan Clifton, the author of the second article called “Taking the (Heroic) Leader out of Leadership. The In Situ Practice of Distributed Leadership in Decision-Making Talk”, is concerned with the decision-making process and with team work which presupposes that the decision is not taken by only one person, the leader. Thus, he uses the concept “distributed leadership” (Gronn, 2002)¹⁰ which signals that responsibility is fairly shared between the team members. Similarly, Clifton mentions the difficulty of identifying the leader as long as everybody contributes on a turn-by-turn basis to the result. Given the participative contribution, it has become a difficulty to identify the most important contributor and consequently leadership can be contested (p. 64). Clifton considers that leadership is mostly about how they manage the meaning (p. 66) of what leadership is in their organisation.

⁹ Robert W. Connell, *Gender and Power: Society, the person and sexual politics*, Stanford, Stanford University Press, 1987.

¹⁰ Peter Gronn, *Distributed leadership as a unit of analysis*, “The Leadership Quarterly”, 13 (4), 2002, p. 423–451.

In the article entitled “Leaders in Times of Change: Stereotypes and Counter-stereotypes of Leadership Discourse”, Cornelia Ilie analyzes the leadership style in two important north-European companies: Nokia (Finland) and Ericson (Sweden). Actually, she analyzes the similarities and differences that appear in the letters that the leaders address to stakeholders and employees on different occasions. She justifies the choice of these two companies by the strong national character of the companies and also by the fact that throughout time, the companies have had different leadership discourses. Ilie tries to prove that, although the leaders of those companies are presented as having a similar linguistic discourse (Smith et al., 2003)¹¹, in fact she identifies a number of differences. Nokia leader uses in his letters both stereotypical and counter-stereotypical elements, partly authoritarian and partly participative having the purpose to motivate the employees to participate actively in the decisions made by the company. On the other hand, the leader of Ericson is less inclined to share responsibilities with the employees of the company, although he is not completely against it.

Another interesting topic touched upon in this book is the relationship between leadership and culture. Stephanie Schnurr, Angela Chan, Joelle Loew and Olga Zayts bring into discussion the confrontation of stereotypes at the workplace in the article entitled: “Leadership and Culture: When Stereotypes Meet Actual Workplace Practice”. The aim of this article is to analyze work relationships in a high power distance culture as the one in Hong Kong where stereotypically the less powerful employees tend to accept and respect the unequal distribution of power (Lowe, 1998)¹². They expect to be led and they do not challenge authority. For example, the Chinese leaders are believed to be benevolent, they are everybody’s good fathers. Yet, sometimes, the traditional way of respecting the superior is abandoned by “the employees that challenge their bosses, take control of the discussion and draw conclusions of the meeting” (p. 106). The contradiction of the boss is done by using conditional sentences or by pauses. The conclusion of the authors is that leadership is a complex and multifaceted concept and people resort to various strategies when facing such a situation.

Kevin Knight has a different perspective on leadership as he is mainly concerned with the conceptualisation of leadership (ideologies, practices). Thus, he organizes a number of semi-structured interviews with four American leaders from different fields of activity in order to collect a number of narratives where to analyze what leadership is. Thus, he has concluded that leadership is a “creative activity involving communication to create visions and to achieve visions” (p. 141). Similarly, he has noticed in the narratives of the four leaders that there are cases when the definitions of leadership change under the influence of social forces which force business schools to focus not only on better leaders, but also on better knowledge about leadership (Fairhurst, 2007)¹³. Knight was also interested in discovering the reason(s) that made all the four leaders give some stereotypical answers when they gave their definitions of leadership. A possible answer that Knight identified was the behavioural question that the researcher used in order to obtain the leaders answers.

Nick Wilson in the article “Developing Distributed Leadership: Leadership Emergence in a Sporting Context” focuses on the idea of shared leadership in a sports context where the idea of multiple leadership styles is encouraged as each of them brings a different, equally precious contribution, to the needs of the “Community of Practice”

¹¹ Peter B. Smith, Jon Aarum Andersen, Bjørn Ekelund, Gert Graversen, and Arja Ropo, *In search of Nordic management styles*, “Scandinavian Journal of Management”, 19, 2003, p. 491–507.

¹² Sid Lowe, *Culture and network institutions in Hong Kong: A hierarchy of perspectives*. A response to Wilkinson: “Culture institutions and business in East Asia”, “Organization Studies”, 1998, 19 (2), p. 321–343.

¹³ Gail Fairhurst, *Discursive leadership: In conversation with leadership psychology*, London, Sage, 2007.

(Schnurr, 2008)¹⁴. Wilson analyzes the discourse of the members of a rugby team in his attempt at challenging the stereotype of the “born leader” who has the necessary qualities to be a leader. The encouragement of a larger number of leadership styles is a threshold to another leadership style that Wilson defined as “distributed leadership”.

The second part of the book consists of four case studies where the variable of gender doubles the already studied variable of leadership. The first article belongs to Judith Baxter, a famous sociolinguist and applied linguist, who identifies the stereotypes the mass-media create (Kanter, 1993)¹⁵ and encourage in order to demonize women who are described as: the iron maiden, the pet, the mother or the seductress. Baxter analyzes the media portrayals of three important political female leaders: the German chancellor Angela Merkel, the former Ukraine president Yulia Tymoshenko and the British prime-minister Theresa May and she claims that women politicians are negatively portrayed especially by male journalists. As an analysis tool she uses the Feminist Poststructuralist Discourse Analysis in order to convince male journalists to stop sexualizing female politicians.

The next article “Cracking the Concrete Ceiling in Male-Dominated Societies: a Tale of Three 'Presidentas’”, written by Diana Boxer, Lennie M. Jones and Florencia Cortés-Conde, is also dedicated to the analysis of female politicians, but this time the focus is on their discourse, not on how they are represented in the mass-media. The authors focus on the discourses of three female presidents from countries (Argentina, Chile, Liberia) that have a strong masculine political tradition. The three female politicians are: Cristina Fernández de Kirchner, Michelle Bachelet Jeria, and Ellen Johnson Sirleaf. The bottom idea in this article is the claim that actually there is a publicly feminine acknowledged discourse in these countries because there is already some tradition in having female presidents and politicians. The authors apply the critical discourse analysis (van Dijk, 1993)¹⁶ framework in order to prove the skill of the female politicians in building their political discourses that characterize them as women and politicians having the power to convince both masculine and feminine electors.

In the next article “Exploring Leadership Communication in the United Arab Emirates: Issues of Culture and Gender” the authors Catherine Nikerson and Valerie Priscilla Goby aim at identifying the elements that contribute to the public recognition of politicians in the United Arab Emirates. They make a glossary of the stereotypical features of traditional politicians in both behavior and discourse and they also analyze the way in which masculine and feminine leaders build up their message. Besides that, they attempt at identifying the discourse type that is more appealing to the local electors when exposed to two different types of discourses: a masculine discourse that is mostly paternalistic and competitive and a feminine discourse that is mostly based on a collaborative communication type. The authors have come to interesting conclusions as they claim that the leaders use a variety of strategies in their discourses of which some are thought by the Western society to belong to either men or women.

The last article in the book, “Between Performed Persona and Assigned Identity Categories: Stereotype as Identity Resource for Japanese Business Women in Leadership Positions” offers an interesting view on the ways the Japanese women in management positions are confronted against the largely held ideas that women are better off in lower positions or as housewives. The interesting element comes from the fact that it is women in lower positions that hold the strongest stereotypical views on the position of women. Momoko Nakamura is adept of identity as performativity, which means that gender identity

¹⁴ Stephanie, Schnurr, *Leadership discourse at work: Interactions of humour, gender and workplace culture*, New York, Palgrave Macmillan, 2008.

¹⁵ Rosabeth Moss Kanter, *Men and women of the corporation*, 2nd ed., New York, Perseus Books, 1993.

¹⁶ Teun A Van Dijk, *Discourse, power and access*, in *Studies in Critical Discourse Analysis*, ed. C.R. Caldas, London, Routledge. 1993.

should not be stereotypically established, but it should be built up by each individual. She underlines the critical role of stereotypes which by their power can make certain identities normal and admissible by the society, whereas others may become inappropriate or unintelligible to the others. Nakamura builds on the concept of “categories” (Eckert, 2002)¹⁷ in order to prove that ‘identities are never autonomous or independent but always acquire social meaning in relation to other available identity positions and other social actors’ (Bucholtz and Hall, 2005)¹⁸.

This book has a great impact for all those who are interested in leadership from various points of view and as applied in more domains. The book is an outstanding example of stereotype dismantling proven in the well-chosen and well-devised case studies. Covering various domains from education to business and media, the book demonstrates its usefulness by the interconnectivity of all these fields in a common point represented by language and the linguistic embodiment of all positions, irrespective of domain.

Cristina Silvia Vâlcea
“Transylvania” University of Braşov
Romania

Leonte IVANOV (ed.), **F.M. Dostoievski. Scrisori I (1837–1859)**, Iaşi, Editura Polirom, 2018, 623 p.

În câmpul literaturii universale și mai ales a felului în care ea a fost consumată și înțeleasă, locul lui F.M. Dostoievski pare imposibil de înlocuit. Cu autoritatea unui model literar care a imprimat literaturii dimensiuni noi, figura scriitorului rus poate fi întâlnită, sub forma „metaforelor obsedante” la cei mai mulți dintre scriitorii moderniști și nu numai. Nenumăratele pagini de critică și de interpretare analitică scrise pe marginea textelor sale, traduse parțial și în limba română, au primit poate cea mai importantă completare prin demersul reputatului cercetător ieșean, Leonte Ivanov: scrisorile lui F.M. Dostoievski din perioada 1837–1859. În absența detaliilor aduse de traducerea lui Ivanov, receptarea analitică a operei dostoievskiene nu poate să fie decât una parțială, trunchiată în exact punctul temporal, nevralgic, acolo unde pare să se fi născut geniul creator al scriitorului rus: în tinerețe.

Pentru o categorie a criticii literare, dedicate sau fixate într-un tip de receptare care exclude biograful, demersul traducerii, dar la fel de important, pentru că volumul este însoțit pe fiecare pagină de note, adevărată cartografiere a vieții scriitorului, vine ca o propunere literară care completează scriitura și arată, într-o anumită măsură, prin text, dar și prin profunzimea analizei cercetătorului ieșean, cu dese referiri la alte scrisori sau chiar la răspunsuri primite de tânărul Dostoievski, o autenticitate a trăirii în și prin intermediul cuvântului scris. Pe de altă parte, pentru cei interesați de natura profundă a operei, acolo unde scriitorul defulează sau compensează, sondează în inconștientul colectiv pentru a scoate arhetipuri și prototipuri umane, primul volum din *Scrisori (1837–1859)* reprezintă un reper fundamental, un suport literar a cărui traducere a fost mult așteptată.

¹⁷ Penelope Eckert, “Demystifying sexuality and desire”, in *Language and sexuality: Contesting meaning in theory and practice*, ed. Kathryn Campbell-Kibler, Robert J. Podesva, Sarah J. Roberts, and Andrew Wong, p. 99–110, Stanford, CSLI Publications, 2002.

¹⁸ Mary Bucholtz, and Kira Hall, *Identity and Interaction: A sociocultural linguistic approach*, “Discourse Studies”, 7 (4–5), 2005, p. 585–614.

Astfel, față de poate cea mai vehiculată temă a operei scriitorului rus, paricidul, debutul volumului, din anul 1837, când scriitorul avea doar 16 ani și până la 16 august 1839, dată la care este înregistrată în scrisoarea către fratele său Mihail Mihailovici Dostoievski, vestea despre moartea tatălui lor, propune și pune într-o lumină nouă relația *tată-fiu*, acolo unde cel care avea să devină romancier face eforturi reale de a mulțumi figura paternă față de care „tonul” scrisorilor, spre deosebire de cum este imaginea tatălui evocată în rândurile trimise fratelui său, sugerează o supunere totală. Ca să evidențiem doar un prim exemplu, ratarea unui examen final, la școala militară de ingineri, este comunicată tatălui, Mihail Andreevici Dostoievski, în cuvinte care ar putea fi înțelese și prin intermediul unui talent natural al tânărului în proiectarea scenariilor imaginare, adevărate lumi, aglomerate cu o vitalitate cât se poate de reală. „O, câte lacrimi am vărsat din pricina aceasta. Mi s-a făcut rău la auzul acestei vești” (p. 68), îi scrie tatălui, explicând că elevi cu mult mai slabi au reușit să promoveze, prin intermediul unor stratageme informale de a plăti evaluatorii. Traducătorul, interesat și, mai ales, dedicat, fără îndoială, adevăratei imagini umane cristalizate în urma scrisorilor, intervine aici cu o notă care, prin simplitatea ei, denotă atât spirit analitic, cât și interes pentru tipologia psihologică a tânărului F.M. Dostoievski: „Dostoievski a fost, într-adevăr, internat pentru câteva zile la infirmerie” (p. 68).

O direcție cu totul nouă se deschide, doar dintr-un detaliu de acest tip, pentru cercetătorii care nu au avut acces, până la traducerea universitarului ieșean, la scrisorile complete ale scriitorului rus, în condițiile în care critica literară românească și, mai cu seamă, cea interesată de literatura rusă, a pus în centrul celor mai multe dintre operele scriitorului, imago-ul patern. Un tânăr care se străduie atât la școală, cât și în relația cu tatăl, să demonstreze că poate și este tot ceea ce se așteaptă de la el, este prins permanent într-o nevoie de bani pentru care nu pare să aibă, cel puțin în primii ani, nicio soluție. Lipsa banilor reprezintă, pe tot parcursul volumului care acoperă anii dintre 1837 și 1859, o constantă în viața celui care, imediat ce se vede intrat în câmpul muncii, independent, inclusiv de autoritatea paternă, alege să demisioneze pentru a se dedica traducerilor și, încet, pe măsură ce unele dintre operele transpuse în limba rusă, întârzie sau pur și simplu nu apar, să dezvolte un glas, o voce interioară, care așteaptă doar o singură mutație pentru a se dezlănțui cu forța cunoscută astăzi.

Astfel, de la 16 ani, cel care avea să devină una dintre marile voci ale literaturii universale compensează și imaginează scenarii pornind, fără îndoială, de la propria experiență cu spații cunoscute, dar lăsate în urmă: „Cum o mai duc, la țară, frații și surioarele noastre? Probabil că s-au săturat de joacă, de alergat, și-au umplut burțile cu fructe de pădure și s-au bronzat. Credem că Sașenka s-a înălțat foarte mult; aerul proaspăt îi priește” (p. 46). La trei ani distanță, spiritul tânărului Dostoievski este la fel de alert, dar cu mult mai cizelat. În dialog cu fratele său, la fel de interesat de literatură și pasionat de poezie, Dostoievski demonstrează o cultură deja solidă și prin intermediul căreia filtrează eficient fenomenul literaturii contemporane din Rusia. Vom observa, așadar, că tânărul inginer este interesat, în egală măsură, de vibrația necesară poeziei, ca efect asupra celui care citește, dar și de tipologia scriitorului, a celui care creează. Despre un poet desconsiderat de fratele său este interesat la fel de mult de toate detaliile vieții, fără să intuiască măcar măsura în care suferința văzută la alții are să-i cioplească în mod definitiv un fâgaș sub forma unui destin stigmatizat de ea: „Dacă te uiți la el, e un mucenic! S-a uscat de tot; obrajii i s-au scofălcit; ochii săi umezi îi erau acum uscați și aprinși [...]. A suferit! A suferit din greu! [...]. Fără această iubire [neîmpărtășită] n-ar fi fost slujitorul dezinteresat, sublim și pur al poeziei [...]” (p. 93).

În altă parte, procedând aproape didactic în scrisoarea către fratele său, îl invită la lectură și meditație în egală măsură: „Pătrunde-l frate, înțelege *Iliada*, citește-o binișor (că doar n-ai citit-o, recunoaște). Pentru că în *Iliada*, Homer a dăruit întregii lumi antice o organizare, viață pământescă și spirituală, absolut cu aceeași putere cu care le-a dăruit Hristos lumii noi” (p. 95).

La 23 de ani, preocupat din ce în ce mai mult de idei și concepte complexe, consumând literatură și filosofie, Feodor Mihailovici se apropie de un climax în privința felului în care se raportează la serviciul său de inginer. Îi scrie în primăvara anului 1844 fratelui său Mihail, „Încep să mă satur de serviciu. M-am săturat de serviciu, ca de cartofi” (p. 124). Traducerile literare, neconcretizate, altfel spus, nepublicate, alături de cele acceptate sau vândute pe sume, de obicei, nesemnificative, mărgesc treptat orizontul celui care, în scurt timp, va simți nevoia să scrie propriile cuvinte și idei. Așa cum remarcă Leonte Ivanov, ca unul dintre cei mai avizați cunoscători ai universului literar dostoievskian din spațiul critic românesc, proiectele unor traduceri fără succes îl inspiră pe tânărul inginer în tipologiile psihologice feminine (p. 118). Primele încercări literare, ca reflexe imposibil de stăvilit de a da glas unei nevoi interioare din ce în ce mai mari, iau forma dramelor, apreciate de fratele său și în care vedem, în ciuda faptului că nu s-au păstrat, interesul pentru figuri psihologice și tipologii umane excepționale: *Boris Godunov*, *Maria Stuart*, *Jidovul Iankel*. „Îmi spui că salvarea mea stă în dramă” (p. 142), îi scrie Feodor Mihailovici lui Mihail, în toamna anului 1844, plângându-se permanent de ceea ce, se pare, că a fost constanta vieții sale: lipsa banilor. La câteva luni distanță putem citi rândurile unui, încă inginer, traducător și, pe atunci, dramaturg nepublicat, pline de pasiune pentru artă autentică, necondiționată: „[...] oricare ar fi situația, am jurat să nu mă pierd cu firea și să nu scriu la comandă, chiar de-ar fi să-mi ajungă cuțitul la os. Comanda te strivește, distruge totul” (p. 151). La cinci ani distanță, însă, nevoit prin propriile decizii să trăiască din literatură, tânărul scriitor nu pare să fi păstrat nimic din ideologia unei scriituri libere, legate doar de un motor interior și îi scrie unui cunoscut al familiei Dostoievski, lamentându-se și justificându-se pentru o datorie neplătită: „[...] am stat să născocesc, vreme de-o lună, o povestire care să-mi aducă încă 50 de ruble de argint [...]” (p. 232). Fără să existe indicii în acest prim volum al scrisorilor păstrate, cu privire la felul în care scriitorul s-a abandonat pariurilor începând cu anul 1860, monumentalul efort de traducere și cercetare întreprins de Leonte Ivanov dezvăluie cititorilor interesați de profilul psihologic al scriitorului rus, un tipar sau, pe măsură ce imago-ul patern se estompează din memoria sa, un protest din ce în ce mai puternic față de norme și de reguli și în special față de ceea ce ar trebui sau așteaptă alții de la el. Feodor Mihailovici își asumă deciziile și recunoaște într-o scrisoare din anul 1846, trimisă, evident, celui în care are cea mai mare încredere la acest moment: „Trăiesc dezordonat, iată care-i buclucul! [...] Mi-e foarte drag să trăiesc [...]. Mi-am dat peste cap sănătatea; sînt bolnav de nervi și mă tem de febră sau de o criză nervoasă” (p. 174). Mai mult, și în 1849 își păstrează spiritul critic întors spre sine, după cum ne dezvăluie o altă scrisoare care acuză aceleași obiceiuri, de această dată iarăși în relație cu o datorie neplătită, la limita raționalului, atât de necesare personalității de geniu: „O cauză pur morală, care m-a făcut să urăsc munca pe termen fix” (p. 222).

Așa cum era de așteptat și așa cum volumul *Scrisori I (1837–1859)*, în traducerea lui Leonte Ivanov, contribuie în mod real la o mai bună receptare, în sens analitic, a operei dostoievskiene, se cuvine să ne referim la operele de început asupra cărora tânărul romancier proiectează toate speranțele sale, alături de o capacitate, încă necizelată și prin urmare greu accesibilă cititorilor vremii, de a sonda în inconștientul uman. Alături de *Oameni sărmani*, Dostoievski dedică lui Goliadkin, protagonistul romanului *Dublul*, cele mai multe pagini. Natura atât de neobișnuită a personajului care se scindează interior, surprins într-un neobosit zbcium generat de ce vrea, poate să fie și ce se așteaptă, din partea grupului, din partea sa, este una ombilical legată de cum se percepe scriitorul. Într-o scrisoare adresată aceluiași frate afirmă, „în clipa de față, sînt un adevărat Goliadkin” (p. 161) sau, „Goliadkin a avut de câștigat din splinul meu. S-au născut două idei și o nouă situație” (*ibidem*). Felul contradictoriu, paradoxal și de neînțeles de a fi al protagonistului romanului la care Dostoievski lucrează este resimțit prin intermediul unor procese în care identificarea joacă un rol evident. La distanță de o lună, în același an, 1845, romancierul debutant simte că tema aleasă de el nu este una simplă sau străină de inconștientul său care, în mod reflex,

reacționează întărind rezistențele în fața spiritului de explorator în natura umană, spirit care nu-l va părăsi pe scriitor niciodată. Frustrat, Feodor Mihailovici îi scrie lui Mihail Mihailovici, amestecând într-o formă artistică o proiecție și o entitate cât se poate de vie, că „Goliadkin își dovedește pe deplin tăria de caracter. Un ticălos fără pereche, nu-l poți ataca nicicum; nu vrea în ruptul capului să meargă înainte, pretinzând, chipurile, că încă nu e pregătit, și că, deocamdată, e de sine stătător, că el nu, nu e cîtuși de puțin beat, dar ce, poftim, dacă s-a ajuns pînă aici, și el poate, de asemenea, de ce să nu poată, de ce n-ar putea? Că doar e la fel ca ceilalți, e numai așa și așa [...] Un ticălos, un ticălos fără pereche!” (p. 162–163). O lună mai târziu, scriitorul rus se lamentează pe aceeași temă, sugerând pentru orice ochi familiarizat cu psihocritica sau critica psihanalitică o *rezistență* veritabilă în fața unui subiect sensibil, dar care atinge o acțiune simbolică de valabilitate universală, deci arhetipală.

Așadar, în noiembrie, 1845, îi scrie grăbit fratelui său că „nici pînă în clipa de față Goliadkin nu e gata [...]” (p. 167). Dar, începutul anului 1846 îi aduce scriitorului o formă cathartică de a resimți romanul care, în cele din urmă, este publicat. Eliberarea este una parțială, cauzată de procesul specific artei, prin defulare și încheiere a procesului creator, pentru că reacțiile nu fac decât să-l arunce pe romancier înapoi în brațele incertitudinii și dezamăgirii. „Groaznic! Iată care sînt socotelile omenești [...]. Cu ce înjurături înverșunate au fost întâmpinați pretutindeni! În *Illustrația* am citit sudălmii, și nu o critică” (p. 171), scrie F.M. Dostoievski fratelui său, vădit dezamăgit și contrariat de felul în care, în fiecare cronică, sensul profund și real al poveștii lui Goliadkin scapă. Traducătorul și cercetătorul Leonte Ivanov subliniază aici, într-o notă, atracția scriitorului rus pentru figura lui Goliadkin și, în egală măsură, pentru acțiunea în care este surprins. Sentimentul că tema a fost neînțeleasă și își păstrează valoarea, nu-l părăsește pe scriitor niciodată. „Goliadkin e de 10 ori peste *Oameni sărmani* [...] mi-a reușit cum nu se putea mai bine” (p. 173), susține într-o scrisoare trimisă confidentului său, M. M. Dostoievski, pentru ca, mai târziu, după 13 ani, în anul 1859, să revină asupra romanului pe care-l gândește într-o variantă revăzută, tot într-o epistolă trimisă fratelui său: „Vor vedea în cele din urmă ce este *Dublul!* Ba chiar sper să le trezesc interesul. Într-un cuvânt, îi provoc pe toți la luptă [...]. De ce să pierd o idee minunată, un tip dintre cele mai mărețe, prin importanța lui socială, pe care eu l-am descoperit și l-am prevestit primul” (p. 550)?

Aproape de mijlocul volumului se află cea mai intensă dintre scrisorile lui F. M. Dostoievski, care descrie evenimentul condamnării la moarte și stările prin care scriitorul rus a trecut. În ziua în care a fost inițial condamnat la moarte, apoi grațiat și trimis la muncă silnică, printr-o strategie cinică de tortură psihologică, 22 decembrie 1849, romancierul pare cuprins de un extaz umbrit exclusiv de imposibilitatea exprimării sale prin scris. „Mi-am amintit de tine, frate, de toți ai tăi; în ultimul minut, tu, doar tu singur, ai fost în mintea mea [...]” (p. 246–247), putem citi în ultima scrisoare din anul 1849 și cea care marchează o lungă perioadă de „tăcere”, având în vedere că următoarea epistolă va fi scrisă abia în anul 1854.

Dramatismul scenelor, în care, alături de alți membri ai grupului Petrașevski, considerat vinovat pentru complot împotriva puterii, își ia rămas bun de la cei alături de care este condamnat, dezbrăcat și nevoit să asiste cum primii trei sunt legați de stâlpul unde urmează să fie împușcați, devine pentru viitoarea formulă de expresie dostoievskiană, un adevărat hotar. „Mă aflam în al doilea șir și nu-mi rămânea de trăit nici un minut” (p. 246), rememorează Dostoievski, grăbit să surprindă stările, să-și termine gândurile și să le trimită fratelui său, în rânduri care au reușit să păstreze în egală măsură extazul, dar și apropierea de pragul disperării: „Nu mi-am pierdut curajul și nu m-am prăbușit sufletește. Viața e viață peste tot. Se află înlăuntrul nostru și nu în exterior [...]. Da, e drept, acel cap care crea, trăia viața superioară a artei, care a înțeles și s-a obișnuit cu cerințele înalte ale spiritului, acel cap a fost retezat deja de pe umerii mei” (p. 248).

Dar, viața, ca renaștere, după un episod care marchează conștiința unuia dintre cei mai importanți scriitori ruși, rămâne pentru totdeauna, chiar din momentul redactării scrisorii, sub imperiul morții. Pentru Feodor Mihailovici, moartea, însă, are o formă suplimentară sub

care acționează: „oare n-o să mai iau niciodată pana în mână? [...] Câte imagini extrase, create de mine vor muri din nou, se vor stinge, în mintea mea sau mi se vor vărsa ca o otravă în singe! Da, în caz că nu voi putea să scriu, voi muri” (p. 250).

Îată, așadar, nu doar un argument pentru funcția eliberatoare a artei și pentru capacitatea ei de a defula acolo unde este aleasă ca mijloc de expresie, ci și o mărturie față de profunzimea nevoii, aproape de latura instinctuală, pe care a resimțit-o scriitorul rus și în fața căreia s-au opus, pe rând, fie familia, școala și o carieră în inginerie, iar acum, ocna și condamnarea de a servi în armată. „Ultima clipă” de viață, așa cum se întâmplă în cele mai multe dintre scenariile cu final morbid, a durat pentru scriitor, „trei sferturi oră”, timp în care a ascultat citirea sentinței pe un frig siberian de minus 21 de grade, după cum completează traducătorul într-o notă.

Departate de a muri în el, imaginile născute în câmpul dostoievskian de reprezentări prind contur din ce în ce mai clar, izvorând cu forță și conturând tipologii umane care, pentru un cititor nefamiliarizat cu biografia sau scrisorile creatorului romanelor *Idiotul*, *Crimă și pedeapsă*, *Demonii* sau *Frații Karamazov*, rămân doar produsul imaginației. În realitate, figurile umane care aglomerează lumile evocate de operele lui Dostoievski, au rădăcini adânci într-o realitate pe care scriitorul a experimentat-o în cele mai îngrozitoare detalii. Nu întâmplător, *Amintiri din casa morților*, primul proiect literar, este unul care descrie în detaliu o parte dintre faptele pe care scriitorul le trăiește în perioada încarcerării, cu acces la un fond uman considerat josnic: „ce suflute admirabile, călite”, „[...] era o canalie cum rar întâlnești, un mic barbar” (p. 259) sau, „[...] am reușit să descopăr oameni printre țilhari” (p. 266). Condițiile în care a trebuit să trăiască, cu o sănătate șubredă, sunt descrise în rânduri care pot surprinde și poate, chiar mira că scriitorul a reușit să scape cu viață. „Am băut ceai și, uneori, am mâncat bucata mea de carne de vită, iar aceasta m-a salvat” (p. 262) îi scrie fratelui său, semnalându-i și un prim episod, din cele rare, dar pe care îl descrie ca pe „o criză de epilepsie” (p. 263).

În anul 1854 ocnașul are dreptul la servicii poștale și, mai ales, la pachete. Prin urmare, devine neobosit în a cere, din nou, bani și, mai ales, cărți. „Am nevoie de bani și de cărți [...]. Numai să revin printre cei vii și o să ți-i înapoiez cu prisosință” (p. 265), scrie fratelui său, cu fiecare scrisoare, ca un refren care surprinde doar parțial setea imposibil de potolit a unui om forțat să tacă, când presiunea ideilor și a formelor devine din ce în ce mai mare: „Iar acum o să-ți cer cărți. Trimite-mi, frate [...] istorici europeni, economiști, Sfinții Părinți, dacă e posibil, pe toți anticii [...], *Coranul* și lexiconul german [...], fizica lui Pisarev și vreo fiziologie [...], alege ediții ieftine și compacte [...] Îți dai seama ce nevoie am de această hrană spirituală! [...] Scrie-mi mai des” (p. 279). Inevitabil, debutul anului 1856 reprezintă și momentul unei „renașteri” sub forma încrederii care părea, după propriile cuvinte din scrisoarea care anunța condamnarea sa la moarte și apoi la ocna, din 1849, dărâmată chiar din centrul spiritului de creație: „[...] vreau să scriu și să public” (p. 315).

Traducerea și analiza minuțioasă a cercetătorului Leonte Ivanov permit accesul cititorilor în zone intime ale gândirii lui F.M. Dostoievski, dar mai ales surprind, ca într-un proces de rescriere a tuturor romanelor de început, travaliul necesar vieții atunci când moartea se află într-o permanentă proximitate. Măsura felului în care ceva din scriitorul rus moare cu adevărat în cele trei sferturi de oră în care așteaptă să fie executat este egalată de pulsivitatea de viață care își face loc în ciuda tuturor evenimentelor thanatice. Dacă în anul 1849 scria că „viața de celulă a ucis deja în mine îndeajuns nevoile senzuale” (p. 252), în 1856 îi scrie unui prieten despre iubire și suferință. Liber, integrat deja într-o comunitate și cu viață socială, F. M. Dostoievski resimte iubirea în manieră similară tuturor personajelor sale – contradictoriu, prin bucurie și durere sufltească în același timp: „Măreață e bucuria dragostei, însă suferințele sînt atît de îngrozitoare, încît e mai bine să nu iubești niciodată. Vă jur că am ajuns la disperare” (p. 334). Poate și încurajat de faptul că destinatar nu este fratele său, căruia i s-a confesat în cele mai grele momente din viață, scriitorul dovedește o abilitate reală de a „dubla” sau poza în stări extreme ca și cum ar fi pentru prima dată.

E greu să vedem pe expeditorul scrisorii sincer când afirmă, „niciodată în viață n-am încercat o asemenea desnădejde... O tristețe de moarte îmi seacă inima, noaptea visez, strig în somn [...]” (*ibidem*), în contextul în care în urmă cu șapte ani trecea prin experiența celor „trei sferturi de oră” și începea lunga călătorie spre libertate, prin dificultățile ocnei și ale privațiunilor atât de aspre pentru nevoia sa de cunoaștere. Iubirea redescoperită permite totuși, ochiului atent, să vadă încă ceva din personalitatea complexă, proteică a scriitorului rus – spiritul analitic prin lectura repetată. Astfel, e cunoscut faptul că Dostoievski citea, mai cu seamă pilde și istorii din *Biblie*, dar scrisorile oferă un exemplu extrem de prețios tocmai în acest sens. În căutarea sensului și a unei speranțe în privința femeii iubite, îi scrie unui cunoscut, numit în mod repetat „unicul prieten”, și dintr-un cinism firesc oricărui om trecut prin experiențe extreme și care așteaptă ajutor din partea celor mai bine plasați social: „săptămâna aceasta i-am recitat scrisorile din ultimul timp. Dumnezeu știe, poate că încă nu și-a dat cuvântul, așa pare să fie [...]” (*ibidem*).

Primul volum din *Scrisori (1837–1859)* dezvăluie încă o latură prețioasă din personalitatea mai puțin vizibilă a scriitorului rus prin opera sa monumentală. Experiența ocnei declanșează în interiorul lui F.M. Dostoievski o nevoie care, înainte de condamnare, exista într-o măsură vizibil mai mică. Dacă în anul 1846, încheia printr-o formulă similară cu „aștept cu nerăbdare scrisoarea ta” (p. 182), „aștept cât mai repede un răspuns [...]” (p. 186), sau, mai târziu, „scrie-mi despre toate cât mai detaliat” (p. 218) și „scrie-mi, de asemenea, două cuvinte” (p. 240), rugându-se, nu o singură dată, pentru scrisori bogate în amănunte, experiența închisorii aduce o aviditate care nu poate fi pusă decât în relație cu viața. Cărțile de care are atâta nevoie spiritul în continuă expansiune îi oferă o experiență limitată, cu atât mai mult cu cât este constrâns la o viață în care contactele sociale se reduc la câteva tipologii. Scriitorul începe să ceară, aproape cu fiecare scrisoare, în timpul și după detenție, detalii despre viața celorlalți, sau pur și simplu despre evenimentele importante. Astfel, găsim „scrie-mi amănunțit despre arestul tău...” (p. 253), „scrie-mi mai des” (p. 279), „scrie-mi mai multe despre tine” (p. 282), „scrieți-mi mai mult și mai des” (p. 297), „scrie-mi câte ceva despre Kolea [...] Scrie-mi, pentru Dumnezeu [...] și nu mă părăsi!” (p. 303), „scrieți-mi amănunțit și repede” (p. 341) și „ai grijă, scrie-mi!” (p. 393). Sub forme identice, uneori, Dostoievski fie compensează cu ajutorul scrisorilor pe care le cere cu atâta ardoare, fie recuperează, ca într-un exercițiu menit să anuleze o perioadă importantă în care receptorii existenței sale au fost privați de stimulii vieții.

Începutul anului 1858 îi aduce obținerea oficială a permisiunii de a publica și, conform unei alte note analitice din partea traducătorului, hotărârea de a nu mai repeta greșelile din trecut și compromisurile în privința creației sale literare. Cel de-al doilea volum din *Scrisori*, mult așteptat deja, va conduce, scrisoare cu scrisoare, probabil și spre ratarea acelei hotărâri, având în vedere că, începând cu anul 1860, dependența de jocurile de noroc se manifestă dramatic în viața scriitorului rus.

Așadar, în acest cadru mai amplu de analiză a scrisorilor cuprinse în primul volum, apreciem că Leonte Ivanov aduce o completare esențială operei lui F.M. Dostoievski, efortul traducerii fiind susținut, la fiecare pagină, de explicații didactice care stabilesc repere cronologice sau evenimentiale, dar în egală măsură cristalizează o parte imposibil de observat altfel din personalitatea scriitorului. Volumul *Scrisori (1837–1859)* permite accesul în geneza operelor de început și, parțial, oferă indicii deosebit de prețioase, cu privire la lucrări care nu s-au păstrat, dar despre care avem convingerea, obiectivă, că ar fi completat, cu încă o dimensiune, un tablou, dealtfel, deja impresionant.

Călin-Horia Bârleanu

Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava
România

Thede KAHL, Iliana KRAPOVA, Giuseppina TURANO (eds.), **Balkan and South Slavic Enclaves in Italy. Languages, Dialects and Identities**, Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne, 2018, 315 p.

În articolul dedicat lingvisticii balcanice și inclus în celebra lucrare de referință *Encyclopedia of Language and Linguistics* (Elsevier, 2006, 14 volume), lingvistul american Victor A. Friedman, actualmente profesor emerit de studii sud-est europene la Universitatea din Chicago, notează că mozaicul de limbi vorbite în regiunea cuprinsă între Marea Adriatică, Marea Mediterană și Marea Neagră acoperă, conform hărților geopolitice, teritoriile mai multor state: Albania, Bulgaria, Grecia, România, Turcia europeană și fosta Iugoslavie. Bogata coloratură idiomatică a limbilor vorbite de populații cu rădăcini etnice distincte, totuși întreșute într-o ramă istorică al cărei șirag de denumiri surprinde din unghiuri științifice diverse relieful lingvistice, sociale, culturale sau politice ale acestui colț de lume: *Uniune Lingvistică Balcanică* (germ. 'Balkan sprachbund'), *Balcanologie, Studii Balcanice* ș.a.

Dincolo de sofisticatele conceptualizări codificate în matrice terminologice concurente, putem lua ca reper o constatare simplă, și anume că fondul genetic și afinitățile tipologice nu dezvăluie decât în parte procesele complexe care orientează aidoma unor curenți evoluția limbilor omenești. În rezonanță cu genealogia și tipologia lingvistică, consecințele profunde ale contactelor lingvistice au potențialul de a releva, atunci când sunt explorate interdisciplinar, fațetele primare ale facultății de a vorbi, considerată ca aptitudine biologică, ca fapt social, ca atribut cognitiv și ca fenomen cultural. Altfel spus, profilul semiotic al unei limbi, oricare ar fi aceasta, nu poate fi conturat decât dacă ținem seama că „orice limbă oferă privirii, asemenea morenelor de la baza ghețarilor, tabloul unui morman enorm de lucruri adunate de-a lungul secolelor, lucruri care au o *singură dată*, dar și *date foarte diferite*, așa cum în depozitele glaciare putem să ne dăm seama că o bucată de granit vine de la o distanță de mai multe leghe, de pe cele mai înalte vârfuri ale lanțului muntos, în vreme ce un anumit bloc de cuarț vine de la poalele muntelui...” (Ferdinand de Saussure, *Scrieri de lingvistică generală*, Polirom, Iași, 2003, p. 151).

În confluență cu dezideratul saussurian de a interoga, prin puterea de pătrundere a științei, cristalizările care asigură identitatea comunităților lingvistice – „limba constituie o tradiție care se modifică încontinuu” (*op. cit.*, p. 179) – volumul *Balkan and South Slavic Enclaves in Italy. Languages, Dialects and Identities*, editat de Thede Kahl, Iliana Krapova și Giuseppina Turano, reunește lucrările conferinței internaționale “*Balkan*” *enclaves in Italy. Languages, dialects, identities*, pe care Comisia de Lingvistică Balcanică, afiliată Comitetului Internațional al Slaviștilor, a organizat-o la Veneția, între 26 și 28 noiembrie 2015. În introducerea care prefătează antologia, editorii arată că mizele interdisciplinare ale demersului științific se reflectă în cele 22 de contribuții prin varietatea traseelor de lucru adoptate de specialiștii prezenți la reuniune. După cum sugerează și titlul volumului, care urmează îndeaproape cadrul tematic al conferinței, a fost privilegiată explorarea unor enclave în care trăiesc de multă vreme minorități ale căror tradiții lingvistice sunt, în unele cazuri, amenințate cu dispariția. Studiarea acestora le creează specialiștilor oportunitatea de a lămuri, în acord cu peisajul contemporan al științelor limbajului (antropo- și geolingvistică, teoria contactelor lingvistice, etnologie, lingvistică comparativ-istorică etc.), dar nu numai, datele de mediu care întrețin sau, dimpotrivă, inhibă vitalitatea unor varietăți cu rădăcini balcanice: albaneza vorbită în sudul Italiei, greaca vorbită în Lecce și în Reggio Calabria sau slava molisană, vorbită în unele comunități din centrul Italiei. Interferența dintre aceste varietăți “balcanice” minoritare și dialectele de tip romanic care domină centrul și sudul Italiei prilejuiește stabilirea unor arii de contact lingvistic cu dinamică unică și interesantă, în care bi- și multilingvismul semnalează prefacerile generate de întâlnirea dintre tradiție și

inovație. Ca „insule” de limbă, cultură și civilizație, enclavele pun în lumină tensiunea dintre vectorii care asigură stabilitate în transmiterea intergenerațională a unor varietăți de limbă și tendințele care pot modela noi cursuri de evoluție lingvistică.

În prima parte, dedicată albanezei, Francesco Altimari, profesor la Universitatea din Calabria, reconstituie, prin administrarea unui probatoriu solid, întemeiat pe izvoare dialectale și lexicografice de încredere, fascinanta călătorie interculturală și interlingvistică a unui turcism cu etimon armenesc, *tumacë* ‘tocmagi, tăiței’, naturalizat atât în limbile vorbite în Balcani, cât și în alte limbi vorbite în arealul euro-anatolian, din Caucaz până în Apenini. Un alt studiu, „Demographic and Linguistic Decline in Four Arbëresh Villages: Firmo, San Basile, San Marzano di San Giuseppe and Spezzano Albanese”, semnat de Giovanni Belluscio, este dedicat istoriei unor comunități albaneze din provincia Cosenza, regiunea Calabria. Autorul urmărește corelația dintre indicatorii demografici și deprinderile comunicative ale vorbitorilor, concluzionând că bilingvismul accelerează, din rațiuni de ordin social și utilitar, destrămarea moștenirii lingvistice. În „Code-Switching and Borrowing in Arbëresh Dialects”, Elvira Glaser acordă atenție metisajului lingvistic și se axează asupra adaptării unor împrumuturi din italiană în albaneza vorbită în enclave precum localitatea Frascineto. Această cercetare sociolingvistică se învecinează cu studiul intitulat „Word Formation of Late 19th Century Arbëresh Texts from the Village of San Nicola Dell’Alto”, în care Artur Karasinski pledează pentru reîntoarcerea la materialul textual de la finele secolului al XIX-lea, publicat în revistele timpului, și susține că mecanismele de formare a cuvintelor permit decelarea unor tipare de construcție: a) formantul italian este identic cu cel albanez; b) formantul albanez se combină cu un radical lexical italian; c) formantul italian este preluat ca atare, în absența unui echivalent albanez; d) flectivul lexical italian se adaptează la tipare idiomatice albaneze. Analiza formală domină și în cercetarea „Arbëresh Syllable Pattern”, realizată de Irena Sawicka, întreprinsă prin raportare la opoziția *standard literar – uz dialectal*. Secțiunea se încheie cu o contribuție notabilă, „Italo-Albanian from the Text Perspective: A Case Study from San Benedetto Ullano”, semnată de Lindita Sejdiu-Rugova și Emilia Conforti. Dedicată analizei textuale a poveștilor, cercetarea pornește de la premisa că enclavele sunt insule de veche tradiție orală și se încheie cu observația că, deși veșmântul lingvistic al narațiunilor folclorice albaneze s-a schimbat sub influență italiană, poveștile păstrează, încă, numeroase relicve lingvistice și compoziționale care trădează racordul cu fondul idiomatice și cultural originar.

Cea de-a doua parte a volumului se deschide cu un omagiu închinat de Petya Asenova lingvistului german Gerhard Rohlfs. Studiul sintetizează principalele urmări lingvistice ale contactului dintre limba arhaică vorbită în coloniile grecești din Italia meridională și dialectele sud-italiene. În „Parallels between the Greco and the Calabrian Verbal Systems”, Marianne Katsoyannou și Zlatka Guentchéva compară sistemul verbal al dialectului *greco* folosit într-o comunitate rurală din sudul Calabriei și cel al specificul tipologic al dominantei romanice de uz curent din aceeași regiune. În continuare, Eva-Maria Remberger acordă atenție simbiozei dintre elementele grecești și romanice din sudul Italiei. Privirea de ansamblu din lucrarea „Greek in Southern Italy: morphosyntactic Isomorphism and a Possible Exception” se dovedește utilă în schițarea condițiilor istorice care au marcat existența și continuitatea minorităților helenofone din Calabria, în timp ce contribuția lui Thede Kahl, „New Initiatives on the Research and Documentation of Grieco and Arbëresh in Apulia”, trece în revistă principalele întreprinderi științifice de a documenta tradiția lingvistică a minorităților amenințate cu dispariția. Autorul conturează un cadru teoretic în interiorul căruia inventariază proiectele academice notabile (LAZAR, VLACH) dedicate conservării unor varietăți lingvistice cu rădăcini balcanice. Interesul pentru dialectele grecești se remarcă și în studiul „Lexical and Onomasiological Concordances among Greek Dialects of Magna Grecia, Ionian Islands, Epirus and South Albania”, în care Doris K. Kyriazis trasează, în baza distincției *nume comune – nume de locuri*, circulația unor elemente lexicale care, în opinia

autorului pun în valoare un continuum lingvistic caracterizat de izoglose lexicale, onomasiologice și gramaticale. Demnă de interes este și lucrarea intitulată „Grecită” and Orthodox Religion in Calabria: From Linguistic Identity to Transnational Religious Space”, concepută de Isabella Schwaderer ca o analiză axată pe surprinderea multilingvismului și multiculturalității în bazinul mediteranean. Considerând că fragmentarea, fluiditatea și hibridizarea identităților constituie aspecte constante ale contactelor dintre limbi, culturi și civilizații, autoarea construiește un microstudiu dedicat tradițiilor religioase din *aria grecanica*, pentru a concluziona că actul liturgic constituie contextul în care se încheagă identitățile plurietnice și multireligioase. Secțiunea se încheie cu lucrarea „The Greek Press’s Contribution to the Preservation of the Grecanic Dialect”, în care autorii, Christina Vamvouri, Vassilis Messis și Fotis Dimakis, prezintă rolul de agent cultural al presei grecești de după Cel de-al Doilea Război Mondial în promovarea identității minorităților helenofone din Calabria.

În penultima parte a antologiei, „Slavic in Italy”, sunt grupate patru lucrări cu tematică predominant slavo-romanică: Rosanna Bamacchio, „Slavic-Romance Linguistic Contacts Revisited: The Grammaticalisation of the Indefinite Article in the Slovene Dialects of Friuli”; Walter Breu, „On the Influence of Italian on the Grammar of Molise Slavic and Italo-Albanian”; Amir Kapetanović, „The Order and Placement of Clitics in (Old) Croatian and Molise Croatian; Anna Cychnerska și Irena Sawicka, „The ND Clusters in the Croatian Dialect of Acquaviva Collecroce (Na-Našu)”. Dintre acestea, studiul lingvistului german Walter Breu poate constitui modelul de valorificat pentru a explora climatul în care *microlimbile* aflate în uzul minorităților împrumută elemente din coloratura idiomatică a varietăților majoritare.

Volumul se încheie cu o secțiune rezervată lingvisticii și dialectologiei balcanice. Dacă lucrarea lui Helmut Wilhelm Schaller are meritul de a trece în revistă realizările savanților interesați de studiul idiomurilor vorbite în Balcani, alte contribuții, precum cea semnată de Iliana Krapova și Giuseppina Turano, „Types of Possessive Structures in the Balkan Languages and in Arbëresh”, semnalează, din unghi genealogic și tipologic, afinitățile și deosebirile de ordin gramatical dintre limbile care constituie așa-numitul ‘Balkan sprachbund’ și albaneza vorbită în sudul Italiei. Nu putem trece cu vederea nici articolul semnat de Corinna Leschber, „On the Etymology of Diary Terminology”, în care sunt căutate originile câtorva cuvinte ce reflectă, în opinia autoarei, existența a trei straturi lingvistice: 1. stratul paleolitic eurafrikan, 2. stratul neolitic european al celor mai vechi terminologii privind agricultura și creșterea animalelor și 3. stratul indo-european. Ultimele două lucrări sunt axate asupra dialectelor limbii bulgare. Krasimira Koleva scrie, în „Areal Linguistics and Dialect Boundaries: The Case of Bulgarian Dialects”, despre cele mai recente cercetări asupra varietăților diatopice care definesc harta lingvistică a bulgarei, în timp ce Lilyana Dimitrova-Todorova, se interesează de urmările contactelor lingvistice turco-bulgare („Borrowing of Turkish Dialect Words in Bulgarian Dialects under Conditions of Bilingualism”).

Considerate în ansamblu, cercetările incluse în volumul editat de Thede Kahl, Iliana Krapova și Giuseppina Turano reflectă orizonturi științifice inegale, dar având calitatea de a pune în lumină fapte și fenomene lingvistice prea adesea trecute cu vederea. Editorii au reușit să armonizeze într-un cuprins relativ unitar preocupările autorilor incluși în antologie și ar fi fost, poate, utilă redactarea unor foarte scurte fișe biobibliografice menite să pună mai limpede în valoare realizările și ariile de interes științific ale autorilor. Este, așadar, binevenită și utilă inițiativa de a reuni, în beneficiul tuturor celor interesați, valențele contactelor lingvistice, cu tot ceea ce implică acestea.

Ioan Milică
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
România

J.C. McKEOWN, Joshua M. SMITH, **The Hippocrates Code: Unraveling the Ancient Mysteries of Modern Medical Terminology**, Indianapolis, Cambridge, Hackett Publishing Company, Inc., 2016, 400 p.

This dense work, designed as a course-book, aims at approaching problems related to the formation of professional lexical competence in the field of medicine. It is therefore addressed to medical students and researchers. Its fundamental objective is to provide “the tools necessary for understanding the ways in which English medical terminology has been derived from Greek and Latin” (p. xix). Furthermore, the authors propose an interdisciplinary approach (grammatical, didactic, historical and medical) in order to help readers understand subtle aspects of the specialised terminology, by means of “many other surprising, amusing, and informative etymologies” (p. xi).

J.C. McKeown is a Professor of Classics at the University of Wisconsin–Madison and Joshua M. Smith is an Assistant Professor of Classics at Johns Hopkins University. As they themselves assert, “We’re classicists, not doctors!” (p. xix); the authors bring into focus not only the broad meaning of a term and its constituent parts, but also its history and evolution from Antiquity to present days. Thus, considering its linguistic comprehensiveness, this work is distinct from other textbooks which focus mainly on the practical use of the medical terminology. It is an extensive and useful addition to the works approaching the subject of Greek and Latin heritage in today’s English medical terminology. Since Ancient Greek and Latin are no longer included in the compulsory medical curriculum, such works dedicate approximately a chapter to succinctly enunciate the principles of word formation or the irregular plurals of the Greek/ Latin loanwords. Other course-books cover this topic in a laconic manner, providing a list of words, affixes, and stems to be memorised rather than explaining and applying the studied notions.

In the introduction to this volume the authors analyse “the impact of the Greeks and Romans on Western civilization throughout the last two and a half millennia” (p. ix), by describing the historical and cultural contexts which shaped the Greek and Latin medical language from antiquity through medieval times and Renaissance. Later, after the standardisation of the grammar system, Latin was eclipsed by the new English scientific terminology. Medical lexemes rooted in Latin and Greek were adopted by English, not only for prestige, but also for naming new concepts. Consequently, as authors remarkably notice, “the influence of the two ancient languages on English is so strong that a modern English speaker finds it easier to learn scientific terminology based on Greek and Latin than would be the case if it were based on German” (p. xi). The basic principles and general concepts (parts of speech, parts of words) are also delineated in the introduction alongside the tools necessary for an efficient use of this book.

Following the introduction, the book is divided into three main parts, which are further sub-divided into 28 chapters: Part 1: *Latin* (chapters I–XIV), Part 2: *Greek* (chapters XV–XXIV), and Part 3: *Other Types of Construction* (Chapters XXV–XXVIII). The chapters are organised according to the same structure, offering the theoretical and conceptual framework as well as a practical support for acquiring the necessary linguistic competences. This predictable pattern is very efficient, however monotonous and repetitive it might be. Each chapter starts by clarifying certain grammatical concepts and language structures (prefixes, suffixes, stems, special derivations, inflections, etc); thereafter examples and several explanatory notes are provided, marking particular cases and exceptions. These are followed by a set of seven types of exercises – the reader has to identify the meaning of a term, to provide an appropriate word for a definition, to find and correct mistakes, to fill in the blanks with the missing part of a given word, to match terms with the suitable definitions, and to guess the meaning of a word root. In addition to these exercises which use deductive

and inductive reasoning, *The Wordsmith*, a bonus exercise, requires students to make use of creativity in order to coin their own terms to suit a certain definition, based on the information provided in that chapter – a task which might prove to be both fun and useful, as in “the scientific world, researchers often need to create names for newly discovered species of plants and animals, diseases, procedures, elements, and other such things” (p. 8). In Chapters XXVI–XXVIII medical documents offer a basis for the real-life practice of identifying the meaning of specialised terminology. According to the studied content, the chapters are grouped into subsections, each subsection being followed by a review aimed at reinforcing and testing the acquired knowledge.

Beside the linguistic principles and applications covering the most consistent part of the volume, each chapter comprises four sections intended to expand the knowledge on the information acquired. A subsidiary function of these sections is to historically and culturally contextualise the evolution of medical terms, as well as to break the uniformity of the greatly specialised language and to make it more accessible. *Hippocratic Quotations* contains insertions consisting of excerpts from Hippocratic works (*The Physician, Precepts, The Art, Aphorisms*, etc.) regarding various aspects of medicine in Antiquity, such as patient care and bedside manner, medical ethics, diseases and diagnoses, principles like *primum non nocere*, etc. Another section is *Word to the Wise* which is focused on interesting etymologies and histories projected on the cultural background of their emergence or evolution: “«Hospital» is derived from the Latin *hospes*, ‘stranger’ or ‘guest’, senses which can be seen in the related words ‘hostel’ and ‘hotel’. *Hospes* is related to the Latin word *hostis*, meaning ‘enemy’, which gives us our word ‘hostile’. In antiquity, a stranger was likely enough to be an enemy. In fact, the Greek word *xenos* means both ‘enemy’ and ‘stranger’, as in *xenophobia*, ‘fear of strangers’” (p.64). The subdivision *Know Yourself* describes different body systems and body parts by means of labelled diagrams and etymologies: “the Greek word *staphyle* (‘bunch of grapes’) was also used at one time to describe the free edge of the soft palate that hangs at the back of the throat, but now it is known exclusively as a single ‘little grape’ (Lat. *uvula*), although the Greek near-synonym still survives in such compounds as ‘staphylococcus’, a type of pus-producing bacteria” (p. 106). A captivating section is *Medicine in Antiquity* – a series of quotations from ancient medical texts which treat of specific topics (healing sanctuaries, epilepsy, plague, surgical procedures, etc.), followed by an analysis of the passages. What fascinates here is the plethora of curiosities about medical practices in antiquity. For example, epilepsy was called by the Greek “the sacred disease”, and “Plutarch wrote that goats were especially susceptible to epilepsy and passed the affliction on to anyone who ate their flesh” (p. 60).

What impresses the most about this volume is the richness, the depth, the thoroughness of the information presented: 3 chapters are allotted to Latin prefixes and 3 to Greek prefixes, 6 chapters to Latin suffixes and equally to Greek suffixes. For the study of Latin nouns and adjectives 4 chapters are allocated and another 4 are used to cover “bilingual” or “bastard” words and other types of derivations, plus a more accessible, interesting category, that of medical eponyms. The explanations are systematic and minute; the authors seem to have intended not to omit anything. They draw attention upon possible misunderstandings and errors (e.g. “the potential confusion in the overlap between the bases *part-* ‘part’ and *par-*, *part-* ‘to give birth’” p. 28) or insist on the morphologic and phonetic alternances which might occur during the compounding and affixation process. Moreover, they introduce specialised notions such as inflection and assimilation: “Assimilation occurs for phonetic reasons: some consonant clusters are hard to pronounce or, when pronounced quickly, tend to change in sound, so when a prefix and a base combine to create such a cluster, part of the prefix is modified to ease the transition” (p. 14). Such meticulous explanations, though providing an excellent insight into a specialised field, might be too complicated for medical students and researchers. It seems rather a remarkable philological

study than a course-book for someone who is not passionate about linguistics or doesn't have the basics of Greek and Latin. In addition, a whole chapter is focused on the study of the Greek alphabet, even though it is used neither in the succeeding chapters nor in the medical profession. However methodical, the study still contains some inaccuracies: "surprisingly, Latin has no word for 'up'" p. 111). The term "bacterium" is given as an example among other Greek singular nouns (p. 256), whereas this is the Latinised form of the Greek term "bacterion" and it is an English loanword from modern Latin; thus, mentioning the Latinised form "bacterium" in the list of Greek nouns might create confusion. Another inconsistency might appear to be the omission to mention anything about the distinction parisyllabic/ imparisyllabic third declension (*testis-testes*), since a whole chapter focuses on the third Latin declension. The authors also state that "consistency is not always easy to come by" (p. 272) when the distinction British English/ American English occurs while writing the digraphs ae/oe (British English) versus plain e (American English). The reader might need an explanation regarding the transliteration of the Ancient Greek diphthongs "ai" and "oi" into Latin as "ae" and "oe" and the further transformation of these diphthongs into monophthongs and their adoption into English. However, these details do not alter the extraordinary quality of this book.

The real gain for any reader of this work is, first of all, the meeting of its main objective: that of teaching a wide range of Latin and Greek stems and affixes by means of a remarkable theoretical framework and of very helpful exercises. The reader learns elements such as Latin Abbreviations and expressions and acquires important skills in identifying and producing medical terminology based on the studied compounding elements. The most fascinating part consists of the multitude of historical, literary, mythological and etymological references, ranging from writers like Euripides and Suetonius, to characters like Prometheus and Medea; from historical figures like Socrates and Marcus Aurelius to ancient gods like Asclepius and Apollo. The book is a very balanced feast encompassing very insightful theory and practice along with etymological anecdotes and illuminating cultural references.

Ecaterina Pavel
 "Transylvania" University of Braşov
 Romania

Eugen NEGRICI, **Expresivitatea involuntară**, ediția a III-a, București, Cartea Românească, 2017, 180 p.

Expresivitatea involuntară face punte peste timp și revine „voluntară” într-o ediție nouă, păstrându-și actualitatea ca instrument critic și ghid pentru a înțelege realitatea literară din diverse perioade istoric punctate. Curajos în a fi atipic într-o societate încremenită în cenzură și abordare clișeizată, criticul și istoricul literar Eugen Negrici vine cu o întâmpinare sinceră a fenomenului literar, atât de bogat în varietăți expresive. Cartea la care facem referire este un indice al curajului de a spune adevărul, gândind diferit și, implicit, nerămânând blocați în restricțiile impuse de o majoritate care-și fabrică neîntrerupt „adevărurile”: „Și nu au trecut doar patruzeci de ani de când a fost publicată, ci chiar mai mult, dacă iau în calcul anii cât a stat această carte la cenzură, plimbată fiind și pe la alte diverse «foruri», neputincioase a înțelege ce se ascunde în spatele acestui titlu și cam pe unde «bate» el. «Ce-i aia, bă, involuntar?», a scris cu creion roșu, pe marginea textului, un expert de la Academia de Științe Politice, frisonându-l pe Mircea Ciobanu, prietenul și redactorul meu de carte, care m-a protejat mult timp și mi-a întreținut speranța, hrânindu-mă, la telefon,

cu fraze liniștitoare” (p. 5). Această frază ne trimite la realitatea unor vremuri în care sinceritatea era atent supravegheată și sancționată de aparatul de cenzură al unui sistem înglobat în propria-i ignoranță și maliție.

Cartea care a rezistat timpului își actualizează conținutul și își aplică titlul unei noi generații. Pornind de la literatura veche (Varlaam, Dosoftei), scrierea ajunge la G. Călinescu, care „a fost, fără îndoială, primul care, răsturnând perspectiva, a infuzat literaturii vechi sentimentul actualității” (p. 60). Îi întâlnim, de asemenea, pe D. Cantemir, M. Eminescu, Ion Trivale, pe E. Lovinescu, mergând până în trecutul recent, unde îl găsim pe A. Păunescu, caracterizat cu „alunecare în amorf”, „lipsă de frână estetică”, „apocalipsă verbală”, „[...] iar poezia lui a continuat să șocheze cu un țipăt necontrolat, dar viu” (p. 161).

Putem considera expresivitatea involuntară ca un instrument critic pentru găsirea neîntreruptă de sensuri noi, unele străine de intenția autorului în operele literare parcurse. Astfel, putem ajunge să extragem înțelesuri noi din textele unde intenționalul conviețuiește cu involuntarul. Eugen Negrici menționează că „prevalează, în studiul de față, preocupările de ordin gnoseologic și dorința de valorificare cât mai largă a depozitului de semnificații al operelor. Convinși că vitalizarea interpretării nu poate să nu conducă la însăși vitalitatea artei, ne vom strădui să substituim criticii înțelese ca un dialog polemic în jurul notei bune și notei rele sau ca o cursă a sinonimelor parafrazând mereu, un demers întemeiat pe o optică a descoperirii și redescoperirii valorilor. În fond, oricare carte rămâne – ceea ce spune Valéry – «o scriitură care așteaptă»” (p. 13).

Interpretul filtrează opera parcursă printr-un sistem de valori personale, iar expresivitatea involuntară nu poate fi asimilată ca exprimare neintenționată a unui autor, ci, mai degrabă, ca direcție a înțelegerii cititorului: „Se știe că lectura este, totdeauna și la oricine, orientată conform modelelor de reacție înrâurite de o anumită tradiție culturală, determinată istoricește” (p. 86).

Lucrarea la care facem referire este o invitație la gândire critică și, implicit, la dezvoltare critică, dar nu impune pecetea perfecțiunii ca standard al valorii literare, ci analizează cu obiectivitate ce este valoros și ce nu, timpul fiind cel care stabilește pieirea sau dăinuirea unei creații literare. Autorul nu indică perfecțiunea ca unitate de măsurare a valorii sau adevărului: „Lustrul perfecțiunii e respingător și răsfrânge o lumină inumană, înfricoșătoare și chiar de rău augur, dacă ar fi să gândim că artiștii din vechime care stricau la un colț obiectul ce le ieșise desăvârșit. Și o făceau, poate, nu atât de teama mâniei zeilor geloși, cât mai curând conduși de un extraordinar instinct al erorii necesare. Perfecțiunea intimidează, pentru că, fiind de esență narcisistă, privește numai în sine și nu ne oferă nicio referire lămuritoare asupra etapelor facerii și, mai cu seamă, a caznelor ei” (p.159).

În palmaresul literar al ilustrului profesor menționăm și lucrările *Iluziile literaturii române* și *Literatura română sub comunism*, care îl scot pe autor din confortul compromisului și îl transpun într-o poziție de critic ce spune adevărul și mustră derapajele. Curajul de a fi sincer este susținut de exprimarea academică, dând textului un încărcat conținut de credibilitate. Ieșirea din clișee reprezintă o caracteristică importantă a stilului critic pe care îl exprimă Eugen Negrici.

Este indicat să privim realitatea în ansamblul ei și să o apreciem detașați pentru a nu ne amăgi cu adevăruri false. Să recunoaștem valoarea și să o separăm de impostură, ce este nefiresc și evident nevalid să-l expunem în „vitrina cu rebuturi”: „Să privim cu atenție «vitrina cu rebuturi», colecția anuală de «modele negative» scoase din coșul redacțional și puse să alimenteze buna dispoziție a cititorilor din preajma Anului Nou” (p. 162). Sunt texte izvorâte din neputință, iar spiritul creator este fals, este doar încăpățănarea de a face ce nu poți și de a fi cum nu ești. Lucrarea în discuție este extrem de actuală, întrucât „vitrina cu rebuturi” își extinde continuu „colecția”. Nu este necesar să dăm exemple, ci să privim oriunde și vom da peste o astfel de expoziție vie.

Expresivitatea involuntară este o lectură care ne invită să privim literatura cu infinite posibilități de interpretare a textului, a mesajului, iar spiritul critic poate fi propus ca un instrument indispensabil care ne ajută să compartimentăm în bagajul nostru informațional diversele tipuri de cărți, studii pe care le parcurgem în funcție de valorile pe care le putem multiplica în lucrările respective. Putem să așezăm această carte în categoria ghidurilor de inițiere în gândirea și abordarea critică a textelor. De asemenea, autorul zugrăvește importanța lucrării: „Studiul nu dorește nimic mai mult sau mai puțin decât să multiplice valori, dar, chiar prin acest fapt, își asumă o morală a culturii”(p. 36).

Așadar, Eugen Negrici contribuie la progresul literaturii critice printr-un studiu vechi, dar nou în același timp, prin actualitatea sa neîntreruptă. Lucrarea la care facem referire se descoperă în mâna și sub ochii cititorului, trezindu-i interesul. Un alt aspect al cărții constă în stârnirea curiozității care atrage după sine prezența unor idei, lămuriri, dar mai ales a unei dorințe de a cerne adevărul prin intermediul gândirii critice.

Încheierea este potrivit să o lăsăm autorului, care ne mai aduce cuvinte lămuritoare cu privire la tema cărții: „Studiul de față promovează asemenea acte pornind de la ideea că literatura însași va avea numai de câștigat dacă interpretul își va adânci colaborarea teoretică, mentală, cu textul și nu se va feri să-l reinventeze. Conștient de posibilitatea continuă de deschideri, de rezerva nedefinită de înțelesuri a oricărui text, interpretul se va servi de autonomia specială de execuție, înmulțind efectele expresive, redefinind, de fapt, opera de fiecare dată și chiar în momentul execuției. El se cuvine să-și înfrângă orice stabilizare datorată deprinderii, orice convenționalitate a cunoașterii, să se situeze în mijlocul acestei rețele inepuizabile și, antrenând memoria percepțiilor lui trecute în percepția actuală, să găsească el însuși gradele de depărtare și scara de referințe opozitive, să aleagă cele mai utile contexte relevante;și, mai cu seamă, să dinamizeze integrarea în proces, amplificând solidaritatea emotivă cu textul [...]. Expresivitatea unui text va depinde de numărul și varietatea elementelor provenite din experiențele noastre trecute cu ajutorul cărora vom fi capabili, în percepția avută acum, să constituim contexte semnificative, pentru a-i reforma și a-i preface acestuia structura, printr-un adaos de efecte neintenționate” (p. 24–25).

Ioan Nicolae Pop
Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca
Centrul Universitar Nord Baia Mare
România

Teodor OANCĂ, **Contribuții onomastice**, Craiova, Editura Grafix, 2018, 196 p.

Ancien professeur à la Faculté des Lettres de l'Université de Craiova, l'auteur est un réputé chercheur en onomastique, signataire de nombreux ouvrages sur l'anthroponymie roumaine (tels que *Probleme controversate în cercetarea onomastică românească*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1996 ; *Geografie antroponimică românească. Metodă și aplicații*, Craiova, Editura de Sud, 1998 ; *Onomastică și dialectologie*, Craiova, Fundația „Scrisul Românesc”, 1999 ; *Microsisteme antroponimice românești*, Craiova, Editura Grafix, 2016). Il est également le responsable de la rédaction de *Dicționarul de frecvență a numelor de familie din România*, ouvrage dont un seul volume est paru (Lettres A–B), en 2003. De la multitude d'études et d'articles consacrés au domaine de l'onomastique, Teodor Oancă en a sélectionné 14 qu'il a inclut dans le présent volume, qui contient aussi deux études inédites, rangées dans la première partie du volume.

Nume de familie românești provenite de la nume biblice și calendaristice (p. 15–65) contient une courte présentation des manières de formation des anthroponymes en roumain ; une annexe de 37 pages renferme un glossaire des noms de famille roumains formés à partir des prénoms d'origine biblique (noms de certains prophètes et apôtres) ou du calendrier (noms des saints présents dans le calendrier orthodoxe roumain). Selon l'auteur, ces noms (provenus des noms communs du grec, hébreu, latin, slave) sont traductibles en roumain : *Ioan* < hébreu *Iochanan* « Dieux a eu pitié », *Ana* < hébreu *Hannah* « miséricorde, bonne volonté », *Alexe* (du grec) « défendre », *Galaction* (du latin) « la Voie Lactée », *Pavel* (du latin) « petit », *Zoe* (du grec) « vie » etc. (p. 22–23), cependant il faut dire que dans ces cas il ne s'agit pas de traductions, mais d'équivalences ; c'est la signification primaire du nom qui peut être traduite. Une deuxième annexe à cette étude montre quels sont les plus fréquents 86 noms de famille provenant des prénoms d'origine biblique ou du calendrier. La source de ces deux listes est *La Base de données anthroponymiques de la Roumanie* réalisée dans le cadre du Laboratoire de recherches onomastiques de la Faculté de lettres de l'Université de Craiova en 1994. Ces listes peuvent donner une image de la fréquence des anthroponymes d'origine religieuse au XIXe siècle, époque où s'est imposé le système de dénomination formé de prénom et nom de famille.

Le deuxième article inédit, *Rolul impactului antroponimic în conservarea unor împrumuturi lexicale* (p. 66–81), avance l'idée que les noms communs du roumain provenus du substrat¹⁹ ont réussi à rester dans la langue, en éloignant des possibles concurrents du latin, slave, etc., parce qu'ils ont été également utilisés comme noms de personne. Cette opinion est présente aussi dans l'article précédent: « À partir des termes communs locaux, se sont toujours formés des surnoms et des noms de famille qui sont restés jusqu'à nos jours dans la tradition des Roumains. Beaucoup d'entre eux sont devenus des noms de famille au XIXe siècle, tel Barză, Brad, Cioară, Copac, Carpen, Ghimpe, Mazăre, Măraru, Rață, Țapu, etc. Ils proviennent de mots certainement hérités des Traco-Daces » (p. 20)²⁰. En utilisant la même *Base de données anthroponymiques de la Roumanie* (1994) et deux inventaires de noms de personnes rencontrés dans XIVe-XVIIe siècles, Teodor Oancă identifie la fréquence des noms de familles formés à partir de 72 mots considérés par Grigore Brâncuș comme étant d'origine autochtone indubitable. L'hypothèse avancée par l'auteur est intéressante, mais elle ne me semble pas entièrement convaincante. Premièrement, les sources utilisées comme preuves sont, malheureusement, très éloignées par rapport à l'époque de la formation de la langue roumaine, puis il n'y a pas pour comparaison une statistique avec des termes d'autres provenances utilisés également comme anthroponymes et les arguments ne me semblent pas toujours plausibles.

Dans *Reconstituirea ariei laterale dialectale „agud”* (p. 91–95), l'auteur arrive à la conclusion que la grande fréquence du nom de famille *Agud* dans la province historique Crișana est une preuve de l'utilisation dans le passé du terme *agud*, qui aujourd'hui n'est plus trouvé dans le vocabulaire des habitants, qui s'en servent du mot synonyme *frăgar*. L'idée d'utiliser la présence des anthroponymes formés à partir de certains termes régionaux pour prouver l'existence et l'usage de ces régionalismes dans certains aires linguistiques est reprise dans les articles *Localizări dialectale și arii antroponimice* (p. 96–98) et *De la termenii dialectali muntenesti la nume de familie* (p. 99–104)²¹.

¹⁹ Le titre ne me semble tout à fait correct en ce qui concerne le terme *împrumuturi*, parce que l'auteur se réfère à des éléments du substrat et pas aux éléments empruntés aux autres langues qui ont eu une influence dans le processus de formation de la langue roumaine.

²⁰ En original: „Din apelative autohtone au rezultat tot timpul poreclă și supranume care au rămas în tradiția românilor până în zilele noastre. Multe dintre ele au devenit în secolul al XIX-lea nume de familie precum Barză, Brad, Cioară, Copac, Carpen, Ghimpe, Mazăre, Măraru, Rață, Țapu etc. Acestea provin din cuvinte sigure moștenite de la traco-daci” (mon traduction).

²¹ Cependant, il faut tenir compte aussi du phénomène de migration de la population, suite à laquelle certains noms de famille peuvent paraître dans les régions où le nom commun qui se trouve à la base de l'anthroponyme n'a pas été utilisé.

Le volume contient aussi quelques articles dédiés à l'étude de certains suffixes inclus dans des anthroponymes: *Nume de familie derivate cu sufixul „-escu”*. *Considerații statistice* (p. 110–131), *Originea personală exprimată prin derivarea cu sufixele „-ean”, „-eanu”* (p. 132–142), *Antroponime derivate cu sufixul „-été”* (p. 143–146), *Valoare de sufix de apartenență a unor sufixe diminutive sau augmentative* (p. 147–149). Les anthroponymes représentent aussi le sujet du texte intitulé *Nume de localități argeșene* (p. 150–155), où l'auteur fait une courte analyse des oikonymes formés à partir des noms de group construits avec les suffixes *-ești*, *-eni*, *-ani* ou du pluriel d'un anthroponyme et il consacre un seul paragraphe aux toponymes qui ont à la base des termes géographiques. Le professeur Oancă est un adepte de la théorie de Gh. Bolocan, conformément à laquelle les toponymes ayant dans leur structure *-ești*, *-eni*, *-ani* ont comme étymologie un nom de groupe dérivé avec ces suffixes²².

En appliquant la méthode de la géographie anthroponymique, dans le texte *Nume de familie moldovene* (I) (p. 156–160) l'auteur met en évidence la relation anthroponyme-terme dialectal et reprend l'idée de la possibilité de récupérer des termes utilisés autrefois dans une certaine zone à partir de certains noms de personnes et surnoms fréquents dans la région respective. Teodor Oancă discute la situation du mot *hulub*, spécifique pour la région roumaine de la Moldavie, et des anthroponymes *Hulub*, *Huluba*, *Huluban* et *Hulubei*, formés de ce nom commun. Les informations contenues dans *La Base de données anthroponymiques de la Roumanie* montrent que les noms *Hulub*, *Huluba* et *Hulubei* sont très nombreux dans les départements moldaves et *Huluban* est le plus présent dans le département de Sălaj de la province Crișana, ce qui serait la preuve de l'existence dans cette région aussi du terme *hulub*, qui a été ultérieurement remplacé par *porumb* (p. 157–158). Le texte intitulé *Nume de familie moldovene* (II) (p. 161–164) porte sur les noms de famille formés à partir des anthroponymes au cas génitif avec l'article possessif *a*, qui, au début, montraient la filiation, modèle fréquent dans la région moldave : *Acatrinei*, *Afloarei*, *Ailenei*, *Ababei*²³ etc. (p. 162).

L'observation de l'évolution du système anthroponymique roumain est réalisée aussi dans les articles *Catagrafia Episcopiei Râmnicului de la 1845. Aspecte socioantropomice* (p. 82–90), *Nume de familie din Băilești, județul Dolj* (p. 165–182) et *Români cu nume sârbești sau maghiare* (p. 183–187).

Outre les articles présentés, ce livre contient un *Avant-propos*, une liste bibliographique commune pour tous les textes, des sigles pour les départements et les régions de la Roumanie, quelques *Conclusions*, ainsi que des résumés en français et en anglais. Quelques erreurs techniques ont échappé à la révision, tout comme la précision des journaux, revues, livres où ont été publiés pour la première fois les 14 textes. La publication dans un même volume de plusieurs textes parus dans divers journaux ou volumes est un geste louable, car il facilite l'accès à l'information. Les articles peuvent être lus avec du profit par le grand public mais aussi par des spécialistes, parce qu'ils surprennent divers aspects de la formation et de l'évolution de l'anthroponymie roumaine, mettent en évidence ses liaisons avec la toponymie et le lexique commun et présentent diverses statistiques réalisées surtout avec les informations contenues dans *La base de données anthroponymiques de la Roumanie* (1994).

Daniela Butnaru
L'Institut de Philologie Roumaine « A. Philippide » de Iași
Roumanie

²² Dragoș Moldovanu a montré dans quelques études que les documents de l'époque ancienne sont la preuve que la plupart de ces toponymes sont formés d'un nom de personne et les suffixes collectifs *-ești*, *-eni*, *-ani*. Après le XVIIe siècle, certains villages seront nommés en fonction d'un nom de famille collectif; cf. Dragoș Moldovanu, *Introducere la Mic dicționar toponimic al Moldovei (structural și etimologic)*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, p. XVII.

²³ L'auteur inclut le nom de famille *Ababei* dans la série de ceux dont l'origine est un nom féminin provenu d'un nom masculin, ce qui, évidemment, est faux.

Elena PLATON (coord.), Lavinia VASIU, Elena PĂCURAR, **Evaluarea competențelor de comunicare orală în limba română – învățământul primar (EVRO-P1)**, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2015, 185 p.

Volumul *Evaluarea competențelor de comunicare orală în limba română – învățământul primar (EVRO-P1)* reprezintă fundamentul teoretic al unuia dintre cele șapte programe de perfecționare acreditate de MENC și furnizate în cadrul proiectului *Perfecționarea cadrelor didactice care predau limba română în învățământul preuniversitar în evaluarea competențelor de comunicare ale elevilor (EVRO)*, contract POSDRU/157/1.3/S/133900, derulat sub egida Departamentului de limbă, cultură și civilizație românească din cadrul Facultății de Litere a Universității Babeș-Bolyai, în perioada 2014–2015, proiect al cărui obiectiv general, parțial surprins în titlu, a fost să dezvolte competențele profesionale a minimum 1800 de cadre didactice în domeniul evaluării receptării și producerii orale și scrise în limba română.

Înscriindu-se în liniile directe ale proiectului, lucrarea care stă la baza primului program (EVRO-P1) constituie un veritabil ghid pentru cadrele didactice din învățământul primar care predau limba română, deoarece le furnizează acestora atât cunoștințele teoretice, cât și instrumentele necesare pentru a evalua într-o manieră standardizată competențele de receptare și de producere orală ale elevilor.

Volumul debutează cu cuvântul-înainte al coordonatorului, intitulat *Didactica oralului în ciclul primar*, în cadrul căruia se regăsesc câteva reflexii legate de locul competențelor orale în școală, cu accent pe marginalizarea acestora în detrimentul predării/învățării/evaluării citirii, a gramaticii, a unui vocabular cât mai diversificat, a redactării de text, privite ca mijloace de accedere la decodarea textului literar. Acesta din urmă deține în continuare o poziție privilegiată în învățământul preuniversitar românesc, motiv pentru care, în ciuda faptului că programele prevăd ore de *Limbă și comunicare*, tradiția didactică și manualele existente plasează toate celelalte activități în jurul său. Neintegrarea corespunzătoare și controlată a competențelor orale în procesul de predare/învățare este pusă pe seama percepției colective care situează cuvântul rostit în sfera mediului familial, al banalității vieții cotidiene, a stilului colocvial, tratat cu destulă reticență de adepții unui stil pur academic. În plus, se atrage atenția asupra caracterului izolat și nesistematic al exercițiilor de evaluare a competențelor orale în manuale și chiar la examenele naționale, absență motivată prin aceea că aceste competențe „nu pot fi evaluate”/„nu pot fi notate obiectiv”. Tot în cuvântul-înainte se regăsește și o remarcabilă pledoarie pentru necesitatea predării/evaluării sistematice a competențelor de comunicare orală din perspectiva pragmatică, a actelor de vorbire, și din cea a progresiei, a definirii clare a performanțelor minimale și maximale la care ar trebui să ajungă elevii la finalul fiecărei clase/fiecărui ciclu de învățământ.

Cuvântul introductiv este urmat de cele cinci unități care alcătuiesc lucrarea propriu-zisă. Acestea se caracterizează prin formula de redactare prietenoasă, care facilitează accesul la definiții, la cuvintele-cheie, la ideile de bază prin încadrarea lor în casete ușor de identificat datorită formei și cromaticii. Unitățile se încheie sistematic cu o secțiune de autoevaluare intitulată *Test-fulger: Ce ați lua cu dumneavoastră din această unitate?*, menită să fixeze mai bine informațiile prezentate, precum și cu o listă de referințe bibliografice extrem de actuale, majoritatea de sorginte englezescă.

Unitatea 1. Evaluarea – cadru general prezintă cele treisprezece perechi dihotomice ale tipurilor de evaluare avansate de *Cadrul European Comun de Referință pentru Limbi* (evaluarea formativă vs evaluarea sumativă; evaluarea directă vs evaluarea indirectă; evaluarea performanței vs evaluarea cunoștințelor; evaluarea subiectivă vs evaluarea obiectivă etc.), metodele de evaluare (observarea incidentală, observarea planificată, observarea pentru

monitorizarea progresului vizavi de criteriile externe, evaluarea *pe fugă* (*on-the-run*), portofoliul, autoevaluarea și interevaluarea), precum și modalități de evaluare a competențelor de comunicare în limba română la ciclul primar, centrate pe metodele anterior amintite. Un loc aparte este rezervat discutării conceptelor de *feedback* și *washback* și a rolului lor în procesul didactic. Subcapitolul dedicat deconstruirii „miturilor” legate de evaluarea competențelor orale în cazul vorbitorilor nativi se remarcă prin argumentele pertinente excerptate din bibliografia actuală, menite să înlăture eventualele preconcepții ale cititorilor în legătură cu acest subiect.

În *Unitatea 2. Competența de receptare a mesajului oral – cadru general*, este definită competența de receptare a mesajului oral (ascultarea) și sunt analizate cunoștințele extralingvistice (inferențele/deducțiile, tematica, scenariile mentale, schemele mentale, contextul) și cele lingvistice (de fonologie, de lexic, de gramatică, de ordin pragmatic, discursive, referitoare la tipul de text: gen, modalitate de expunere) implicate în decodarea mesajelor orale. O atenție specială este acordată proceselor și strategiilor cognitive specifice receptării mesajului oral la diferite niveluri. Astfel, cele două metode de procesare: de la bază spre vârf (*bottom-up*) și de la vârf spre bază (*top-down*) se bucură de expuneri detaliate. De asemenea, sunt prezentate, în funcție de scopul urmărit, tipurile de ascultare: *superficială*, *semiatentă*, *atentă* și *foarte atentă* care vizează atât *ascultarea la nivel global*, cât și cea *la nivel local*. Cunoașterea și respectarea acestor parametri sunt esențiale în conceperea exercițiilor care verifică comprehensiunea unui mesaj oral, motiv pentru care considerăm bine-venită opțiunea autoarelor de a discuta aceste aspecte înainte de a prezenta tipurile de sarcini și de texte potrivite pentru evaluarea competenței de receptare a mesajului oral la ciclul primar.

Unitatea 3. Competența de receptare a mesajului oral – evaluare formativă și evaluare sumativă, care este și cea mai densă din punctul de vedere al informațiilor, fapt reflectat în numărul de pagini, face trecerea dinspre aspectele generale discutate în unitatea anterioară înspre cele particulare, cu caracter aplicativ. Astfel, unitatea debutează cu o scurtă argumentare în favoarea utilizării materialelor audio-video în testarea comprehensiunii mesajului oral. Aceasta are menirea de a sensibiliza cadrele didactice cu privire la necesitatea exploatarea acestui tip de input ce captează mai ușor interesul generațiilor actuale de copii, care, fiind expuși constant la ecranul telefonului, al tabletei, al televizorului etc., au alte capacități de decodare decât generațiile anterioare (a se vedea diferențele dintre *homozapienti* și *hommosapiens*, p. 52). Cu acribie, autoarele menționează însă și neajunsurile utilizării materialelor audio-video în procesul de predare/învățare/evaluare: problema autenticității, bogăția informațiilor oferite, fapt ce poate conduce la invalidarea sarcinilor propuse pentru evaluarea comprehensiunii orale etc. În ciuda neajunsurilor menționate, opțiunea autoarelor, la care aderăm întrutotul, este în favoarea folosirii materialelor audio-video la clasă, întrucât avantajele identificate se dovedesc a fi mai numeroase decât dezavantajele.

Unitatea continuă cu o analiză detaliată a acestui tip de input, realizată din mai multe puncte de vedere: al tematicii, al lungimii, al tipului de text și, desigur, al trăsăturilor lingvistice ale acestuia (organizare discursivă, fenomenele ezitării etc.), analiză ce include și gradarea diferitelor tipuri de text-suport în funcție de vârsta și dezvoltarea cognitivă a elevilor. Poveștile, privite ca „un input special”, se bucură de o atenție deosebită, fiind oferite liste de lecturi recomandate pentru fiecare clasă, dar și principii și tehnici care premerg sau însoțesc actul narativ derulat în scopul verificării comprehensiunii orale.

Ultima parte a acestei unități este dedicată tipurilor de ascultare, corelate cu sarcinile de lucru corespunzătoare. Pornind de la obiectivele de referință identificate în programele școlare, sunt prezentate cele mai potrivite tipuri de exerciții pentru evaluarea sumativă (alegere duală, alegere multiplă cu variante imagini/ text, potrivire multiplă cu imagini/ text, completare de spații libere, selectare de imagini/ cuvinte/ idei, întrebări cu răspuns unic etc.) și formativă (întrebări deschise, luare de notițe, completare de organizatori grafici/ „hărți” ale

textelor etc.), fiind oferite inclusiv indicații referitoare la formularea cerințelor, a itemilor și a procedurii de administrare a exercițiilor/ testelor de evaluare a comprehensiunii orale.

Unitatea 4. Competența de produceremesajului oral (vorbirea) – prezentare generală și Unitatea 5. Competența de producere a mesajului oral – evaluare formativă și evaluare formativă respectă, în linii mari, tiparele întâlnite în unitățile anterioare, parcurgând traseul de la general la particular, de la procese cognitive și cunoștințe necesare la tipurile de exerciții potrivite pentru evaluarea sumativă și formativă, adaptate competenței de producere orală.

Unitatea 4 debutează cu definirea competenței din perspectivă comunicativă, continuă cu enumerarea și descrierea succintă a proceselor, a strategiilor și a automatismelor implicate în actele de vorbire (conceptualizare, formulare, articulare, automonitorizare, autocorectare, fluentă, acuratețe) și se încheie cu prezentarea cunoștințelor lingvistice (fonetico-fonologice, lexicale, gramaticale, discursive, pragmatice etc.) și extralingvistice (socioculturale, contextuale) necesare pentru realizarea eficientă a comunicării orale.

Unitatea 5 alocă un prim capitol *rolului observatorului* în procesul de evaluare a competenței de producere a mesajului oral și *raportului dintre comprehensiunea și producerea* acestui tip de mesaj, considerate concepte-cheie pentru conștientizarea poziției pe care vorbirea o are în dezvoltarea abilităților de comunicare. Cel de-al doilea capitol oferă o privire de ansamblu asupra evaluării formative a vorbirii, prezentate din prisma tuturor actanților implicați: programele școlare pentru ciclul primar, prezentate atât din punctul de vedere al elementelor pozitive, cât și din cel al neajunsurilor care le caracterizează, rolul profesorului, precum și cel al elevului în desfășurarea sarcinilor de evaluare formativă și tipurile de exerciții potrivite pentru acest tip de evaluare, clasificate în funcție de input și de modul de formulare a cerinței (sarcini cu/ fără stimul vizual de tip descriere/ narare/ instrucțiune/ argumentare/ joc de rol). Ultimul capitol al acestei unități este consacrat evaluării sumative/ finale și descrie formatul probei orale: conversație dirijată, monolog cu suport vizual, interacțiune, timpul alocat pentru fiecare dintre cele trei secțiuni, sarcinile examinatorului, ale evaluatorilor și ale candidaților, un model de grilă de evaluare ce include patru criterii: conținut, complexitate și acuratețe, fluentă și coerență, eficiența comunicării, dar și modele de sarcini de lucru, îndeosebi pentru secțiunea monolog cu suport vizual. Modelele de exerciții oferite pentru această secțiune sunt ceva mai complexe, îmbinând tipurile prezentate în capitolul anterior. Anume, de această dată, identificăm sarcini cu stimul vizual de tip descriere + narare/descriere + narare + macrofuncție (a cere și a oferi informații) etc.

Tipurile de sarcini concepute pentru evaluarea competenței de producere orală sunt, în general, bine formulate și adaptate, vârstei, nivelului cognitiv și intereselor elevilor din ciclul primar. Cu toate acestea, se observă o simetrie aproape perfectă între cele circumscrise evaluării formative și cele circumscrise evaluării sumative, acestea din urmă fiind doar ceva mai complexe, așa cum am precizat anterior. Întrucât evaluarea formativă nu este supusă acelorași reguli stricte care caracterizează evaluarea sumativă, ne-am fi așteptat să regăsim mai multe tipuri de exerciții, cum ar fi cele de tip chestionar, de interacțiune în grup etc. De asemenea, exemplele de sarcini formulate pentru interacțiunea în pereche, secțiune obligatorie a probei orale, sunt cvasiabsente. Singurul model identificat de noi fiind jocul de rol: la restaurant, chelner – client, model oferit în contextul descrierii celei de-a treia secțiuni a probei orale. Cu toate că nu excludem posibilitatea ca elevii din grupa de vârstă 6–10 ani să fie nevoiți să comande ceva la restaurant, considerăm că ar fi fost ceva mai autentice sarcini precum cumpărarea unui cadou pentru un prieten, planificarea unor activități de petrecere a timpului liber etc. În final, mai notăm absența punctelor de sprijin din sarcinile dedicate monologului cu suport vizual, însă considerăm că, în multe situații, această absență este suplinită de modul de formulare a cerințelor, care sunt destul de detaliate ca să îndrume elevul spre realizarea eficientă a comunicării orale.

Volumul se încheie cu o amplă secțiune de *Anexe*, care cuprinde 24 de auxiliare didactice potrivite pentru evaluarea formativă și sumativă a competențelor de producere și de

receptare orală. Dintre acestea, deosebit de utile sunt *Grila generală pentru ascultare (Anexa 2)*, *Grila generală pentru vorbire (Anexa 20)*, și fișele de evaluare a ascultării și vorbirii (*Anexele 3, 4, 5, 6, 15 și 16*), deoarece oferă descrieri amănunțite referitoare la abilitățile pe care ar trebuie să le aibă elevii de clasa a II-a și cei de clasa a IV-a, descrieri care reprezintă un veritabil ghid de evaluare al competențelor de receptare și producere de mesaj oral și care ajută cadrele didactice în acest demers mai puțin uzual în învățământul preuniversitar. Ingenioase sunt și fișele de autoevaluare (*Anexele 7, 8, 17, 18, 19*) menite să familiarizeze elevul cu aceste tipuri de evaluare printr-un apel la dimensiunea introspectivă a actului învățării. Organizatorii grafici (*Anexa 9*) destinați, în principal, receptării textului literar, scenariile și secțiunile de test gândite prin prisma celor două tipuri de competențe evaluate, cea de receptare și cea de producere orală, reprezintă materiale didactice noi, care nu se regăsesc în această formă în manualele școlare, materiale ce pot fi luate direct la clasă și care garantează succesul unei lecții de acest tip prin aceea că sunt adaptate vârstei și interesului elevilor, nivelului lor de competență lingvistică, iar, prin cromatica veselă și designul jucăuș, sunt extrem de prietenoase cu această categorie de elevi.

În concluzie, volumul *Evaluarea competențelor de comunicare orală în limba română – învățământul primar (EVRO-PI)* se remarcă prin curajul de a aborda un subiect sensibil, cel al evaluării competențelor orale de comunicare, subiect față de care cadrele didactice, manualele și, în general, sistemul de învățământ românesc manifestă o oarecare reticență, invocând, cu forța unui dicton, păreri de tipul „nu pot fi evaluate”/ „nu pot fi notate obiectiv”. Exploatând o bibliografie extrem de actuală, de sorginte englezească, autoarele încearcă și, din punctul nostru de vedere, reușesc cu succes să deconstruiască acest mit, printr-o argumentare corectă din punct de vedere științific, transpusă într-o formulă de redactare prietenoasă, care facilitează accesul cadrului didactic la definiții, la cuvintele-cheie, la ideile de bază. Noutatea absolută adusă de această lucrare în spațiul didacticii românești o reprezintă *grilele generale pentru ascultare și pentru vorbire* și fișele de evaluare a acestor competențe, dar și explicarea proceselor cognitive care stau în spatele procesului de receptare/producere orală. Volumul este un ghid valoros pentru orice cadru didactic care înțelege că dezvoltarea unor competențe utile pe termen lung, atât în context academic, cât și în context extraacademic, reprezintă dezideratul oricărui act didactic, motiv pentru care îl recomandăm cu căldură tuturor celor interesați de didactica predării/ învățării/ evaluării limbii materne și nematerne. În opinia noastră, lucrarea de față ar putea avea, pe termen lung, un impact major asupra modului de concepere a exercițiilor din testele de evaluare formativă și sumativă, dar, mai cu seamă, al celor din cadrul testărilor și examenelor naționale. Aderând la criteriile științifice prezentate aici, profesorii, în general, și creatorii de manuale, în particular, ar putea cu ușurință obține teste mai riguroase, fapt ce ar limita rolul intuiției în evaluare și ar înlocui numeroși itemi adesea lipsiți de validitate.

Cristina Bocoș
Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca
România

Edward SAPIR, Despre limbă: o introducere în studiul vorbirii,
traducere de Teodora Ghivirigă, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2016, 228 p.

The Romanian version of Sapir's book *Language. An Introduction to the Study of Speech* appears as a singular enterprise against the landscape of translated linguistic scholarship of English expression. Other seminal books are still remote to Romanian scholars in linguistics and appear to be patiently waiting in file to be translated and thus find a wider

readership: Leonard Bloomfield's (1987–1949) *Language* (1933), M.A.K Halliday's (1925–2018) books – *Explorations in the Functions of Language* (1973), for instance, or the more recent work of John Sinclair (1933–2007), to name but a few. Of Chomsky's (1928–) substantial work, only two volumes – *Cunoașterea limbii* (1996), a version of *Knowledge of Language: Its nature, Origins and Its Use* (1985) rendered in Romanian by Alexandra Cornilescu, Ileana Baci and Taina Duțescu Coliban, and the earlier more specialised *Aspects of the Theory of Syntax* (1965), translated as *Aspecte ale teoriei sintaxei* (1969) by Paul Schweiger and James Augerot, made their way into the Romanian academia – while others, equally distinguished, such as *Language and Mind* (1968) – are still awaiting their Romanian rendition. This is to say that, in a globalized world where some knowledge of English is a must for any aspiring scholar, theoretical works in linguistics of such scope and complexity in terms of both content and expression had better be consulted in their translated version, which should be left to the hands of professionals. *Despre limbă: o introducere în studiul vorbirii*, published under Casa Editorială “Demiurg” imprint and translated by Teodora Ghivirigă, a linguist and academic of Iași, proves that approaching a text of such distinction and eminence is no light task and needs be commended accordingly.

While fragments of varying but mainly sentence-size from *Language* do exist in Romanian in the form of quotes and references in volumes on general linguistics or the history of linguistic ideas, to our knowledge, this version is the first complete translation, based on the 1921 edition princeps, with the author's Preface, footnotes and Index. The editor's contribution consists of a distinct set of footnotes, a selective list of Sapir's works to assist the reader in evaluating the American linguist's range of interests in descriptive linguistics, anthropology, sociology and psychology, and suggestions of further resources on the author's work. The eleven chapters, of variable length, gradually present the reader with some of the key issues in linguistics – a very young discipline at the time, if we pretermite the pre-existing historical (philological) studies. The introductory chapters raise questions referring to: the origin of language (which is the actual topic of his Master's degree thesis on Herder's essay on the Origin of Language), the relation between language and thought, the psychological and physiological basis of speech, the universal nature of language, the elements used to describe and discuss language (words and larger/sentential units, sounds). Starting with Chapter IV, the focus shifts to the more complex and intricate issues of grammar, patterns, types of concepts expressed by language, reaching its ultimate development in the three-way classification of languages (presented in tabulated form) in which he compressed his tremendous linguistic erudition. A fourth section – chapters VII to IX – addresses historical issues, such as change and evolution in language and the mysterious causes underlying them, the concept of “drift” – designated as a result of a metaphorical effort (“Language moves down time in a current of its own making. It has a *drift*” p. 160, emphasis added) and viewed as an unconscious tendency towards variability. In the final two (shorter) chapters (X and XI), Sapir addresses one of his longstanding interests – the interdisciplinary relation between language and culture (literature included), pointing out that language is a cultural / social product, a “collective art,” in his own words.

After a detailed and impassioned biography of the author, sprinkled with reverential quotes from former students, the Translator's notes [*Nota traducătorului*] end with a section where her translational policy is outlined. While expectedly the main concern is the accuracy and readability of the text, confessedly she has also been keen in keeping it as close to the stylistic colour of the original and that was no easy task. As explained in the said Notes, the magnitude of Sapir's intellect allowed him to be a knowledgeable participant in all things cultural and artistic of his day, from scientific theories in various disciplines to arts, literature and music, and made him a refined and formidable writer, thus making the translator's task the harder. Much of the original colour has in actual fact been preserved, along with its flowing orality and apparent approachability, its humour and eloquence. The American

linguist favours graphic phrases (“Its line of variation, its drift, runs inexorably in the channel ordained for it by its historic antecedents; it is as regardless of the feelings and sentiments of its speakers as is the course of a river of the atmospheric humors of the landscape”, p. 232 [*Variațiile sale, tendința de deviere, evoluează în mod inexorabil în cursul dictat de antecedentele sale istorice; acesta este tot atât de indiferent la sentimentele și emoțiile vorbitorilor săi ca și cursul unui rîu la sentimentul dat de atmosferă și de peisaj*], p. 201), as well as lyrical effusions when he yields entirely to his fascination for the mystery of language, as in the concluding paragraph of Chapter XI (“Language is itself the collective art of expression, a summary of thousands upon thousands of individual intuitions. The individual goes lost in the collective creation, but his personal expression has left some trace in a certain give and flexibility that are inherent in all collective works of the human spirit”, p. 246 [*Limba însăși este arta expresiei colective, un rezumat al mii și mii de intuiții individuale. Individul se pierde în creația colectivă, dar expresia sa personală a lăsat o urmă printr-o anumită flexibilitate, proprie oricărei opere colective a spiritului uman*], p. 210). However, abstraction change is used at times, as the more sensuous imagery in English is replaced by more abstract phrases in Romanian (“If he is squeezed a bit here, he can swing a free arm there”, p. 246 [*Dacă este puțin constrîns aici, are un pic mai multă libertate dîncolo*], p. 210).

The complexity of the ideas reflects in the structure of sentences, which is quite long (up to even 80 to 100 words and even more) in some cases and rich in types of subordination and coordination; sometimes, the more sizeable structures are broken down into smaller units in the Romanian version to make reading smoother, but most of the times the translator follows the original quite closely. Alternatively, the sentence structure is altered to accommodate information packaging in the manner of the target language (“In assuming the existence of comparable types, therefore, we are not gainsaying the individuality of all historical processes”, p. 129 [*Ca urmare, nu contrazicem caracterul individual al proceselor istorice dacă presupunem că există tipuri lingvistice comparabile*], p. 124). What may seem somewhat overwhelming in terms of sentence length in the target text is the result of the verbatim translation into Romanian of the examples in English (placed between square brackets) inserted for the benefit of the reader – a device that is ultimately used to facilitate comprehension rather than impede it.

A surprising element is the orthography of the Romanian edition, which departs from the official current spelling norms and use of diacritics (the consistent omission of *â* throughout the entire volume, preference for the previously used form of the verb *be* as in *sînt* instead of the current *sunt*).

The linguistic terminology used throughout the volume *Language*, which was intended – the reader finds from the Translator’s Notes – as an introductory textbook for novice linguists such as students and for lay people with an interest in the domain, is far from easy to deal with. According to the same Notes, some of the terms were created by the author himself to suit his own original view of language and are thus specific of his own theory; no inspiration could be drawn from pre-existing translations or glossaries – this is the case of the term “radical element” (*element radical*), extensively used throughout the book starting with Chapter II and rendered as a calque to avoid possible misunderstandings with already established terms *radical* or *root*. The term *drift* raised a different kind of difficulty, as its rich polysemy combines meanings that escape a possible Romanian counterpart; it remains to be seen if the solution chosen – *tendința de deviere* – will “catch”.

While otherwise rather “invisible” in the text, in her Notes the translator-cum-editor admits to an enthusiastic appreciation of Edward Sapir as both a linguist and a writer. The challenges of the original, ranging from the fluctuating or unique terminology of the emerging science of linguistics, to the impressive edifice of the author’s thinking and the versatile nature of his stylistic imagination, were mostly successfully addressed, with isolated

typographic errors and one instance of lapse in footnote numbering. The present Romanian version is proof of the care and dedication that have been put into the translation process in an attempt at offering the Romanian reader access to one of the greatest books in linguistics of all times.

Dana Anca Cehan
 “Alexandru Ioan Cuza” University of Iași
 Romania

Dorin URIȚESCU, Ionel STAN, Veronica Ana VLASIN, Gabriela Violeta ADAM, Lăcrămioara OPREA, **Noul atlas lingvistic român – Crișana. Vol. IV. Pădurea (flora și fauna ei); vânătoare; pescuit; hrană; îmbrăcăminte; încălțăminte; timpul; fenomene atmosferice; terenul; relieful; școala; armata; administrația; meserii; comerț; diverse**, București, Editura Academiei Române, 2017, LX + 320 p.

Cel de-al patrulea volum al *Noului atlas lingvistic român – Crișana* (NALR – *Crișana* IV) a apărut la sfârșitul anului trecut, la Editura Academiei Române, sub coordonarea profesorului Dorin Urițescu, de la Collège Universitaire Glendon, Université York, Toronto, Canada. La fel ca volumul precedent, *NALR – Crișana* III, cel de-al patrulea volum al acestui *Atlas* apare ca rod al colaborării dintre Universitatea canadiană amintită mai sus și Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” al Academiei Române – Filiala Cluj-Napoca. La Institutul clujean se află, din 2007, materialul manuscris obținut în urma cercetărilor efectuate în Crișana, în perioada anilor '70, de către Dorin Urițescu și Ionel Stan, folosind binecunoscutul chestionar elaborat pentru colectarea datelor în vederea redactării noilor atlaselor lingvistice regionale. Materialul a fost completat prin cercetări de teren efectuate în perioada 2008 – 2010 de către Dorin Urițescu și Nicolae Mocanu.

Volumul începe cu o *Prefață* scrisă în limbile română și franceză și semnată de Dorin Urițescu, în care coordonatorul lucrării face câteva precizări necesare privind realizarea acesteia. Încă de la început este subliniat faptul că redactarea prezentului volum al

NALR – Crișana a beneficiat de o finanțare parțială oferită printr-o subvenție de către Consiliul de Cercetare în Științe Umaniste al Canadei (CRSH). Finanțarea a fost obținută în anul 2012, în cadrul proiectului de cercetare *The nature of dialect: Exploring dialect relationships with an expanded online dialect atlas*, realizat de Dorin Urițescu împreună cu Sheila Emblenton și Eric S. Wheeler. Prin acest proiect se continuă RODA (*Romanian Online Dialect Atlas*), un program informatic de redactare digitală a hărților de atlas, dar și de prelucrare și interpretare a datelor. Acest program, folosit și pentru redactarea hărților publicate în volumul precedent (*NALR – Crișana* III) a fost perfecționat continuu. Astfel, dacă RODA I permitea, în ceea ce privește analiza datelor, cercetarea și analiza aspectelor fonetice și a trăsăturilor morfosintactice privind distincția singular/ plural, RODA II „propune o adevărată inovație în digitalizarea și analiza informatică a datelor dialectale” (p. XII). Codajul lingvistic al tuturor formelor care figurează în hărțile analitice permite descrierea tuturor unităților morfosintactice cu ajutorul „unui ansamblu de trăsături gramaticale pertinente: număr, gen, variație alomorfa, timp, persoană, auxiliar, poziția cliticelor și a adjectivelor etc.” (*Ibid.*). De asemenea, programul permite completarea aspectelor codate cu alte trăsături semantice sau lexicale, dar și cu date privind etimologia, dacă cercetarea dorește să se extindă înspre analiza acestor aspecte.

Adnotările lingvistice sunt introduse pentru fiecare formă care apare în hărți și sunt atașate acesteia, așa încât cercetătorul poate efectua selecții, grupări și analize ale formelor din atlas pe baza unor trăsături pe care le consideră relevante, fiind posibilă analiza unor combinații complexe care să includă trăsături fonetice și morfosintactice.

Introducerea datelor se realizează cu o tastatură virtuală, iar rezultatele unor căutări pot fi afișate fie ca liste, fie ca hărți ce pot fi exportate și stocate în vederea folosirii lor în cadrul unor cercetări, demonstrații, studii.

Prefața este urmată de scurte capitole ce prezintă: (1) contribuția cantitativă a fiecăruia dintre coautorii și colaboratorii volumului la realizarea acestuia, (2) *Chestiunile și localitățile* anchetate și (3) o listă cu *Informatorii (completări)*, în care este precizată contribuția lor la *NALR – Crișana IV*. Dacă un informator a apărut în *NALR – Cr. Date* sau în volumele al II-lea și al III-lea, nu se precizează decât vârsta acestuia și, între paranteze, trimiterile precise la lucrările în care apare. Dacă însă nu a răspuns la chestiuni cuprinse în volumele deja publicate, sunt precizate date despre ocupația sa, starea civilă, școlarizare, serviciu militar, călătorii sau deplasări de lungă durată în alte zone care i-a fi putut influența graiul, precum și informații despre locul de origine al părinților sau al soțului/ soției, acolo unde este cazul. În continuare, este prezentată *Lista localităților studiate cu corespondențele dintre NALR – Crișana, ALR I, ALR II ȘI WLAD* și informațiile despre semnele utilizate în transcrierea fonetică.

Doă instrumente de cercetare foarte eficiente precedă hărțile atlasului. Primul este *Indicele alfabetic al cuvintelor-titlu cu corespondențele dintre NALR – Crișana și atlasele lingvistice românești și romanice*, foarte util cercetărilor ce vizează studierea în sincronie sau în diacronie a unor aspecte privind graiurile românești sau romanice. Cel de-al doilea instrument de accesare a materialului dialectal prezentat în *Atlas* îl reprezintă *Indicele alfabetic al termenilor înregistrați în hărți*. Acesta „cuprinde într-o formă literarizată sau în transcriere simplificată, cuvintele prezentate în hărțile mari și în notele din «legenda» acestora, cu excepția articolelor, a prepozițiilor și a conjuncțiilor” (p. XXXIX). Cuvintele cu flexiune ce apar în diferite forme în hărți sunt redată la formele de bază, exceptând acele cuvinte care apar ca răspuns la întrebări care au vizat doar pluralul, precum și formele pronumelui demonstrativ.

În deschiderea capitolului ce prezintă *Hărți lingvistice analitice*, primele patru sunt hărți de contextualizare, care apar și în celelalte volume, prezentând: (1) numele oficial și (2) cel popular al localităților studiate, (3) numele colectiv al locuitorilor din satele studiate și (4) numele colectiv al locuitorilor din regiunea studiată. În continuare, *NALR – Crișana IV* cuprinde 247 de hărți lingvistice analitice, care vin în continuarea celor 639 de hărți deja publicate în volumele anterioare. În acest volum, graiurile de pe teritoriul Crișanei sunt prezentate ca răspunsuri la întrebările ce explorează tematici captivante. Capitolul al optulea al chestionarului, cuprinzând întrebările 1288–1414, este intitulat *Pădurea (flora și fauna ei); vânătoare; pescuit* și este reprezentat în *Atlas* de 59 de hărți. Următorul capitol se referă la *Hrană; îmbrăcăminte; încălțăminte*, aspecte înregistrare prin întrebările 1415–1525 și redată în 50 de hărți geolingvistice. Capitolul al zecelea al chestionarului, prin întrebările 1526–1615, abordează teme *Timpul; fenomene atmosferice*, iar cele 46 de hărți geolingvistice care înregistrează răspunsurile ne introduc în fascinanta percepție populară referitoare la cele două teme. Urmează date lingvistice referitoare la *teren; relief* (întrebările 1616–1655 din chestionar), apoi la *școală; armată; administrație* (întrebările 1656–1738) și la *meserii; comerț* (întrebările 1739–1843). La sfârșit există 38 de hărți grupate în subcapitolul *Diverse*, pentru chestiunile cuprinse între 1844–2000, în care, printre altele, sunt incluse: [1845] Viclean, pl. „rusé”, [1854] Aur „or”, [1858] Minge, pl. „balle”, [1883] (Pământul) crapă (ind. prez. 3) „(la terre) se craquelle”, [1967] (Calul e) al meu „le mien”, pronumele demonstrative (acela, aceea, aceea, acesta), [1987] Anicăi „à Anica”, [1995] Fă! „hé, toi!”.

Acest volum conține un număr limitat de forme verbale, prin care autorii doresc să ofere cercetătorilor „o idee generală privind importanța variației geolingvistice la nivelul

morfologiei verbale în graiurile Crișanei (p. XI–XII), înainte de apariția volumului al V-lea al *NALR – Crișana*, volum ce se va referi la morfologia verbală, conținând notițe sintetice istorico-comparative, dată fiind importanța graiurilor din Crișana pentru „structura sincronică a morfologiei limbii române și pentru evoluția ei în context romanic” (p. XI). De aceea, în acest volum formele verbale sunt la persoana întâi sau a treia, foarte rar fiind redată formele la primele două sau trei persoane ale indicativului.

Cele 256 de hărți sintetice, publicate în continuarea celor analitice în capitolul *II. Hărți lingvistice interpretative*, au fost redactate, de asemenea, cu ajutorul programului informatic. Ele reușesc să pună în evidență izoglose fonetice, morfologice, lexicale și semantice din Crișana, conturând arii dialectale, marcând treceri de la subdialectul crișean înspre subdialectul bănățean sau cel maramureșean, dar și continuități. Multe dintre ele pun în evidență, la fel ca materialul dialectal deja publicat în volumele precedente și în hărțile din acest volum, o particularitate aparte a graiului din Țara Oașului. Aceasta a fost observată de Ion Coteanu (1961) în *Elemente de dialectologie a limbii române* și amplu argumentată de Dorin Urișescu (1984) în *Tratatul de dialectologie românească*, coordonat Valeriu Rusu. De asemenea, în studiul *Graiul din Țara Oașului în perspectivă informatică* (2014) Dorin Urișescu a pus în evidență statutul diferit al graiului din Oaș efectuând o analiză a structurii dialectale a subdialectului crișean pe baze informatice și statistice. Articolul se încheie recomandând digitalizarea atlaselor lingvistice românești, demers ce ar oferi cercetării în domeniul dialectologiei perspective noi prin folosirea unor instrumente moderne.

Pornind de la considerentul că nicio arie dialectală care prezintă trăsături particulare bine definite nu poate fi lăsată la o parte în cadrul discuției privind numărul și repartitia teritorială a subdialectelor dacoromânei, Dorin Urișescu a adus ca argumente în favoarea considerării graiului oșean drept grai independent, nesubordonat nici subdialectului crișean, nici celui maramureșean. Dintre acestea, sunt relevate prin exemplele evidențiate pe hărțile lingvistice din acest volum următoarele: (1) lipsa palatalizării dentalelor, caracteristică importantă a graiului pe restul teritoriului subdialectului crișean: t (ex.: *șapte, carte*); d (*rădic, ridic*); n (*ucenic, mîni*), (2) lipsa evoluției africaterii ȝ la j: (*doaȝe, ruȝ*).

Meritul *NALR – Crișana IV* este acela de a face accesibil cercetătorilor un material bogat ce completează proiectul noilor atlase lingvistice regionale. De o mai mare amploare și mult mai eficient în cercetare este, însă, proiectul informatic în care s-a lucrat acest atlas. Introducerea datelor cuprinse în hărțile publicate în acest volum în programul informatic al *Romanian Online Dialect Atlas* extinde tot mai mult cantitatea de material lingvistic digital al acestuia, permițând realizarea unor analize complexe ale variației diatopice și obținerea de hărți interpretative în funcție de interesul științific al fiecărui cercetător/ utilizator, într-un timp foarte scurt în comparație cu cel în care se pot obține aceste informații folosind atlasele lingvistice în format clasic, eficientizând, în acest fel, cercetarea.

Cosmina-Maria Berindei

*Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu”, Cluj-Napoca
România*

Anca URSA, Nora MĂRCEAN, **Limba română medicală. Româna pentru obiective specifice**, Cluj-Napoca, Editura Limes, Editura Risoprint, 2018, 276 p.

În rândurile de mai jos, propunem recenzarea suportului de curs *Limba română medicală. Româna pentru obiective specifice*, redactat de Anca Ursa și Nora Mărcean, cadre didactice universitare titulare în cadrul Universității de Medicină și Farmacie „Iuliu

Hațieganu” din Cluj-Napoca, cu o experiență serioasă și îndelungată în predarea și evaluarea limbii române ca limbă străină (RLS)/ ca limbă nematernă (RLNM).

Preocupările celor două autoare în predarea românei studenților străini mediciști sunt mult mai vechi și s-au materializat în forma unui suport de curs de uz intern folosit în cadrul universității în care activează, acesta stând, de fapt, la baza manualului de față.

Tipul de abordare și tehnicile propuse sunt cele specifice predării limbii române ca limbă străină/ nematernă, conținuturile oferite, prin activitățile aferente, urmând recomandările din *Cadrul European Comun de Referință* pentru limbi (CECR) și din *Ghidul Calgary-Cambridge*: formarea și dezvoltarea competențelor de comunicare orală și scrisă în limba predată, *ascultare, citire, vorbire, scriere*.

Lucrarea, însumând 276 de pagini, cuprinde următoarele secțiuni: o *Prefață* semnată de autoare (p. 11–13); 12 unități (p. 13–241): 1. *Boli, răni, dureri* (p. 13–27); 2. *La spital. Spații și oameni* (p. 28–43); 3. *Anamneza* (p. 44–61); 4. *Examenul clinic* (p. 62–78); 5. *Investigații paraclinice și diagnostic* (p. 79–101); 6. *Medicină internă: Cardiologie, Pneumologie* (p. 102–118); 7. *Medicină internă: Gastroenterologie, Nefrologie* (p. 119–136); 8. *Medicină internă: Reumatologie, Ortopedie* (p. 137–163); 9. *Oftamologie, ORL* (p. 164–190); 10. *Dermatologie, Alergologie* (p. 191–215); 12. *Neurologie, Psihatrie* (p. 216–229); transcrierile audio (p. 242–256); cheia exercițiilor (p. 256–276); bibliografie selectivă (p. 276).

Potrivit titlurilor, toate unitățile gravitează în jurul unei sfere lexicale vaste, și anume sănătatea. Primele 5 unități se concentrează pe itinerarul pacientului în interiorul spitalului, fiind vorba de secvențe destul de familiare cursantului medicinist de tipul *internare, anamneză, examen clinic și paraclinic, tratament recomandat*. Următoarele 6 urmăresc 10 specialități medicale diferite, ultima aducând în discuție anumite conținuturi de interculturalitate necesare în contextul clinic românesc.

Nevoia cunoașterii și a stăpânirii limbii române de către studenții străini mediciști este, incontestabil, un imperativ vital în relația pe care aceștia trebuie să o inițieze, să o dezvolte și să o finalizeze cu pacientul român. „Scheletul” acestei forme de interacțiune este, pe bună dreptate, dialogul, care devine prezent din ce în ce mai mult în perioada anamezei medicale, la cursurile practice de semiologie. Tocmai de aceea autoarele le-au privilegiat, în distribuția activităților pe competențe, pe cele orale, ascultarea/video-ascultarea și vorbirea.

Totuși, în vederea asigurării unui demers didactic complet pentru fiecare unitate în parte, autoarele au proporționat corect toate sarcinile prevăzute pe competențe, fără a le neglija pe cele proprii receptării și producerii scrise, conștientizând utilitatea operațiilor cognitive pe care acestea le produc în învățarea unui sistem lingvistic, obligativitatea alternării lor și oferirea garanției unei imagini cât mai unitare a conținutului manualului.

Global, suportul respectă principiile esențiale în redactarea activităților de predare a limbilor străine, implicit, și a limbii române ca limbă străină/ nematernă, recunoscute în toată literatura de specialitate: pe de o parte, etapele demersului didactic tipic predării comunicativ-funcționale, cu delimitările bine-cunoscute pentru sarcinile specifice ascultării și citirii (preascultarea/ prelectura, ascultarea propriu-zisă/ lectura propriu-zisă, postascultarea/ postlectura), pe de altă parte, trăsăturile fundamentale care se impun oricăror materiale și activități didactice de acest tip, adică *autenticitate, accesibilitate, utilitate*.

Nivelul ridicat de *autenticitate* a conținuturilor unităților este validat, fără doar și poate, de prezența autoarelor la cursurile practice de semiologie, garantând, astfel, o selecție eficientă atât a materialului lexico-semantic propus, cât și a celor mai potrivite situații de comunicare care să favorizeze, în consecință, o exploatare cât mai productivă a acestuia.

Vizând domeniul lax al sănătății, publicul său țintă este numeros, confirmându-i, deopotrivă, *utilitatea și necesitatea*: studenții din anul pregătitor de la facultățile de specialitate care urmează, în al doilea semestru, un curs de limbaj specializat de natură medicală; studenții de la specializarea medicină, conținutul său fiind adaptat curriculumului

de specialitate din anul III și din anii clinici; specialiștilor în profesiile medicale; toate persoanele interesate de învățarea, exersarea și aprofundarea românei medicale.

Trei aspecte fundamentale conturează gradul sporit de *accesibilitate* a manualului: în primul rând, activitățile sunt ghidate de perspectiva comunicativ-funcțională; în al doilea rând, acestea respectă cele trei secțiuni specifice în predarea oricărei limbi străine: *construcția comunicării, funcțiile comunicative și tipurile de texte*, delimitări preluate dintr-un bine-cunoscut document lingvistic, *Descrierea minimală a limbii române* (2014); în al treilea rând, se asigură corelarea cu nivelurile de competență lingvistică propuse în *Cadrul European Comun de Referință* pentru limbi (CECR), unitățile fiind adaptate la nivel, marcându-se, simultan, și o evoluție treptată și naturală a dificultății de la primele care prezintă conținuturi lexico-gramaticale specifice nivelului B1, pe alocuri, chiar B1+, până la cele care vizează nivelul B2.

Corelarea coerentă și transparentă a conținuturilor cu descriptorii specifici celor două niveluri deja amintite, pe lângă faptul că asigură coeziune lucrării, este benefică și în alte două direcții complementare și la fel de importante: profesorul va ști cum și ce trebuie să evalueze, iar studentul va ști cum și ce trebuie să pregătească pentru examen, asigurându-se, în acest mod, o evaluare obiectivă și echidistantă.

Construcția comunicării, prin cele patru constante interdependente ale sale, *clasele gramaticale, elementele lexicale, exprimarea circumstanțelor și construcția enunțului*, în absența cărora predarea unui sistem lingvistic devine imposibilă, nu este tratată de sine stătător, prin exerciții izolate, cu un lexic diferit de cel abordat în restul activităților, ci este integrată în sarcinile specifice celor patru mari competențe deja amintite.

În ceea ce privește vocabularul întregului suport, unitățile sunt sistematizate și delimitate în subsfere lexicale, de la teme cu un caracter general, folosindu-se, în mare parte, lexeme uzuale, de exemplu, *Unitatea 1, Unitatea 2*, la teme mult mai bine individualizate, în care lexemele devin proprii domeniului specialităților clinice, concentrația de temeri științifici fiind semnificativ mai ridicată (începând cu *Unitatea 6*).

Pentru a-i ușura cursantului, cât mai mult, procesul de învățare, autoarele au prevăzut, pentru toate unitățile manualului, o secțiune, denumită *Vocabular esențial*, în care au fost selectate și traduse, în două limbi străine, engleză și franceză, cuvinte și/ sau expresii frecvent folosite. De exemplu, în *Unitatea 10*, apar următoarele lexeme: *a-l ustura, a strănuta, a-i curge (nasul, ochii), a tuși, a lăcrima, a se scărpină, cicatrice, pată, prurit* etc.

Totodată, toate cuvintele din această secțiune, în funcție de clasa gramaticală de care aparțin, „poartă” câteva informații gramaticale (= categoriile gramaticale) esențiale pentru orice student străin care învață limba română, scoțând, astfel, în evidență, și specificul limbii române din punct de vedere morfologic: substantivul este notat cu genul său și formele de singular și plural, adjectivul, cu formele sale flexionare, formele verbale, cu sau fără sufixele modal-temporale de prezent, *-esc, -ez*.

În distribuția și organizarea claselor gramaticale, pot fi sesizate două coordonate de lucru: anumite aspecte specifice nivelului A2, considerate, pe bună dreptate, mai problematice, sunt reluate prin intermediul exercițiilor recapitulative: de exemplu, *Unitatea 1*, formele pronumelor personale în acuzativ și în dativ, *Unitatea 4*, conjunctivul și imperativul; sunt predate aspecte specifice atât nivelului A2, cât și nivelurilor superioare, B1 și B2, conform *Descrierii minimale* (2014): de exemplu, pronumele demonstrative de apropiere, de depărtare, de identitate, formele de NAc, în *Unitatea 7*, anumite forme verbale personale și nepersonale: imperfectul, în *Unitatea 2*, condiționalul perfect, în *Unitatea 8*, supin, în *Unitatea 8*, gerunziu, în *Unitatea 9*, articolul genitival: *al, a, ai, ale* și pronumele posesiv *al meu*, în *Unitatea 6*.

În *Unitatea 10*, de exemplu, în ceea ce privește *exprimarea circumstanțelor*, autoarele introduc și exersează instrumentele lingvistice de exprimare a raporturilor temporale

(anterioritate, simultaneitate, posterioritate): *prepoziții, locuțiuni prepoziționale, adverbe, locuțiuni adverbiale, locuțiuni conjuncționale subordonatoare* etc.

Cât privește funcțiile comunicative, acestea sunt inserate și exploatare prin diferite sarcini specifice comunicării orale și/ sau scrise, în special în partea a doua a suportului: de exemplu, în cadrul *Unității 10*, sunt prezentate următoarele acte reparatorii: *a atrage atenția, a solicita o repetare sau o explicație, autocorectarea, repetarea*, prevăzute cu exerciții de vorbire de tip dialog; în cadrul *Unității 11*, sunt introduse următoarele informații despre actul mental/ capacitate: *a cere informații asupra unui act mental, a răspunde la cererea de informații asupra unui act mental, a cere informații asupra unei capacități/ abilități, a răspunde la cererea de informații asupra unei capacități/ abilități*.

Selecția textelor pe care cursantul străin medicinist le are la dispoziție în activitățile sale de citire, ascultare și scriere s-a realizat în funcție de două aspecte esențiale și interconținute: textul corespunde atât cu acea competență care îl valorifică cel mai bine din punct de vedere lexico-gramatical, cât și cu nevoile reale ale studenților mediciniști, dată fiind natura destul de abstractă și plină de rigori a profesiei lor chiar și în ceea ce privește partea birocratică.

Nu întâmplător, de exemplu, cursantul medicinist trebuie să știe să redacteze un *e-mail, o scrisoare, o cerere, o foaie de observație clinică, un buletin ecografic, o scrisoare medicală, un raport medical* etc., sarcinile propuse în manual răspunzând prompt și întocmai tuturor acestor nevoi.

Din punct de vedere tipologic, exercițiile sunt cele cunoscute în domeniu și, totodată, recomandate de literatura de specialitate pentru fiecare competență în parte: *ascultare* – bazate pe imagini și conversaționale de tip A/F sau alegere multiplă etc.; *citire* – de tip A/F, alegere multiplă, potrivire de paragrafe etc.; *vorbire* – de tip *monolog*, cu stimul vizual, fără stimul vizual de tip descriere etc.; *scriere* – cu stimul vizual, fără stimul vizual, de tip descriere etc.; *gramatică și vocabular* – de tip selectarea răspunsului, alegere multiplă, de potrivire etc.

Faptul că acest manual utilizează, ca suport de bază pentru multe activități, indiferent de competența vizată, imagini clare, de bună calitate și relevante din punctul de vedere al conținutului pe care îl presupune, reprezintă un real avantaj în deprinderea terminologiei medicale în limba a doua. De asemenea, în vederea facilitării dezvoltării competenței de ascultare, a fost prevăzut și un CD cu înregistrări profesionale, transcrise, conform cuprinsului, la finalul manualului, care stau la baza tuturor sarcinilor audio.

În vederea identificării cu ușurință și rapiditate a tipului competenței care urmează să fie exploatată, pentru fiecare sarcină, autoarele au prevăzut câte un simbol specific pentru competența vizată.

Conchizând, în ciuda lipsei exhaustivității, acest manual deține toate resursele necesare pentru a garanta calitatea predării limbii române studenților străini mediciniști: modul de abordare, conținuturile propuse, structura globală și structurarea unităților, tipologia exercițiilor pe fiecare competență în parte, dovedindu-se, cu toată certitudinea, un veritabil, necesar și indispensabil instrument de lucru.

Diana-Maria Roman

*Istituto de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu”, Cluj-Napoca
România*